

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ»**

ΣΟΦΙΑ ΤΕΚΙΔΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ Χ, ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΜΕΛΗ: ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ Ι, ΚΥΡΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ (Β'ΒΑΘΜΙΑ)

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Γ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	σελ. 5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ</u>	
1.1 ΤΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ.....	σελ. 9
1.2 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ – ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ.....	σελ. 13
1.3 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ 4 ΧΩΡΕΣ: ΓΑΛΛΙΑ, ΑΓΓΛΙΑ, ΚΑΝΑΔΑΣ, ΗΠΑ.....	σελ. 20
1.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	σελ. 37
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ</u>	
2.1 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	σελ. 43
2.2 ΙΔΟΥ ΟΙ ΝΕΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ.....	σελ. 48
2.3 ΠΩΣ ΟΙΚΟΔΟΜΟΥΝΤΑΙ ΤΕΙΧΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ – ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ.....	σελ. 56
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΥ</u>	
3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	σελ. 71
3.2 Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ – ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗ.....	σελ. 81
3.3 ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΕΚΤΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΕΡΗΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΠΟΙΝΩΝ.....	σελ. 86
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ</u>	
4.1 ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ – ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΦΑΚΕΛΩΜΑ.....	σελ. 90
4.2 ΕΝΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΜΥΣΤΙΚΑ.....	σελ. 94
4.3 ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ HIGH TECH ΦΑΚΕΛΩΜΑ.....	σελ. 103
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	σελ. 107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ. 113

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η διεύρυνση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου μέσω της τεχνολογίας. Σκοπός της είναι να αποδείξει ότι σήμερα κατασκευάζονται κοινωνίες ύψιστης ασφαλείας. Η πρόοδος της τεχνολογίας δεν συμβαδίζει με την αντίστοιχη κοινωνική. Μέσα από την εργασία θα γίνει σαφές, ότι παρατηρείται έντονη στροφή στο παρελθόν σε θέματα αντεγκληματικής πολιτικής. Ο φόβος του εγκλήματος και η διαρκώς αυξανόμενη ανασφάλεια των πολιτών που γεννάται από αυτόν έχουν οδηγήσει στην υιοθέτηση αυταρχικών πολιτικών. Από την άλλη πλευρά, τα νέα προϊόντα της τεχνολογίας έχουν καταστεί αξιόλογος σύμμαχος της ολοένα αυξανόμενης καταστολής. Ταυτόχρονα, ο ιδιωτικός τομέας επεκτείνει το πεδίο δράσης του και σε ζητήματα ασφαλείας και πρόληψης του εγκλήματος. Μέσα από τα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν θα δούμε πως η πολυπόθητη «τάξη» γίνεται εμπορεύσιμο αγαθό.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια και στηρίζεται στη βιβλιογραφική μέθοδο. Στο πρώτο κεφάλαιο μελετώνται οι νέες τάσεις πρόληψης της εγκληματικότητας και η εφαρμογή τους σε τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες. Στο δεύτερο περιγράφεται η κατάσταση στην Ελλάδα και γίνεται αναφορά στην παραβίαση των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων εξαιτίας του πανικού που έχει δημιουργηθεί, στο ίδιο κεφάλαιο σημειώνεται πως το κράτος με πρόσχημα την ασφάλεια των Ολυμπιακών αγώνων και την απειλή τρομοκρατικής επίθεσης θεσπίζει νόμους που επιτρέπουν την παρακολούθηση και την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Στο τρίτο τονίζεται ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στο θέμα της ασφαλείας και του εγκλεισμού. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα αναλύσουμε πως το «ηλεκτρονικό μάτι» του Μεγάλου Αδερφού έχει εισβάλει στον κυβερνοχώρο, το στρατό, την εργασία και παρακολουθεί τον καθένα από εμάς. Η εργασία ολοκληρώνεται με την διαπίστωση ότι ο εφιάλτης του Όργουελ είναι μια πραγματικότητα. Τέλος, θα θέλαμε να δηλώσουμε ότι σε όλη την εργασία τονίζεται ιδιαίτερα η συμβολή της τεχνολογίας στην άσκηση κοινωνικού ελέγχου και στην αυξανόμενη καταστολή.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Τεχνολογία, επιτήρηση, καταστολή, πρόληψη

KARMA POLICE

*Karma police
Arrest this man
He talks in maths
He buzzes like a fridge
He's like a detuned radio*

*Karma police
Arrest this girl,
Her Hitler hairdo
Is making me feel ill
And we have crashed her party*

*This is what you get,
this is what you get,
this is what you get
when you mess with us*

*Karma police
I've given all I can
It's not enough
I've given all I can
But we are still on the payroll*

*This is what you get,
this is what you get,
this is what you get
when you mess with us*

*For a minute there
I lost myself
Phew, for a minute there
I lost myself, I lost myself*

*For a minute there
I lost myself
Phew, for a minute there
I lost myself, I lost myself*

Σύνθεση: Radiohead

Άλμπουμ: OK Computer, Karma Police

Έτος: Ιούνιος 1977

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος μέσω της τεχνολογίας. Αφορμή για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε το γενικότερο κλίμα ανασφάλειας και φόβου που επικρατεί και απαιτεί την κατασκευή κοινωνιών υψίστης ασφαλείας. Παρατηρείται έντονη δραστηριότητα των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους, η οποία με πρόσχημα την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας δρα ανεξέλεγκτα. Παράλληλα, η υιοθέτηση αυταρχικών πολιτικών και πρακτικών για την καταστολή του εγκλήματος, αποτέλεσε βασική αιτία προβληματισμού και οδήγησε με την σειρά της στην συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας. Η συμβολή της τεχνολογίας από την άλλη πλευρά, στην προσπάθεια άσκησης κοινωνικού ελέγχου και αποκατάστασης της «τάξης» συνέβαλε σημαντικά στην επιλογή του θέματος.

Μέσα από την εργασία, θα επιχειρήσουμε να δώσουμε απαντήσεις σε καίρια ερωτήματα που απασχολούν τους πολίτες, τους πολιτικούς και τα Μ.Μ.Ε. Θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε αν το κλίμα πανικού που έχει δημιουργηθεί ανταποκρίνεται σε πραγματικές κοινωνικές συνθήκες ή αποτελεί κοινωνική κατασκευή με στόχο την προώθηση αυταρχικών πολιτικών στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής. Θα εξετάσουμε αν η ολοένα αυξανόμενη άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου συμβάλλει στην αποκατάσταση της «τάξης» και ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών. Θα ερευνήσουμε το ρόλο της τεχνολογίας και του ιδιωτικού τομέα στην προσπάθεια αντιμετώπισης της εγκληματικότητας και μείωσης του φόβου του εγκλήματος.

Η εργασία στηρίχτηκε για την συγγραφή της στην βιβλιογραφική μέθοδο και αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια και έναν επίλογο:

- Στο πρώτο κεφάλαιο που τιτλοφορείται «Οι νέες τάσεις πρόληψης της εγκληματικότητας», θα μελετήσουμε τις σύγχρονες τάσεις στην πρόληψη της εγκληματικότητας και την εφαρμογή αυτών σε τέσσερις χώρες. Οι χώρες αυτές θεωρούνται κομβικό σημείο αναφοράς για την υιοθέτηση αντίστοιχων πρακτικών από άλλες ευρωπαϊκές και όχι μόνο χώρες. Θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε και την συμβολή της τεχνολογίας στον σχεδιασμό της πρόληψης της εγκληματικότητας, όπου φυσικά αυτή υφίσταται. Θα δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια της πρόληψης. Και αυτό γιατί, η εφαρμογή πετυχημένων προληπτικών μέτρων δύναται να οδηγήσει στη μείωση του φόβου του εγκλήματος και της εγκληματικότητας.
- Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος στην Ελλάδα», θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε την κατάσταση στον ελληνικό χώρο σχετικά με την αύξηση της εγκληματικότητας και το αίσθημα ανασφάλειας που αυτή γεννά. Παράλληλα, θα μελετήσουμε τα μέτρα πρόληψης που εφαρμόζει το ελληνικό κράτος για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, αλλά και την αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων πρακτικών και τον αντίκτυπο που αυτά έχουν στους πολίτες.
- Στο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Η βιομηχανία του σωφρονισμού», θα τονίσουμε το ρόλο του ιδιωτικού τομέα και της τεχνολογίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας. Θα κάνουμε εκτενή αναφορά στην αρχιτεκτονική του εγκλεισμού και στο πώς αυτή εκσυγχρονίστηκε με την συμβολή της τεχνολογίας. Θα διαπιστώσουμε, ότι η τεχνολογία δε περιορίζει τη δράση της μόνο στο σχεδιασμό της πρόληψης της εγκληματικότητας, η παρουσία της κρίνεται

σημαντική μέσα στις φυλακές και στον τρόπο που αυτές λειτουργούν. Στο τελευταίο τμήμα του τρίτου κεφαλαίου θα αναφερθούμε στην προσβολή των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών με τη χρήση της τεχνολογίας στις φυλακές.

- Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο «**Τεχνολογία και παγκοσμιοποίηση της καταστολής**», θα ερευνήσουμε τους τόπους εκείνους που η τεχνολογία έχει διεισδύσει και απειλεί την ιδιωτική ζωή και την προσωπική έκφραση των ατόμων. Τόποι όπως είναι ο κυβερνοχώρος, τα Υπουργεία Αμύνης που σχεδιάζουν έναν επικείμενο πόλεμο και ο εργασιακός χώρος θα διαπιστώσουμε την σημαντική διεύρυνση της άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου με την βοήθεια της τεχνολογίας. Η εργασία ολοκληρώνεται με τον επίλογο στον οποίο θα καταστήσουμε σαφές, ότι ο μεγάλος αδερφός έχει εισβάλλει στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο εφιάλτης του Όργουελ δεν επιβάλλεται να γίνει σύντομα παρελθόν και να πάψει να δηλητηριάζει το μέλλον της ανθρωπότητας .

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι διαπιστωμένο ότι ο φόβος του εγκλήματος αποτελεί εκδήλωση της συνεχώς αυξανόμενης ανασφάλειας που νιώθει το κοινό απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο . Η έρευνα που πραγματοποίησε το IFOP για λογαριασμό της διυπουργικής επιτροπής στη Γαλλία, κατέγραψε μια μεγάλη πλειοψηφία (80%) πολιτών οι οποίοι αισθάνονταν έντονα την αύξηση της βίας σε μια εποχή κατά την οποία τα επίσημα στατιστικά στοιχεία αντανακλούσαν την ύφεση του φαινομένου σε σχέση με το απώτερο παρελθόν. Το 1979, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε περισσότερο (88%) και το κοινό φαινόταν πεισμένο πως ζούσε σε μία εποχή βίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω γαλλικής δημοσκόπησης, το κοινό αισθάνεται απειλητική την έξαρση της βίας αν και παραδέχεται ότι δεν το αφορά άμεσα εφόσον κατά του προηγούμενου μήνα, κανένα μέλος της οικογένειας του (86%) ούτε κανείς φίλος (85%) γνωστός ούτε και μακρινός γνωστός (82%) έγινε θύμα οποιασδήποτε βίαιης επίθεσης.

Στις ΗΠΑ, 0,009% του συνολικού πληθυσμού έπεσαν θύματα ανθρωποκτονίας ενώ σύμφωνα με τα δεδομένα της Eoggie Report 17% του πληθυσμού φοβούνται μήπως δολοφονηθούν, 0,06% του συνόλου των γυναικών έγιναν θύματα βιασμού, όμως 55% φοβούνται παρόμοια θυματοποίηση και 9, 19% του συνολικού πληθυσμού έγιναν θύματα βίαιων κλοπών ενώ 23% ανησυχούν για πιθανή θυματοποίησή τους.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με μια δημοσκόπηση που δημοσιεύτηκε στην κυριακάτικη εφημερίδα, το Βήμα στις 26-1-1986, η τρομοκρατία (71%), οι κλοπές που συνοδεύονται από βία και οι διαρρήξεις κατοικιών ή καταστημάτων (60%), οι εμπρησμοί (46%) και οι βιασμοί (30%) αναφέρονται από τους ερωτηθέντες ως οι κατ' εξοχήν

κοινωνικές απειλές. Με εξαίρεση τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, στα οποία η αύξηση που καταγράφουν οι επίσημες στατιστικές εγκληματικότητας είναι μεγάλη, ο φόβος του εγκλήματος δεν αντικατοπτρίζει και τον πραγματικό κίνδυνο θυματοποίησης προσλαμβάνονταν συχνά εξωπραγματικές διαστάσεις. Τις περισσότερες φορές το συναίσθημα αυτό βασίζεται σε μια αποσπασματική αντίληψη της πραγματικότητας και διαφοροποιείται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των ατόμων και του πλαισίου στο οποίο εκδηλώνεται (Χ. Ζαραφονίτου, 1995, σελ. 264-265).

Είναι φανερό λοιπόν, ότι τόσο στις ΗΠΑ όσο και στον ευρύτερο ηπειρωτικό ευρωπαϊκό χώρο υπάρχει αύξηση του φόβου του εγκλήματος. Το κύμα ηθικού πανικού που έχει ξεσπάσει τα τελευταία χρόνια σε ολόκληρη την Ευρώπη δεν θα ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστο και το ελληνικό κοινό. Είναι δεδομένο ότι και στην χώρα μας υπάρχει αύξηση του φόβου του εγκλήματος που στις συνειδήσεις των ελλήνων πολιτών τις περισσότερες φορές συνδέεται με την δράση των αλλοδαπών και το γενικότερο κλίμα ξενοφοβίας.

Το αίσθημα ανασφάλειας και οι επιπτώσεις του είναι τεράστιες αφού ο φόβος του εγκλήματος αν ξεπεράσει ορισμένα όρια έχει επιπτώσεις ίσως πιο σοβαρές και από το ίδιο το έγκλημα. Το αίσθημα αυτό ενίοτε υποστηρίζεται και από τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό, ώστε να νομιμοποιούνται μέτρα που μπορούν να παραβιάζουν ατομικές ελευθερίες. Μέτρα τα οποία περιορίζουν το χώρο έκφρασης και κίνησης του κάθε πολίτη. Με πρόσχημα λοιπόν τον διαρκή φόβο του εγκλήματος και την κοινωνική ανασφάλεια που αυτός γεννά, καθιερώνονται αυστηρότερες ποινικές πολιτικές και επιβάλλονται μέτρα περισσότερο έκθεσης παρά προστασίας του πολίτη και των δικαιωμάτων του.

Η «παραβατικότητα των νέων», η «τρομοκρατία», το «αντάρτικο των πόλεων» τόσοι και τόσοι όροι, τους οποίους οφείλουμε να βάζουμε σε εισαγωγικά, μια και η σημασία τους είναι συχνά ρευστή και ακαθόριστη σε σχέση με τα φαινόμενα που υποτίθεται ότι δηλώνουν και περιγράφουν.

Όλες οι παραπάνω έννοιες αποτελούν βασικό κομμάτι μια συγκεκριμένης πολιτικής που καλλιεργείται στην Αμερική μιας, πολιτικής σχετικής με το έγκλημα, τη βία, την ανισότητα, τη δικαιοσύνη, την ευθύνη του ατόμου της κοινότητας, του εθνικού σώματος. Οι όροι αυτοί, όμως, με ιδιαίτερη άνεση και ευκολία παρερσέφρησαν και στον ευρωπαϊκό δημόσιο διάλογο χαράσσοντας πλέον τη νέα ποινική χάρτα που χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση σκληρών ή αυστηρών μέτρων. Το ευρωπαϊκό κράτος πρόνοιας, μειώνει τις παροχές τιμωρεί αυστηρά τα «απολωλότες ποιμνιά» του και κυρίως αναβαθμίζει την ασφάλεια (L. Waquant, 2001, σελ. 19-21). Το είδος αυτής της αναβάθμισης θα επιχειρηθεί να περιγραφεί παρακάτω.

Στις μέρες μας, έννοια της ασφάλειας συνδέεται με την έννοια της ιδιωτικοποίησης. Και αυτό γιατί, η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στη πρόληψη της εγκληματικότητας θεωρείται αλματώδης. Ο πολίτης στην προσπάθεια του να αισθάνεται ασφαλής, επιδιώκει όχι μόνο τη συνδρομή της αστυνομίας. Στρέφεται παράλληλα και στις ιδιωτικές εταιρίες, οι οποίες με την σειρά τους του εγγυώνται προστασία. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος εκσυγχρονίζεται και ασκείται μέσω των υπερσύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων. Η ασφάλεια εξασφαλίζεται μέσα από κάμερες, υπολογιστές, ηλεκτρονικά «φακελώματα». Η ψηφιακή τεχνολογία βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη και συνδράμει το έργο της αστυνομίας. Ένα έργο το οποίο εύλογα θα μπορούσε να παραπέμψει σ' ένα καθημερινό Reality με πρωταγωνιστές τους πολίτες από η μία και το

κράτος από την άλλη. Ο στόχος και των δύο δεν είναι κανένας άλλος, από την ασφάλεια που σε λίγο θα πουλιέται και θα αγοράζεται. Αυτό σημαίνει, ότι το πολύτιμο αγαθό της ασφάλειας, μέσω των ιδιωτικών εταιριών, αποκτά τιμή, όπως ακριβώς και ένα οποιοδήποτε προϊόν της αγοράς. Το προϊόν αυτό προσφέρεται στους πολίτες, οι οποίοι με τη σειρά τους, καταβάλλουν το αντίστοιχο αντίτιμο για να το αποκτήσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 ΤΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ

Στο κοινωνικό πεδίο οι βίαιες συγκρούσεις είναι φαινόμενο συχνότερο από τις παρατεταμένες περιόδους ειρηνικής συμβίωσης. Ούτως ή άλλως η αποτύπωση της βίας στα μνημεία πράξεων και λόγων είναι ανθεκτικότερη. Αυτή η συχνότητα και η επανάληψη κάνει πολλούς να πιστεύουν ότι η βία είναι μια σταθερά της ανθρώπινης φύσης βιολογικά καθορισμένη, ενώ η κοινωνική ειρήνη είναι εύθραυστο ιστορικό κατασκεύασμα. Από τις θεωρίες όμως και τις ιδέες, έως τις ευρύτερα αποδεκτές θέσεις, η απόσταση είναι χαώδης. Τα ερωτήματα είναι πάντοτε ανοικτά.

Τα πρώτα συστήματα Ποινικής καταστολής εμφανίζονται μέσα από την ομίχλη της ανθρώπινης προϊστορίας. Αρχικά, μάλιστα οι ποινικοί κανόνες αποτέλεσαν το κύριο περιεχόμενο των δικαιοϋκτών ρυθμίσεων και κωδίκων.

Ένας από τους αρχαιότερους κώδικες εκείνος του Χαμουραμπί, είναι πλήρης ποινικών ρυθμίσεων, τη στιγμή που και στις συγκεκριμένες νομοθεσίες μας οι ποινικοί κανόνες πλεονεκτούν ποσοτικά σε σχέση με κανόνες αστικού εμπορικού ή διοικητικού δικαίου.

Τα γνωστά μοντέλα ποινικής καταστολής μπορούν λογικά να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες ως εξής:

Α. Το αυταρχικό μοντέλο είναι οπωσδήποτε το συχνότερα εμφανιζόμενο ανά τους αιώνες. Ουσιαστικό χαρακτηριστικό του είναι ο ποινικός έλεγχος του φρονήματος και της επικίνδυνης προσωπικότητας του εσωτερικού εχθρού, του αλλόφυλου κλπ, χωρίς να προαπαιτείται αναγκαία η τέλεση συγκεκριμένης πράξης καθώς και η δυσαναλογία και η σκληρότητα των ποινών.(Ν.Κουράκης, 1997,σελ.315)

Στην εποχή μας βασικό σημείο αναγνώρισης των αυταρχικών συστημάτων είναι το υψηλό ποσοστό του πληθυσμού που κρατείται στις φυλακές. Σταθερά δικονομικά χαρακτηριστικά τους, εξάλλου είναι η προσφυγή σε ειδικά δικαστήρια , οι συνοπτικές διαδικασίες και η ανυπαρξία ή η εξασθένιση των υπερασπιστικών εγγυήσεων (Ν. Παρασκευόπουλος, 2001, Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ελευθεροτυπία, σελ. 3).

Β. Το διαμετρικά αντίθετο καταργητικό μοντέλο είναι μάλλον μια θεωρητική σύνθεση πολλών και διαφορετικών προτάσεων (στους εμπνευστές τους κατατάσσονται οι M. Foucault, A. Place , Th. Mathiesse, L. Hulsman κ.α.) Απέχει πολύ από οποιαδήποτε πρακτική εφαρμογή. Η δυνατότητα κάποιων κοινωνιών στο παρελθόν να απορυθμίζονται ιδίως σε κοινοτική βάση ερευνάται από τους ειδικούς της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Στην εποχή μας, πάντως η κατάργηση της ποινής έχει σπρωχθεί στην ουτοπία ιδίως από τα ρεύματα της παγκοσμιοποίησης (Ν.Κουράκης,1997,σελ.315)

Γ. Το φιλελεύθερο μοντέλο συνθέτει το στόχο της καταστολής του εγκλήματος με τον αντίρροπο στόχο της κατοχύρωσης εγγυήσεων απέναντι σε καταχρήσεις των ποινικών μέσων. Χαρακτηριστικά στοιχεία εδώ είναι η θεμελίωση του αξιόποινου σε συγκεκριμένες άδικες πράξεις που περιγράφονται νομοθετικά , η τήρηση μιας αναλογίας

μεταξύ ευθύνης και κύρωσης και η καθιέρωση υπερασπιστικών εγγυήσεων. Οι χώρες που υιοθετούν φιλελεύθερα ποινικά συστήματα στηρίζουν την αντεγκληματική πολιτική τους κυρίως σε ήπια κοινωνικά μέτρα, ενώ θεωρούν την ποινή έσχατο μέσο παρέμβασης.

Αυτός ο διχασμός των θεσμικών στόχων έχει κοινωνικές ή ψυχολογικές ρίζες. Άλλος αποβλέπει στο ποινικό δίκαιο βάζοντας νοερά τον εαυτό του στην θέση του θύματος που ζητεί ασφάλεια και ικανοποίηση, άλλος ως δυνητικός δράστης. Ως δυνητικό θύμα μπορεί να αισθάνεται ο φιλήσυχος πολίτης όσο και ο κατέχων στυγνός εξουσιαστής. Αντίστοιχα, ως δυνητικός δράστης αποβλέπει στο ποινικό δίκαιο τόσο ο κοινωνικά αποκλεισμένος που βρίσκεται μόνιμα στο στόχαστρο των διωκτικών μηχανισμών όσο και ο ενταγμένος στο οργανωμένο έγκλημα. Η ενοποίηση αυτής της διχοτομημένης εικόνας είναι αδύνατη (Ν.Παρασκευόπουλος, 1989, Ποινικολογία, σελ.19)

Τα φιλελεύθερα μοντέλα καταστολής κυριάρχησαν στην Ευρώπη κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την εμπειρία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ήδη, όμως αυτό το ρεύμα έχει αρχίσει να αναστρέφεται και να παγκοσμιοποιείται. Απαγωγικά, με αφετηρία διεθνείς συμβάσεις, ή επαγωγικά, με βάση εσωτερικές μεταρρυθμίσεις ιδίως στα ισχυρά κράτη, επανέρχονται στο προσκήνιο οι τυπικές μορφές αυταρχικού ποινικού ελέγχου: το κυνήγι του φρονήματος (δημόσιος κίνδυνος-public enemy) η παραμέληση της αρχής της αναλογίας ευθύνης ποινής (εισαγωγή πολιτικής μηδενικής ανοχής-zero tolerance). Ο περιορισμός δικονομικών εγγυήσεων. Παράλληλα, ο πληθυσμός των φυλακών αυξάνει διαρκώς. (Ν. Παρασκευόπουλος, 2000, Ποινικολογία, σελ.32)

Η κοινωνία της αγοράς με την προσπάθεια μεγιστοποίησης του κέρδους δε μπορεί να εξασφαλίσει συναινετικά έναν ιστό κοινωνικής συνοχής, καθώς συνδέεται με

την εκμετάλλευση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επικαλείται, λοιπόν, ένα κοινό εχθρό εν μέρει πραγματικό, εν μέρει δαιμονοποιημένο εν μέρει προαιώνιο, εν μέρει σύγχρονο παραγωγό της παγκοσμιοποίησης: το έγκλημα.

Αναθέτει, έτσι, το έργο της δόμησης της κοινωνικής συνοχής στην ποινική καταστολή στο όνομα της τάξης και της ασφάλειας. Ολοφάνερα, οι κοινωνίες δεν είναι μόνο αποδέκτες αυτών των εξελίξεων. Είναι επίσης τα ιστορικά υποκείμενα που τις διαμορφώνουν, άλλοτε από θέση ισχύος με νόμιμη ή παράνομη εξουσία, άλλοτε με τις μικρές ή μεγάλες αντιστάσεις τους (Ν. Παρασκευόπουλος, 2001, Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ελευθεροτυπία, σελ. 3).

1.2 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ – ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ.

Η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας δεν αποτελεί αποκλειστικά θέμα συζήτησης των τελευταίων δεκαετιών. Αντίθετα, η ενασχόληση με θέματα εγκληματικότητας ανάγεται στην ελληνική αρχαιότητα (Ι. Φαρσεδάκης, 1990, σελ. 20). Η αποτυχία του παραδοσιακού κατασταλτικού μοντέλου αντεγκληματικής πολιτικής επανέφερε το θέμα στην επικαιρότητα και αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον γύρω από αυτό. Η ανικανότητα του κρατικού μηχανισμού και των κατασταλτικών οργάνων του προσέφεραν έδαφος στην ανάπτυξη νέων τάσεων προληπτικού χαρακτήρα στην αντεγκληματική πολιτική. Αφορμή έναρξης του διαλόγου για τις νέες τάσεις στην πρόληψη της εγκληματικότητας υπήρξε η αποτυχημένη εφαρμογή των μοντέλων ποινικής καταστολής που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Τα συγκεκριμένα μοντέλα δεν συντέλεσαν στην μείωση της εγκληματικότητας, αλλά ούτε και στη μείωση του φόβου του εγκλήματος.

Ο οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αμέσως μετά την ίδρυσή του έδειξε τεράστιο ενδιαφέρον για τα θέματα εγκληματικότητας. Ήδη σε επίπεδο διεθνών οργανισμών θεσπίστηκαν μεταξύ άλλων η Επιτροπή πρόληψης και ελέγχου του εγκλήματος (Committee on Crime Prevention and Control) και ο Τομέας πρόληψης του εγκλήματος και Ποινικής δικαιοσύνης (Crime prevention and criminal justice branch). Και το συμβούλιο της Ευρώπης έχει ασχοληθεί επανειλημμένα με θέματα πρόληψης και αντεγκληματικής πολιτικής γενικότερα (Χ. Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 9-10).

Πριν όμως αναφερθούν οι ενέργειες που αναλαμβάνονται και προωθούνται από τους διεθνείς οργανισμούς, αλλά και πρακτικές που υιοθετούνται σε εθνικό επίπεδο, θα ήταν χρήσιμη η αναφορά του εννοιολογικού περιεχομένου αυτής καθαυτής της πρόληψης. Και αυτό γιατί τα μέτρα που υιοθετεί ο εκάστοτε οργανισμός, ταξινομούνται και κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιούν τα άτομα στα οποία απευθύνονται, το φορέα που τα υιοθετεί και το εφαρμόζει καθώς και το είδος εγκληματικής συμπεριφοράς που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

Τόσο η πρόληψη της εγκληματικότητας όσο και η καταστολή της αποτελούν μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής. Ως αντεγκληματική πολιτική ορίζεται το σύνολο των μέτρων που τείνουν στην προστασία της κοινωνίας από την εγκληματικότητα, στην φροντίδα για τη μελλοντική εξέλιξη του εγκληματία και στην διασφάλιση του θύματος (Α. Μ. Τσήτσουρα, 2001, σελ. 4).

Σε ότι αφορά την πρόληψη, μια από τις βασικότερες διακρίσεις είναι εκείνη μεταξύ κοινωνικής και ποινικής πρόληψης:

- Κοινωνική πρόληψη αποσκοπεί στην εξαφάνιση των κοινωνικών παραγόντων και συνθηκών που προκαλούν το έγκλημα ή οδηγούν στην εμφάνιση του. Συγκεκριμένα περιλαμβάνει όλα τα μέτρα πρόληψης που δεν αναφέρονται στην ποινική δικαιοσύνη π.χ. κοινωνικά μέτρα, υγειονομικά μέτρα (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 11).
- Ποινική πρόληψη επιδιώκεται με παρέμβαση του ποινικού νόμου και επιβολή ποινικών μέτρων και κυρώσεων που αποσκοπεί είτε στην αποτροπή του συγκεκριμένου ατόμου από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων (ειδική πρόληψη) είτε στην αποτροπή όλων των πολιτών από εγκληματικές συμπεριφορές (γενική πρόληψη) (Ο.π., σελ. 11).

Τέλος, υπάρχουν και δύο βασικές διακρίσεις της κοινωνικής πρόληψης:

1. Γενική ή πρωτογενή κοινωνική πρόληψη που τείνει να εξαφανίσει ή να περιορίσει τους παράγοντες εγκληματικότητας ενισχύοντας τους θεσμούς κοινωνικοποίησης, καταπολεμώντας τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα όπως χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ανεργία, ναρκωτικά (Χ.Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 12 που παραπέμπει στον Α. Crawford, 1998, σελ. 17)
2. Περιστασιακή κοινωνική πρόληψη που τείνει να εξαφανίσει ή να περιορίσει τις ευκαιρίες διάπραξης αδικημάτων και να αυξήσει τις πιθανότητες σύλληψης του δράστη (Χ. Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 12)

Οι δύο παραπάνω μορφές πρόληψης είναι δυνατό να συνδυάζονται οπότε έχουμε μεικτή κοινωνική πρόληψη. Η διάκριση μεταξύ γενικής και περιστασιακής κοινωνικής πρόληψης υιοθετείται και από το συμβούλιο της Ευρώπης το οποίο στην προαναφερθείσα R(87) σύστασή του αναφέρεται στην πρόληψη ορισμένων αντικοινωνικών συμπεριφορών με μέσα διαφορετικά από το ποινικό δίκαιο (Χ. Ζαραφονίτου, σελ. 13 που παραπέμπει στο Ι. Φαρσεδάκης, 1991, σελ. 130).

Όπως παρατηρεί κανείς με βάση τα παραπάνω υπάρχει πλέον δυνατότητα επιλογής αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου. Η καταπολέμησή του δεν αποτελεί αποκλειστικά υπόθεση του κράτους, αλλά ολόκληρης της κοινωνίας. Και αυτή καθαυτή η κοινωνία είναι που διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο μέσα από το συμμετοχικό πρότυπο όπου το κοινό συμμετέχει ενεργά στην αντιμετώπιση ενός θέματος που το αφορά άμεσα. Η διεταιρικότητα αποτελεί βασικό στοιχείο του μοντέλου αυτού εφόσον η

συνεργασία δομείται μεταξύ κεντρικής (κρατικής) εξουσίας ή τοπικής αυτοδιοίκησης κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων, εκπαιδευτικών φορέων και πολιτών (G. Hughes, “ The sifting sands of crime prevention and community safety” στο G. Hughes, E.Mc Laughlin, J. Muncie, *Crime prevention and community safety. New Directions*, Sage, The open university, 2002, σελ. 2-4). Η τοπική αυτοδιοίκηση αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, δραστηριοποιεί τα μέλη της και αποτελεί συστατικό κομμάτι της ευρύτερης αντεγκληματικής πολιτικής. Το παραπάνω εγχείρημα, βέβαια δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση και αυτό γιατί πολύ εύκολα μπορούν να επισημανθούν εκτροπές από το μοντέλο που θα οδηγήσουν σε μια κοινωνία διαρκούς αστυνόμευσης, επιτήρησης και ελέγχου. Παράλληλα, η άγνοια σχετικά με το θέμα της πρόληψης και της φιλοσοφίας της γενικότερα μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση επανατιμωρητικών στάσεων (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 16-18 που παραπέμπει στο Γ. Πανούσης, «Εγκλημα και τοπική κοινωνία», στο Εγκληματολογικά, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1/1993, σελ.29).

Χρειάζεται, λοιπόν, η ενεργός συμμετοχής ενός κοινού καλά πληροφορημένου και συνειδητοποιημένου ταυτόχρονα. Ενός κοινού στο οποίο δεν θα επικρατεί η ανασφάλεια και ο φόβος καθώς και το αίσθημα αποτυχίας της αστυνομίας, γιατί τότε εμφανίζονται φαινόμενα ιδιωτικοποίησης της ασφάλειας. Οι πολίτες αναθέτουν σε ιδιωτικές εταιρείες την προστασία του, οργανώνουν περιπολίες και όταν όλα αυτά δεν καταστέλλουν το ανικανοποίητο τοποθετούν συστήματα ασφαλείας και επιτήρησης. Και χωρίς να το συνειδητοποιήσουν πέφτουν θύματα του ίδιου του φόβου και της ανασφάλειάς τους.

Επιβάλλεται, λοιπόν, η πρόληψη να είναι σφαιρική και όχι εξειδικευμένη. Το κοινό είναι απαραίτητο να είναι όχι θεατής αλλά ο πρωταγωνιστής της προσπάθειας αυτής. Σε αυτό θα συμβάλλει ο επιστημονικός κόσμος, αλλά και οι αρμόδιοι για την αντεγκληματική πολιτική ο οποίοι καλούνται υπεύθυνα να ενημερώσουν το κοινό και να ενώσουν όλες τις κοινωνικές δυνάμεις για την επίτευξη του παραπάνω στόχου.

Οι πολιτικές πρόληψης πρέπει να είναι εστιασμένες «στη μεταχείριση και στην αναμόρφωση των τοπικών κοινοτήτων και όχι των κατοίκων τους» (Τ. Hope, “Community crime prevention”, στο M. Tonry, D. Farrington, *Building a safer society. Strategic approaches to crime*, university of Chicago press, Chicago, 1995 σελ. 27)

Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι σύγχρονες πολιτικές πρόληψης ενισχύουν ιδιαίτερα το ρόλο της πόλης και της γειτονιάς. Η πρόληψη σε τοπικό επίπεδο αποτελεί ακόμη μια επιλογή αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Είναι αλήθεια ότι σε περιορισμένο εδαφικό επίπεδο τα κοινωνικά προβλήματα ανιχνεύονται και εντοπίζονται πιο εύκολα. Ακόμη πιο εύκολα εφαρμόζονται μέτρα προστασίας και ασφάλειας των πολιτών . Επίσης σε τοπικό επίπεδο τοποθετούνται και τα θεμέλια ανάπτυξης κοινωνικής αλληλεγγύης. Μια αντεγκληματική πολιτική εφαρμόζεται αποτελεσματικότερα σε συγκεκριμένο τόπο. Λαμβάνει υπόψη το φιλοσοφικό –ιδεολογικό πλαίσιο που διαπνέει τους συγκεκριμένους τόπους και ανάλογα υιοθετεί μέτρα πρόληψης.

Το συμμετοχικό μοντέλο στη προκειμένη περίπτωση εξελίσσεται, καθώς πέραν της συμμετοχής των πολιτών, της διεταιρικότητας, περιλαμβάνει και την τοπική μεταβλητή. Το συμμετοχικό μοντέλο λαμβάνει χαρακτηριστικά αποκέντρωσης και εφαρμόζεται σε συνοικίες γειτονιές ή περιφέρειες (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ.20 που παραπέμπει στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σελ. 275).

Μια σύγχρονη πολιτική πρόληψης δε δύναται να αγνοήσει το ρόλο της κοινότητας ο οποίος συχνά αποδεικνύεται καθοριστικός. Ένας σαφής ορισμός της κοινότητας είναι δύσκολο να δοθεί, εφόσον ο καθένας μπορεί να ορίσει την κοινότητα σύμφωνα με το ιδεολογικό-φιλοσοφικό πλαίσιο στο οποίο κινείται. Για κάποιους επιστήμονες ο όρος κοινότητα παραπέμπει σε μία συμπαγή και ομοιογενή ομάδα η οποία αποτελεί σημείο αναφοράς διαφόρων πολιτικών (ΗΠΑ). Αντίθετα για άλλους ο όρος αναφέρεται σπανιότερα με ένα τρόπο νοσταλγικό που παραπέμπει στην κοινότητα-χωριό (Γαλλία). Γενικότερα, όμως, ο όρος κοινότητα βρίσκεται στο ενδιάμεσο των δύο παραπάνω αντιλήψεων. Η διάσταση που του αποδίδεται είναι σαφώς μικρότερη της αμερικάνικης και ευρύτερη της γαλλικής. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο όρος κοινότητα αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία πόλη όπου οι άνθρωποι εκεί αναπτύσσουν δεσμούς και καθιερώνουν μοντέλα αξιών και παραδόσεων τα οποία τους ενώνουν και τους παρέχουν τη δυνατότητα να κινούνται στο χώρο και να εκφράζονται (A. Crawford, 1999, σελ.157). Σε αυτό το οργανωμένο κοινωνικό σώμα εφαρμόζεται η κοινοτική πρόληψη του εγκλήματος. Σε αυτό το σώμα τίθενται οι βάσεις καταπολέμησης του εγκλήματος μέσα από συμμετοχικά προγράμματα και αναβάθμισης (χωροταξικής και κοινωνικής) της πόλης. Τα κοινωνικά προβλήματα που γεννούν τις αναταραχές και τις αντικοινωνικές συμπεριφορές εντοπίζονται, ενώ μέσα από τη βελτίωση και την αντιμετώπιση δυσχερών κοινωνικών συνθηκών μειώνονται δραστικά οι ευκαιρίες διάπραξης αδικημάτων (Χ. Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 22-24).

Και οι τρεις νέες τάσεις πρόληψης της εγκληματικότητας προϋποθέτουν τη στενή συνεργασία κεντρικής-κρατικής και τοπικής εξουσίας, την ενεργό συμμετοχή του κοινού και τη στήριξη του εγχειρήματος από τον επιστημονικό κόσμο. Θέτουν νέες βάσεις στην

αντιμετώπιση του εγκλήματος, ενώ αφαιρούν την αποκλειστικότητα από τον κρατικό μηχανισμό ελέγχου του εγκλήματος. Μήπως όμως με αυτό τον τρόπο ο κοινωνικός έλεγχος διευρύνεται και μελλοντικά θα αποτελέσει μεγαλύτερο φόβο από αυτόν τον ίδιο του εγκλήματος; Μήπως οι νέες τάσεις πρόληψης διευρύνουν την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και του παραχωρούν τη δυνατότητα να εφαρμοστεί ακόμη και σε εκείνα τα σημεία στα οποία προηγουμένως του ήταν αδύνατο *

1.3 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΣΕ 4 ΧΩΡΕΣ: ΓΑΛΛΙΑ, ΑΓΓΛΙΑ, ΗΠΑ, ΚΑΝΑΔΑΣ

Α. Περίπτωση της Γαλλίας

Η Γαλλία θεωρείται μια από τις ευρωπαϊκές χώρες η οποία βίωσε και βιώνει πολύ έντονα την ρητορική της ανασφάλειας. Την δεκαετία του '60 έζησε έντονες κοινωνικές συγκρούσεις (Μάης του 68). Στο '70 τα ποσοστά της εγκληματικότητας και της ανεργίας 1980 η οικονομία της χαρακτηριζόταν από έντονη ασφάλεια της χώρας απειλούνταν (Ο.π., σελ. 44-45). Κι αναπτύχθηκε έντονος διάλογος περί βίας, φόβου του κράτος. Χρόνος που η συγκεκριμένη χώρα βίωνε ισχυρές ανακατατάξεις η αντεγκληματική της πολιτική είχε κι

Κατά τη διάρκεια της και διαχείρισης της εγκληματικότητας στη συγκεκριμένη χώρα ιδρύθηκαν αρκετοί φορείς και συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας. Αναφέρουμε τα δύο πιο σπουδαία τα οποία σύμφωνα με την έκθεση Bonnemaïson κλήθηκαν να υλοποιήσουν τις νέες πολιτικές κρατικής και τοπικής δράσης κατά της εγκληματικότητας.

1. Το Εθνικό Συμβούλιο πρόληψης της Εγκληματικότητας(CNPD)

2. Τα κοινοτικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας (CCPD) (Ο.π., σελ. 47)

Και οι δύο παραπάνω θεσμοί λειτουργούν όχι ανεξάρτητα και μεμονωμένα αλλά σε στενή συνάρτηση ο ένας με τον άλλο. Η αποστολή των συμβουλίων αυτών υπήρξε τριπλή:

1. Ο προσδιορισμός των προληπτικών δράσεων σε τοπικό επίπεδο.
2. Ο προσδιορισμός των συνδυασμένων στόχων και δράσεων , στους οποίους από τη μία πλευρά το κράτος και από την άλλη η κοινότητα, συμφωνούν να συμβάλουν από κοινού και ιδιαίτερα στο τομέα συμπαράστασης, στα θύματα και εφαρμογής της κοινωφελούς εργασίας.
3. Προώθηση της υλοποίησης των δράσεων αυτών (Ο.π., σελ. 48).

Υιοθετώντας τα παραπάνω μέτρα δημιουργείται το γαλλικό μοντέλο μιας κοινωνικής πρόληψης σε τοπικό επίπεδο. Με το πέρασμα του χρόνου όμως δημιουργήθηκαν νέα διοικητικά όργανα δίχως να καταργούν τα δύο προηγούμενα. Όσο η ρητορική περί ανασφάλειας ενδυναμώνεται τόσο περισσότερο γεννιέται η ανάγκη για τη δημιουργία ολοένα και περισσότερων θεσμών και οργάνων. Αυτό όμως υπήρξε η αιτία αδυναμία συντονισμού των οργάνων που εμπλέκονται στην υλοποίηση των μέτρων κατά της εγκληματικότητας.

Παράλληλα όσο το γαλλικό μοντέλο εξελίσσεται εμπλέκει όλο και περισσότερο την αστυνομία. Η συνύπαρξη του νομάρχη, του εισαγγελέα, του δημάρχου καθιερώνεται και η συνεργασία των τριών οδηγεί στη θέσπιση των τοπικών συμβάσεων ασφαλείας το 1997 (Ο.π., σελ. 50). Οι συμβάσεις αυτές προωθούν μια πολιτική ασφάλειας με έντονο τον κατασταλτικό χαρακτήρα. Αναπτύσσουν τακτικές, οι οποίες στοχεύουν να αναβαθμίσουν τις λεγόμενες «ευαίσθητες συνοικίες». Τις συνοικίες εκείνες που παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό εγκληματικότητας, αλλά παράλληλα και χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Μέσα από αυτές τις συμβάσεις της κράτος ισχυροποιείται ενώ αρχίζουν να αναπτύσσονται έντονοι προβληματισμοί σχετικά με την φυσιογνωμία της

αντεγκληματικής πολιτικής στη Γαλλία, για το κατά πόσο τελικά έχει κατασταλτικό ή προληπτικό χαρακτήρα.

Ταυτόχρονα ιδρύεται και ένα νέο είδος αστυνομία στα πλαίσια της πολιτικής της ασφάλειας η αστυνομία της εγγύτητας (Police de proximité). Η παρουσία της αστυνομίας και της χωροφυλακής ισχυροποιείται και κοντά στην ήδη υπάρχουσα αλλά προστίθεται μια νέα αστυνομία η οποία γεννά έντονες αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα της (Ο.π., σελ. 51). Αποτέλεσμα της τελευταίας αυτής εξέλιξης, της δημιουργίας νέας αστυνομίας δηλαδή, είναι ότι η ασφάλεια καταστημάτων, τραπεζών, σχολείων και αεροδρομίων αποτελεί υπόθεση 4.000 περίπου ιδιωτικών εταιρειών φρούρησης, οι οποίες απασχολούν 100.000 περίπου ιδιωτικού φρουρούς (Ο.π., σελ. 52). Άρα και στην περίπτωση της Γαλλίας η ασφάλεια γίνεται εμπορεύσιμο αγαθό το οποίο αποκτά τιμή και κόστος. Οι ιδιωτικές εταιρείες προτίθενται να εξασφαλίσουν την τάξη και την ηρεμία με ορισμένο αντίτιμο. Η ασφάλεια δεν αποτελεί πλέον ζητούμενο μόνο των τοπικών κοινωνιών και του κράτους.

Παρά τις σημαντικές αλλαγές που δέχθηκε το γαλλικό μοντέλο στη πορεία του, θεωρείται ότι ανήκει στο πλαίσιο μιας κοινωνικής πρόληψης. Πράγματι προώθησε αρκετά προγράμματα πόλης και κινήθηκε στα πλαίσια μιας συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής. Το παράδειγμα του Montpellier επιβεβαιώνει την αρχική υπόθεση. Στο Montpellier αν και οι δυσχέρειες υπήρξαν πολλές και συνδέθηκαν κυρίως με κομματικές συγκρούσεις, ωστόσο τα συμβούλια πρόληψης λειτούργησαν και απέδειξαν ότι υπάρχει δυνατότητα έκφρασης της διεισδυτικότητας (Ο.π., σελ. 55-56).

Η γαλλική κοινότητα προχώρησε και σε αστεακές παρεμβάσεις και προσπάθησε να πετύχει όχι μόνο την κοινωνική, αλλά και περιβαλλοντική αναβάθμιση. Το

πετυχημένο πείραμα της πόλης του Orly επιβεβαιώνει τον παραπάνω ισχυρισμό. Ακόμη, ίδρυσε κέντρα νεότητας για την απασχόληση των νέων και θέσπισε προγράμματα ενσωμάτωσης νέων ατόμων που βρίσκονταν σε «κίνδυνο» εξαιτίας της περιθωριοποίησης τους όπως το πρόγραμμα «θερμά καλοκαίρια» ή «αντί-θερμά καλοκαίρια» ή «καλοκαίρια-νέου». Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού 10.000 νέοι κάτω των 18 ετών, προερχόμενοι από οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές έκαναν τις διακοπές τους σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους (Ο.π., σελ. 58-61).

Η Γαλλία συνειδητοποίησε έγκαιρα ότι η συμμετοχή των πολιτών αποτελεί την πιο σίγουρη λύση επιτυχίας των θεσμών. Με τη βοήθεια των πολιτών φλέγοντα ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν και να επιλυθούν. Η ανασφάλεια και η τήρηση της τάξης αποτελεί ένα από αυτά. Το μοντέλο της Γαλλίας πάνω στο θέμα αντιμετώπισης της βίας και του φόβου του εγκλήματος είχε αρχικά κοινωνικό χαρακτήρα, τον οποίο και διατήρησε έως ένα βαθμό. Ο ανταγωνισμός που ξέσπασε μεταξύ των αρμόδιων φορέων των υπουργείων και μεταξύ της τοπικής και κρατικής εξουσίας δυσχέρανε σημαντικά την προσπάθεια αυτή. Από τη στιγμή που ο κοινωνικός χαρακτήρας της πρόληψης αποτυγχάνει και χάνει οπαδούς, αμέσως στην επιφάνεια έρχεται το αίτημα για περισσότερη καταστολή και αστυνόμευση. Μια αστυνόμευση όμως, η οποία αρχίζει να εφαρμόζεται με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας. Οι νέες μορφές ηλεκτρονικής επιτήρησης καταγράφουν με την κάθε λεπτομέρεια την τοπική εγκληματικότητα.

Συγκριτικά, όμως με τα παραδείγματα που θα ακολουθήσουν (Αγγλία, Καναδάς, Η.Π.Α.) η Γαλλία είναι σαφώς προσανατολισμένη σε μια κοινωνικής μορφής πρόληψη της εγκληματικότητας.

B. Η περίπτωση της Αγγλίας

Στη Μ. Βρετανία μέχρι και το 1979 η κυβέρνηση Thatcher αντιμετωπίζει την αύξηση της εγκληματικότητας με ενίσχυση της καταστολής. Η ολοένα και αυξανόμενη όμως αστυνόμευση στη Μ. Βρετανία δεν έδωσε άμεσες λύσεις στο πρόβλημα της εγκληματικότητας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το 1984 η κυβέρνηση Thatcher εκδίδει την υπ.αρ. 8 εγκύκλιο, με την οποία εγκαινιάζει μια διωπουργική συνεργασία για την πρόληψη της εγκληματικότητας. Ο ρόλος της αστυνομίας σαφώς περιορίζεται και παύει αυτή πλέον να φέρει αποκλειστική ευθύνη στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Και στη Μ. Βρετανία εφαρμόστηκαν αρκετά προγράμματα πρόληψης της εγκληματικότητας, όπως το Home Office Crime Prevention Unit, το 1986. το συγκεκριμένο πρόγραμμα εφαρμόστηκε με επιτυχία και οδήγησε το 1988 στην εφαρμογή του safer cities programme –SCP (T. Newburn, “Community safety and policing”, στο G. Hughes, E. Mc Laughing and J. Muncie, *Crime prevention and community safety*, Sage, The open university, 2002 σελ. 104). Το εν λόγω πρόγραμμα χαρακτηρίστηκε ιδιαίτερα φιλόδοξο και απευθυνόταν σε περιοχές με υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας. Το SCP εφαρμόστηκε αρχικά σε 20 πόλεις και επεκτάθηκε αργότερα σε 29 (X. Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 75-76).

Μια από τις μορφές εγκληματικότητας η οποία παρουσίασε μείωση, ήταν οι ληστείες. Παρόλα αυτά, το συγκεκριμένο πρόγραμμα κατηγορήθηκε για έλλειψη δημοκρατίας, για την απουσία μακροπρόθεσμης στρατηγικής, για τη δημιουργία πολιτικού κενού από τη πλευρά της κυβέρνησης. Τέλος, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος δεν αμφισβητήθηκε ο προληπτικός του χαρακτήρας, παρατηρήθηκε όμως μετατόπιση της εγκληματικότητας, η οποία με τη σειρά της συντηρεί το αίσθημα της

ανασφάλειας. Παράλληλα, με το SCP, εφαρμόστηκε στη Μ. Βρετανία και το crime concern, με το οποίο επεκτάθηκαν τα προγράμματα «επιτήρησης της γειτονιάς». Το crime concern κρίθηκε ανέκδοτο να εφαρμοστεί με επιτυχία εκεί που η αναγκαιότητα ήταν μεγαλύτερη(Ο.π., σελ. 76-78).

Η χρονική περίοδος 1991-1997 χαρακτηρίζεται από μια «αμηχανία» στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής και όπως είναι γνωστό η «αμηχανία» οδηγεί σε λύσεις ήδη εφαρμόσιμες και οικείες. Έτσι το κατασταλτικό μοντέλο αρχίζει πάλι να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο. Ταυτόχρονα, από το 1994 αυξάνονται το αστυνομικό δυναμικό, οι εθελοντές και βέβαια οι ομάδες επιτήρησης της γειτονιάς. Το 1995 οι «πολιτικές της ασφάλειας» ενισχύονται από την τεχνολογία και η «βίντεο-επιτήρηση» μέσα από την εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης (closed circuit television- CCTV) κάνει την εμφάνισή της. Για τη νέα τάση στην πρόληψη της εγκληματικότητας δαπανώνται από την τοπική αυτοδιοίκηση 120 εκατομμύρια λίρες. Αργότερα, οι χρηματοδοτήσεις για την επέκταση της «βίντεο-επιτήρησης» ενισχύονται και το 1999 σε 530 κεντρικά σημεία εγκαθίστανται κάμερες και κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης. Η Αγγλία περνάει και αυτή με τη σειρά της στην εποχή της «μηδενικής ανοχής». Η ιδεολογία της μηδενικής ανοχής κτίζει κοινωνίες διαρκούς επιτήρησης και ενισχυμένης αστυνόμευσης (Ο.π., σελ. 81-86).

Η λεγόμενη βίντεο-επιτήρηση ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Αγγλία, εφαρμόζεται και στη Σκωτία. Στη Γλασκόβη τοποθετούνται 32 κάμερες και οι 32 στο κέντρο της πόλης. Στόχος της εφαρμογής του προγράμματος κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης ήταν η μείωση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας. Το γενικό συμπέρασμα της προσπάθειας αυτής είναι ότι τα CCTV που εγκαταστάθηκαν στο κέντρο

της Γλασκόβης δεν συντέλεσαν στο να νιώσει ο κόσμος ασφαλέστερος, αλλά ούτε και μείωσαν δραματικά την εγκληματικότητα (J. Dutton, "Crime and the city. Public attitudes towards open-street CCTV in Glasgow", στο *British Journal of Criminology*, vol. 40, 2000, σελ. 692-709). Αντίθετα, υπήρξαν αιτία μετατόπισης της εγκληματικότητας σε περιφερειακές ζώνες παρέχοντας έτσι στο κοινό την «ψευδαίσθηση» της ασφάλειας και της πολυπόθητης τάξης (X. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 90-92).

Αρκετοί ήταν εκείνοι που προβληματίστηκαν από την εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων επιτήρησης. Πολλοί κάνουν λόγο για προσβολή των ατομικών ελευθεριών εφ' όσον ένα «ηλεκτρονικό μάτι» παρακολουθεί 24 ώρες το εικοσιτετράωρο κάθε τους κίνηση και έκφραση. Εύλογα γεννάται το ερώτημα αν όλο αυτό το κλίμα συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις πόλεις. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, ότι το ποσοστό που δήλωνε πρόθεση διέλευσης από τους δρόμους όπου υπήρχαν κάμερες ήταν μικρό (15%). Ακόμη, τα θύματα ήταν λιγότερα υπέρ της εφαρμογής του μέτρου από ότι τα μη θύματα. Το 56% δηλώνει ότι νιώθει ασφαλέστερο με την εγκατάσταση των συστημάτων επιτήρησης, ποσοστό μικρό για μια τόσο καλά «διαφημισμένη» προσπάθεια (Ο.π., σελ. 94-95).

Είναι σαφές λοιπόν, ότι η εφαρμογή του παραπάνω μέτρου (CCTV) δεν οδήγησε στη δημιουργία ασφαλέστερων πόλεων. Το έγκλημα δεν μειώθηκε και το κοινό δεν έχασε την αίσθηση της ανασφάλειας. Αντίθετα, πέτυχε να κάνει πραγματικότητα αυτό που άλλοτε θύμιζε ταινία επιστημονικής φαντασίας. Η ανθρώπινη συμπεριφορά άρχισε να ελέγχεται, ενώ η σφαίρα της ιδιωτικής ζωής και της ατομικότητας έγινε «γυάλινη», άρα πολύ εύθραυστη. Η εγκατάσταση των κλειστών κυκλωμάτων επιτήρησης μειώνει σημαντικά τις πιθανότητες θυματοποίησης εφόσον τα πάντα παρακολουθούνται. Η

αίσθηση όμως της ανασφάλειας δεν μειώνεται μόνο με αυτό. Υπάρχουν πολλοί κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες, οι οποίοι εάν λειτουργήσουν μπορούν να δομήσουν ασφαλείς πόλεις, χωρίς να είναι απαραίτητο αυτές να παρακολουθούνται διαρκώς και να αναλύονται με βάση αναλογικές βιντεοταινίες. Αναφερόμαστε συγκεκριμένα στα μακροπρόθεσμα προγράμματα κοινωνικής πρόληψης που έχουν περισσότερες προοπτικές αποτελεσματικότητας σε σχέση με τα βραχυπρόθεσμα περιστασιακής πρόληψης.

Ακούγεται παράδοξο και όμως τα συστήματα CCTV συντέλεσαν κάτω από ορισμένες συνθήκες στη μείωση εγκληματικών συμπεριφορών. Στην Μ. Βρετανία τοποθετήθηκαν σε χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, όπου παρατηρήθηκε μείωση των κλοπών αντικειμένων μέσα από αυτά, αλλά και μείωση των κλοπών των ιδίων των οχημάτων. Ακόμη, τα συστήματα αυτά εγκαταστάθηκαν στο metro και στα λεωφορεία και παρατηρήθηκε και εκεί μείωση των βανδαλισμών και των φθορών, κυρίως τις βραδινές ώρες.

Η εγκατάσταση των κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης σε χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων αύξησαν την πιθανότητα σύλληψης του δράστη, απέτρεψαν τον μελλοντικό δράστη από τη διάπραξη του εγκλήματος λόγω της βιντεοσκόπησης της πράξης του, αύξησαν το αίσθημα της ασφάλειας, μείωσαν τον κίνδυνο θυματοποίησης, διευκόλυναν την αστυνομία στο έργο της, κατέστησαν το έγκλημα δυσχερέστερο εφόσον ο χρόνος που απαιτείται για την κλοπή ενός αυτοκινήτου είναι πολύ λίγος, άρα ο δράστης από τη στιγμή που η κάμερα θα εστιάσει σε αυτόν, έχει πολύ λίγη ώρα να διαπράξει αδίκημα (Ο.π., σελ. 97).

Παρόλα αυτά όμως, οι ατομικές ελευθερίες δεν παύουν να απειλούνται. Έτο έγκλημα δεν αντιμετωπίζεται επιτυχώς, ούτε όταν καταστέλλεται βίαια, ούτε όταν παρακολουθείται και αναλύεται ανελλιπώς. Οι περιστρεφόμενες κάμερες και οι πολλαπλές βιντεοταινίες απλά περιγράφουν το πρόβλημα, το παρουσιάζουν σαν καλογυρισμένο ντοκιμαντέρ. Δεν χτυπούν όμως τις αιτίες του προβλήματος, δεν συγκρούονται με αυτές. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι με τα συστήματα CCTV συντελείται ένα μεγαλύτερο έγκλημα, αυτό της καταπάτησης της ιδιωτικής ζωής, έκφρασης και κίνησης.

Στην Μ. Βρετανία το μέτρο αυτό εφαρμόστηκε σε μεγαλύτερο βαθμό. Η εκπομπή «**Το κουτί της Πανδώρας**» στη NET στις 24/9/2003 απέδειξε ότι η εγκατάσταση των συστημάτων CCTV στο κέντρο του Λονδίνου ουσιαστικά μετέφερε το έγκλημα στις βιομηχανικές περιοχές γύρω από το κέντρο του Λονδίνου. Οι δείκτες εγκληματικότητας στις περιφερειακές ζωές, τις λεγόμενες υποβαθμισμένες, αυξήθηκαν κατά 35%. Το έγκλημα έγινε καθημερινό στοιχείο της ζωής των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, τα όργανα του κράτους επευφημούσαν την προσπάθειά τους στην πάταξη του εγκλήματος παρουσιάζοντας ένα Λονδίνο ασφαλές, ήρεμο, ιδανικό για μια ποιοτικά αναβαθμισμένη ζωή. Μια εικόνα παράλογη και εξωπραγματική. Στη Μ. Βρετανία τέλος εφαρμόστηκαν σε αρκετά μεγάλο βαθμό και τα προγράμματα επιτήρησης της γειτονιάς (NB-Neighborhood watch) (Ο.π., σελ. 107). Ακόμη μια βορειοαμερικανική πολιτική. Στόχος και αυτού του μέτρου υπήρξε η μείωση του φόβου του εγκλήματος και ορισμένων μορφών εγκληματικότητας (A. Crawford, 1998, σελ. 148). Οι εθελοντές-επιτηρητές γίνονται η προέκταση του έργου της αστυνομίας, ο έλεγχος διευρύνεται πέρα από τα όρια του επίσημου κράτους. Κάθε γειτονιά έχει τη δική της ομάδα περιπολίας για να

αισθάνεται ασφαλέστερη και σίγουρη. Η σημαντικότερη αξιολόγηση εφαρμογής του μέτρου της «επιτήρησης της γειτονιάς» είναι η έρευνα του Bennett, η οποία πραγματοποιήθηκε σε δύο περιοχές του Λονδίνου (Acton και Wimbledon), στα μέσα της δεκαετίας του 1980 (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 107). Σύμφωνα με την έρευνα, διαπιστώθηκε ότι το έγκλημα δεν μειώθηκε, μειώθηκε ο φόβος του εγκλήματος. Οι περιπολίες βελτίωσαν τόσο τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων όσο και αυτές μεταξύ των κατοίκων και της αστυνομίας. Ο φόβος μειώθηκε όχι γιατί ο πολίτης αισθάνεται πιο σίγουρος, όσο γιατί συμμετέχει ενεργά (έστω και λανθασμένα κατά την άποψή μας) σε ένα ζήτημα το οποίο είναι ζωτικής σημασίας για αυτόν. Μέχρι τώρα υπήρξε παθητικός δέκτης των προσπαθειών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αυτός όμως απέτυχε και ζητά τη συνδρομή του πολίτη για την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Η ενεργός συμμετοχή παραμερίζει αισθητά το αίσθημα της ανασφάλειας, άρα και του φόβου πιθανής θυματοποίησης.

Είναι ξεκάθαρο λοιπόν, ότι τα προβλήματα όπως αυτό της αύξησης του εγκλήματος δεν αντιμετωπίζονται με ενίσχυση της αυστηρότητας και της καταστολής. Ούτε και η στείρα τεχνολογία είναι ικανή να δώσει λύσεις. Χρειάζεται μια μακροπρόθεσμη κοινωνική πολιτική που θα αποτρέπει τα αίτια του εγκλήματος πριν καν αυτά εμφανισθούν. Αν δεν αντιμετωπιστούν πρώτα τα ζητήματα της ανεργίας, των ναρκωτικών, του αναλφαριθμητισμού, της έλλειψης προνοιακής πολιτικής για τον ίδιο τον πολίτη, της φτώχειας, της μόλυνσης του περιβάλλοντος πως θα αντιμετωπιστεί το ίδιο το έγκλημα; Αυτό αποτελεί συνέπεια όλων των παραπάνω θεμάτων. Το κράτος κτίζει το κεφάλι με σαθρό κορμό και όπως είναι φυσικό το κεφάλι θα «κατρακυλήσει».

Γ. Η περίπτωση του Καναδά

Ο Καναδάς δεν αποτελεί εξαίρεση συγκριτικά με τη Γαλλία και τη Μ. Βρετανία. Η αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζει ελάχιστα διαφέρει από αυτές των δυο παραπάνω χωρών και είναι φυσικά πολύ κοντά στα δεδομένα των Η.Π.Α. Και ο Καναδάς υπήρξε οπαδός των κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης, αλλά κυρίως στήριξε την προσπάθεια αντιμετώπισης της εγκληματικότητας στις ιδιωτικές εταιρίες φρούρησης και στα τεχνικά μέσα αυτοπροστασίας. Ο Καναδάς εφάρμοσε μέτρα περιστασιακής πρόληψης συνδυάζοντάς τα με την κοινοτική αστυνόμευση, η οποία με τη σειρά της στηρίζεται στην άμεση συνεργασία μεταξύ αστυνομίας και κοινότητας.

Σε πολλές καναδικές πόλεις έχουν εφαρμοστεί οργανωμένες μορφές κοινοτικής αστυνόμευσης. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως σημειώθηκε μείωση της ανασφάλειας των κατοίκων και βελτίωση των σχέσεων με την αστυνομία, δεν σημειώθηκε όμως από την άλλη μείωση, σημαντική τουλάχιστον, της εγκληματικότητας. Γενικότερα ο Καναδάς χαρακτηρίζεται από την έντονη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων. Προσανατολίστηκε η αντεγκληματική του πολιτική στο κλασικό κατασταλτικό μοντέλο, μόνο που το εκσυγχρόνισε εντάσσοντας στο παιχνίδι και τις ιδιωτικές εταιρείες. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1977 δημιουργήθηκαν 23 αστυνομικοί σταθμοί συνοικίας (μια άλλη μορφή αστυνομίας) στο Montreal. Το 1998 έγιναν 26 με άμεση προοπτική να φθάσουν τους 49 το 2000 (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 183).

Στον Καναδά ανθεί η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας. Εξάλλου, ο τομέας της ασφάλειας είναι κερδοφόρος για αυτό και καλλιεργείται το αίσθημα της ανασφάλειας. Ο Neils Cristie έλεγε ότι όσο περισσότερο θα αυξάνεται η ζήτηση για προϊόντα ασφάλειας, τόσο θα αυξάνεται και το έγκλημα. Η αρχή έγινε με τις κλειδαριές ασφαλείας και τώρα

οι πολίτες απαιτούν ιδιωτικό φρουρό, τόσο για τις εμπορικές επιχειρήσεις, όσο και για τις κατοικίες τους. Ταυτόχρονα δημιουργούνται συνεχώς σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα νέα είδη αστυνομίας, τα οποία για να επιτύχουν χρειάζονται την ενεργό συμμετοχή του πολίτη, αφού τον καλούν να αναλάβει πρωτοβουλίες και να παλέψει για τον «**υπερασπίσιμό του χώρο**» (Oscar Newman, *Defensible Space*, 1970). Δυστυχώς όμως, ο πολίτης ουσιαστικά δεν μετέχει στη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Ο πολίτης μετατρέπεται, σύμφωνα με τον Χάμπερμας, σε πελάτη που ζητά την βοήθεια της αστυνομίας (ιδιωτικής συνήθως) και κατόπιν σε καταναλωτή, που αγοράζει έναντι αδράς αμοιβής τις υπηρεσίες της αστυνομίας (ιδιωτικής πάντα).

Δ. Η περίπτωση των Η.Π.Α.

Είναι αλήθεια ότι αρχικά οι Η.Π.Α. εφάρμοσαν την «**κοινοτική πρόληψη**» στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Μάλιστα, υπήρξαν από τις πρώτες χώρες που υιοθέτησαν μέτρα κοινοτικής πρόληψης για να απαντήσουν στο φόβο του εγκλήματος και στους ανησυχητικά υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας. Τα κοινοτικά προγράμματα στις αρχές της δεκαετίας του '70 ήταν ολιγάριθμα, αργότερα όμως εξελίχθηκαν και με νέες τεχνικές και μορφές πρόληψης. Γρήγορα η κεντρική εξουσία συνειδητοποίησε την σημασία της συμμετοχής του ίδιου του πολίτη και της κοινότητας στον έλεγχο του εγκλήματος. Ο πολίτης πλέον συμμετέχει σε διάφορα προγράμματα πρόληψης και προστασίας όπως το Neighborhood Watch, την Operation Identification ή τις Home Security Surveys. Προς το τέλος της δεκαετίας του '70 τα προγράμματα κοινοτικής πρόληψης έχουν γίνει πολυάριθμα (Χ. Ζαραφώνιτου, 2003, σελ. 168).

Τι ακολουθεί όμως μετά; Από το 1970 ο φόβος του εγκλήματος αυξάνεται ραγδαία καθώς επίσης και τα ποσοστά εγκληματικότητας, τα οποία θεωρήθηκαν

απαράδεκτα υψηλά συγκριτικά με άλλες χώρες. Ως «απάντηση» στην εγκληματικότητα, στην αντικοινωνικότητα και στο φόβο του εγκλήματος υπήρξαν, όπως τονίσαμε, τα προγράμματα «κοινοτικής πρόληψης» (D. Rosenbaum, "The problem of crime control", στο D. Rosenbaum, *Community Crime Prevention. Does it work?*, 1986, σελ. 11-18). Έτσι φθάνουμε στη σύγχρονη εξέλιξη προγραμμάτων κοινοτικής πρόληψης, στο μοντέλο της «μηδενικής ανοχής», το οποίο ξεκινάει από την Ν. Υόρκη στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Ο William Bratton υπήρξε ο άνθρωπος που συνέλαβα την ιδέα της «μηδενικής ανοχής». Ήταν πρώην επιθεωρητής της αστυνομικής διεύθυνσης της Ν. Υόρκης. Πραγματικά τα ποσοστά εγκληματικότητας μειώθηκαν εντυπωσιακά: **οι ανθρωποκτονίες μειώθηκαν κατά 56%, οι διαρρήξεις κατά ¼ μέσα σε μια διετία και οι ληστείες κατά 40%, ενώ η συνολική εγκληματικότητα στις πόλεις μειώθηκε κατά 37% στην τριετία 1994-1996.** Όσο όμως και αν οι παραπάνω παρατηρήσεις φαίνονται ως επίτευγμα, αντεγκληματικής πολιτικής δεν είναι. Είναι το επίτευγμα ενός ιδιαίτερα «αντιπαραθετικού» και ταυτόχρονα επιθετικού μοντέλου, της «μηδενικής ανοχής», που θέτει σε κίνδυνο ατομικές ελευθερίες των πολιτών και κυρίως ορισμένων περιθωριοποιημένων ομάδων. (Χ. Ζαραφώνιτου, 2003, σελ. 165-166)

Τα παραπάνω ποσοστά επιτυχίας συνοδεύονται και από άλλα αντίστοιχα που προμηνύουν ένα ζοφερό μέλλον, περισσότερο ποινικό και αυστηρό, παρά προοδευτικό και φιλελεύθερο. Τα ποσοστά των κρατουμένων αυξήθηκαν δραματικά. Η ροή των εισαγωγών στις φυλακές της πόλης πέρασε από 106.900 το 1993 στις 133.330 το 1997, ενώ μόλις ξεπερνούσε τις 85.000 δέκα χρόνια νωρίτερα. Πραγματοποιούνται συλλήψεις και φυλακίσεις χωρίς δικαστική αιτιολογία, ενώ προνομιούχοι πελάτες των φυλακών

είναι οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι περιθωριακοί και οι εξαθλιωμένοι. Και αυτό είναι δικαιολογημένο εφ' όσον η πολιτική της «μηδενικής ανοχής» επιτρέπει την δικαστική και αστυνομική διαχείριση της φτώχειας και της εξαθλίωσης. Η φτώχεια ποινικοποιείται και στα μάτια του κράτους θεωρείται και εκλαμβάνεται ως έγκλημα (L.Wacquant, 2001, σελ. 128-135).

Λέγεται πως εάν ήταν πόλη, το σωφρονιστικό σύστημα των Η.Π.Α. θα ήταν σήμερα η τέταρτη μεγαλύτερη μητρόπολη της χώρας (Ο.π., σελ. 100). Ενώ ο Bratton και οι συνεργάτες του με χαρά διαφημίζουν την πολιτική της «μηδενικής ανοχής», από την άλλη πλευρά οι φυλακές έχουν υποστεί κορεσμό από τον υπερπληθυσμό. Η απάντηση της Αμερικής στην εργασιακή και κοινωνική ανασφάλεια είναι η εγκληματοποίηση της εξαθλίωσης. Παράλληλα το αστυνομικό δυναμικό της Ν. Υόρκης αυξήθηκε σημαντικά με την πρόσληψη 7000 αστυνομικών το 1990. Η έμπνευση του Bratton (Zero Tolerance) συνδέει τη σοβαρή εγκληματικότητα με χαμηλού επιπέδου «αντικοινωνικότητες». Κάτω από αυτή τη λογική, συλλαμβάνονται διάφορα μέλη περιθωριακών ομάδων καθώς επίσης και κάθε πολίτης ο οποίος έχει κριθεί από το κράτος «μη παραγωγικός». Η λογική όμως αυτή προσβάλλει βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, ιδίως ανθρώπων που τις υπερασπίζονται σθεναρά. Καθετί, αντίθετα με την επίσημη λογική και ιδεολογία της καθεστηκυίας τάξης, ποινικοποιείται. Το κράτος πρόνοιας μετατρέπεται σε κράτος καταστολής και αυστηρής ποινικοποίησης. Οι πολίτες συχνά παραμερίζονται από κάθε είδους πρωτοβουλία στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας, αφού η αστυνομία είναι αυτή που ελέγχει παραβατικές συμπεριφορές, προλαμβάνει το έγκλημα και δρα έως ένα βαθμό ανεξάρτητα από αρμόδιους φορείς αντεγκληματικής πολιτικής.

Οι αναίτιες προσαγωγές, οι αθρόες συλλήψεις, η καταχώρηση ως υπόπτων όσων παρεκκλίνουν από την κυρίαρχη συμπεριφορά, η σκληρή αντιμετώπιση της παραβατικότητας των μεταναστών, των νέων, ακόμα και παιδιών, αποτελούν πλέον τη μέθοδο που εφαρμόζεται στις ΗΠΑ και ιδιαίτερα στη Νέα Υόρκη απέναντι στην εγκληματικότητα. Η πολιτική της «μηδενικής ανοχής» έχει διαφημιστεί από νεοφιλελεύθερα «think tanks» ως θαυματουργό φάρμακο για την ανερχόμενη εγκληματικότητα των μεγαλουπόλεων και τα διεθνή μέσα ενημέρωση μιλούν για «ΘΑΥΜΑ» που πραγματοποιήθηκε από τους Ρούντολφ Τζουλιάνι, πρώην δήμαρχο, και Γουίλιαμ Μπράτον, πρώην αστυνομικό διευθυντή (W. Bratton, P. Knobler, 1998, σελ. 50-65)

Στην πραγματικότητα αυτό που κάνει η πολιτική της «μηδενικής ανοχής» δεν είναι παρά η δημιουργία μιας καθησυχαστικής εικόνας των πόλεων «καθαρίζοντας» το κέντρο των μεγαλουπόλεων από τους χρήστες ναρκωτικών, από τα γκράφιτι, από τους ζητιάνους, από τους μεθυσμένους, από τους σκέιτερς, οι αρχές ενισχύουν το αίσθημα ασφάλειας των μεσαίων τάξεων, αλλά δεν λύνουν κανένα πρόβλημα, ούτε αντιμετωπίζουν την εγκληματικότητα. Με τη σκληρή καταστολή οι «οχλούσες» κοινωνικές ομάδες μετατοπίζονται στα προάστια και στα γκέτο παραμένουν «αόρατες» (J. Q. Wilson, G. L. Kelling, 1982, σελ. 25-35).

Όσο για το επιχείρημα ότι στη Νέα Υόρκη τα ποσοστά σοβαρής εγκληματικότητας έπεσαν με την εφαρμογή των μεθόδων Τζουλιάνι, οι σοβαρές έρευνες ανατρέπουν και αυτή τη «βεβαιότητα». Ο καθηγητής David Dixon, του πανεπιστημίου της Νέας Νότιας Ουαλίας, σε μια μελέτη που κέρδισε διεθνή αναγνώριση, απέδειξε ότι η στατιστική βελτίωση της εικόνας της εγκληματικότητας της Νέας Υόρκης οφείλεται σε

δημογραφικούς και κοινωνικούς λόγους (David Dixon, «Beyond zero tolerance», Australian Institute of Criminology, Canberra, 1999) και τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώθηκαν από τον Bernard Harcourt («Illusion of order: the false promise of broken windows Policing», Harvard University Press, 2001).

Ακόμα και η ΒΚΑ, η ομοσπονδιακή αστυνομία της Γερμανίας, υποχρεώθηκε στα μέσα του 2000 να ομολογήσει ότι «επρόκειτο για μια μέθοδο κατασταλτικής πολιτικής που κέρδισε προσωρινά το διεθνές ενδιαφέρον, αλλά ήταν λάθος να θεωρηθεί αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση της εγκληματικότητας». Το μόνο που συνέβη στις ΗΠΑ ήταν να αυξηθεί ο αριθμός των φυλακισμένων μέσα σε 20 χρόνια κατά 300% και να πολλαπλασιαστούν οι ιδιωτικές φυλακές (1345 το 1985, 49154 το 1995) (Ιός της Κυριακής, 8-12-2002, σελ. 55).

Με δυσκολία κρύβουν οι προπαγανδιστές της «μηδενικής ανοχής» ότι στο βάθος κρύβεται μια νέα πολύ προσοδοφόρα βιομηχανία, ο κλάδος της «ασφάλειας», που προμηθεύει αστυνομίες αλλά και ιδιώτες με όλο και πιο εξειδικευμένα και δαπανηρά μέσα. Φυσικά και οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές της εφαρμοσμένης θεωρίας έχουν πλουτίσει από την υιοθέτησή της. Ο Μπράτον είναι από καιρό στέλεχος μιας εταιρίας «ασφάλειας» και επισκέπτεται τις μεγαλουπόλεις όλου του κόσμου πουλώντας την πολύτιμη τεχνογνωσία του (Ο.π., σελ. 55).

Αρχές Νοεμβρίου του 2002 ανακοινώθηκε ότι ομάδα μεξικανών επιχειρηματιών προσέλαβε τον Τζουλιάνι για να καταπολεμήσει την εγκληματικότητα στην πόλη του Μεξικού.

Ο πρώην δήμαρχος θα πάρει 4,3 εκατομμύρια δολάρια για να «καθαρίσει» την «επικίνδυνη» μεγαλούπολη. Η Νέα Υόρκη, στο μεταξύ, ακόμη πληρώνει τα σπασμένα

της πολιτικής του. Ο δήμαρχος είναι υποχρεωμένος να καταβάλει περίπου 50 εκατομμύρια δολάρια σε δεκάδες πολίτες που έχουν υποβάλλει αγωγή αποζημίωσης, επειδή υποχρεώθηκαν από την αστυνομία να υποβληθούν σε ανάρμοστες δραστηριότητες που υποβαθμίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια μέσα στα αστυνομικά τμήματα, αν και δεν κατηγορούνταν για τίποτα. Τουλάχιστον 60.000 πολίτες υποβλήθηκαν στην εξευτελιστική «έρευνα» το 1996 και το 1997, στην κορύφωση δηλαδή της αστυνομικής εκστρατείας. Σήμερα εκκρεμούν μηνύσεις για βασανισμό πολιτών εις βάρος 700 ανδρών της περίφημης NYPD, της αστυνομίας της Νέας Υόρκης (Ο.π., σελ. 55).

Τέλος, στις ΗΠΑ εφαρμόστηκαν αρκετά προγράμματα κοινοτικής αστυνόμευσης για την προστασία των πολιτών από το έγκλημα. Κάποια από αυτά εφαρμόστηκαν με επιτυχία, όπως το Seattle Community Crime Prevention Program (1972). Στόχος του προγράμματος ήταν η μείωση της θυματοποίησης από διαρρήξεις. Είναι ενδεικτικό ότι εκείνη τη χρονιά κατεγράφησαν 11.339 διαρρήξεις (B. Lindsay, D. Mc Gillis, "Citywide community crime prevention. An assessment of the Seattle program", στο D. Rosenbaum, *Community Crime Prevention. Does it work?*, 1986, σελ. 46-47). Πράγματι, οι διαρρήξεις με την εφαρμογή του προγράμματος μειώθηκαν σε ένα χρόνο κατά 50%. Αντίθετα, το πρόγραμμα πολύ-επιτήρησης στο Σικάγο, το οποίο έθεσε σε εφαρμογή το 1980 το ίδρυμα Ford, απέτυχε. Ακόμη δημιουργήθηκε ένας κοινοτικός αστυνομικός σταθμός (Storefront Police Station), ο οποίος επρόκειτο να συμβάλλει στη μείωση του φόβου του εγκλήματος. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης ήταν θετικά για το εν λόγω πρόγραμμα, εφόσον ο φόβος του εγκλήματος μειώθηκε και οι απόψεις των κατοίκων για την αστυνομία βελτιώθηκαν. Εδώ όμως πρέπει να τονίσουμε ότι τα αποτελέσματα δεν

ήταν θετικά για όλο το σύνολο των πολιτών. Για τους **μη λευκούς** κατοίκους τα αποτελέσματα δεν υπήρξαν θετικά. Το ζήτημα που ανακύπτει σε αυτό το σημείο είναι σε ποιους πραγματικά απευθύνονται αυτά τα προγράμματα και ποιες ομάδες πολιτών θεωρούν ως «στόχους» τους. Είναι σαφές, ότι ορισμένες ομάδες περιθωριοποιούνται με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η βελτίωση των σχέσεων αυτών των ομάδων και της αστυνομίας (Χ.Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 170-179).

Στην περίπτωση των ΗΠΑ είναι πιθανόν να έγινε εκτενής αναφορά συγκριτικά με τις άλλες περιπτώσεις (**Γαλλία, Αγγλία, Καναδάς**). Αυτό συνέβη γιατί το πείραμα Τζουλιάνι/ Μπράτον δημιούργησε σχολές αντεγκληματικής πολιτικής στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις και ηπείρους. Η λογική της «**μηδενικής ανοχής**» πολύ γρήγορα αποτέλεσε συστατικό κομμάτι της αντεγκληματικής πολιτικής πολλών χωρών. Στην Ευρώπη βασικός διάυλος υπήρξε η Αγγλία, ακολούθησαν Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και σιγά-σιγά η πολιτική του «**zero tolerance**» θα υιοθετηθεί και από το ελληνικό κράτος. Και αυτό γιατί, παρατηρούμε, ότι οι κατασταλτικοί μηχανισμοί ισχυροποιούνται διαρκώς. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος διευρύνεται και γίνεται ιδιαίτερα αισθητός στους πολίτες. Συνεχώς λαμβάνονται έκτακτα μέτρα κατά της εγκληματικότητας, τα οποία ουσιαστικά περιορίζουν την ελεύθερη έκφραση και κίνηση του πολίτη. Λογικές που εμπίπτουν στο πνεύμα της πολιτικής της «μηδενικής ανοχής» Τα πρώτα βήματα έχουν ήδη γίνει, αφορμή για τη μονιμοποίηση της λογικής αυτής στις συνειδήσεις του κόσμου θα είναι οι **Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004**. Η λογική της «μηδενικής ανοχής» ενισχυμένη και από την τεχνολογία (βλ. προγράμματα επιτήρησης, κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης, ανάλυση DNA και αναλογικών βιντεοταινιών) παρουσιάζεται ως η μόνη λύση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και του ίδιου του φόβου του

εγκλήματος. Τι πραγματικά όμως συμβαίνει στον ελληνικό χώρο; Ποιο μέλλον ΜΑΣ προδιαγράφουν; Τι θα κληροδοτήσουν στην Ελλάδα οι Ολυμπιακοί Αγώνες;

1.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι το παραδοσιακό αυταρχικό μοντέλο καταστολής του εγκλήματος απέτυχε. Πιο πάνω περιγράψαμε συνοπτικά τις νέες τάσεις πρόληψης και καταπολέμησης του εγκλήματος. Κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι πνέει άνεμος αισιοδοξίας και ότι οι συνθήκες σύντομα θα αλλάξουν προς το καλύτερο. Πράγματι, το γεγονός ότι η αντεγκληματική πολιτική διευρύνεται και παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής σε απλούς πολίτες είναι ελπιδοφόρο. Αυτό μπορεί να αποτελέσει δικλείδα ασφαλείας, ώστε ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος να μη δρα ανεξέλεγκτος, αλλά ούτε και να ενδυναμώνεται διαρκώς κατέχοντας το μονοπώλιο δράσης. Οι σύγχρονες εξελίξεις φαίνεται ότι διαψεύδουν το μέλλον. Οι νέες αυτές τάσεις εύκολα μπορούν να οικοδομήσουν κοινωνίες έντονης αστυνόμευσης και ελέγχου. Κύριος στόχος της τοπικής και κοινοτικής πρόληψης είναι η βελτίωση των συνθηκών ζωής και δράσης των πολιτών. Και είναι αυτές οι συνθήκες που γεννούν το «ανικανοποίητο» και την απογοήτευση και οδηγούν σε αναταραχές, αντικοινωνικές συμπεριφορές και τελικά στο έγκλημα. Ο στόχος όμως αυτός δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί. Πολύ συχνά οι άνθρωποι καταφεύγουν σε εύκολες και γρήγορες λύσεις. Το να αλλάξει κανείς τις συνθήκες ζωής του χρειάζεται επιμονή και υπομονή. Οι ρυθμοί της ζωής και οι εξελίξεις δεν προσφέρονται για αυτό. Αυτό

σημαίνει, ότι οι ρυθμοί της ζωής είναι ταχύτατοι και δεν αφήνουν περιθώρια στον πολίτη να αγωνιστεί για να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης του. Παλεύει ουσιαστικά για να αυτοσυντηρηθεί μέσα στις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες. Παράλληλα, η κοινωνία συχνά μένει απλώς θεατής των εξελίξεων, τις οποίες αδυνατεί να προλάβει, εξελίξεις όπως είναι η αλματώδης ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, η πρόοδος της τεχνολογίας, η αλλαγή των συνόρων και η αθρόα εισροή αλλοδαπών πληθυσμών. Κάτω από το βάρος των νέων κοινωνικών συνθηκών και χωρίς να διαθέτει η κοινωνία τις απαραίτητες δομές, αδυνατεί να λειτουργήσει υπέρ του πολίτη.

Οπότε οι πολίτες, με τη βοήθεια του κρατικού μηχανισμού, αντί να εστιάσουν την προσοχή τους στην αναβάθμιση του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων της πόλης, στην καταπολέμηση της ανεργίας οργανώνουν περιπολίες και προγράμματα επιτήρησης της γειτονιάς για να προστατέψουν «τα του οίκου τους». Αυτό βέβαια δεν θεωρείται αθέμιτο, αλλά όταν υπερισχύει εξουδετερώνει τον αρχικό στόχο. Έτσι, βλέπουμε σε πολλές γειτονιές να τοποθετούνται συστήματα ασφαλείας και παρακολούθησης, οι πολίτες συνεργάζονται με την αστυνομία σε ένα κλίμα απλής ανταλλαγής πληροφοριών. Τα πάντα ελέγχονται και όπου δεν μπορεί να φτάσει το «μάτι» της κάμερας, συνδράμει μέσω της συνεργασίας με την αστυνομία, ο απλός πολίτης. Νέα είδη αστυνόμευσης γεννιούνται όπως αυτό της κοινοτικής αστυνόμευσης (community policing) στις ΗΠΑ το οποίο εφαρμόζεται από το 1970 και μετά. Στην Ευρώπη συναντάται σε πολλές χώρες η λεγόμενη «αστυνομία της εγγύτητας» (police de proximite). Στη μέχρι τώρα δηλαδή κρατική ή ιδιωτική αστυνομία προστίθεται και ένας νέος «ειδικός» αστυνομικός, που ανήκει κυρίως

στον δημόσιο τομέα, αμφιβόλου αποτελεσματικότητας και αυτός. Η εικόνα που σχηματίζεται σιγά-σιγά είναι αυτή της τρομοκρατημένης πόλης που περιφρουρείται και αλληλοκαταδίδεται. Το έγκλημα μέσα σε όλον αυτόν τον πανικό καταπολεμείται; Μήπως διαπράττεται ένα σοβαρότερο έγκλημα; Αυτό κατά της ιδιωτικής ζωής, έκφρασης και κίνησης;

Αντί για προγράμματα ανάπτυξης της πόλης δημιουργούνται προγράμματα τα οποία διευρύνουν τα περιθώρια άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Με πρόσχημα την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας ο κρατικός μηχανισμός λειτουργεί στην εντέλεια, έχοντας βέβαια συχνά την εύνοια του πολίτη. Τον καθιστά σύμμαχο και συμπορευτή του. Σιγά-σιγά το παραδοσιακό αυταρχικό μοντέλο καταστολής επανέρχεται εκσυγχρονισμένο, όπως οι καιροί το απαιτούν και γίνεται αποδεκτό από τον κόσμο. Και αυτό είναι ίσως το πιο επικίνδυνο, ότι οι πολίτες θεωρούν «φυσιολογικές» τις συνθήκες ομαδικών περιπολιών, τις εγκαταστάσεις κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης και την αύξηση της αστυνομίας, και όλα αυτά στο όνομα της τήρησης της τάξης.

Τόσο στην Γαλλία όσο και στη Αγγλία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ με την εφαρμογή των νέων τάσεων πρόληψης της εγκληματικότητας, βλέπουμε να δομούνται πόλεις, οι οποίες θυμίζουν ένα αρχιπέλαγος από μεμονωμένες μεταξύ τους ζώνες. Ο Ιγκνάσιο Ραμόνε, διευθυντής της «Le monde diplomatique» μέσα σε λίγες φράσεις αποκαλύπτει τον εφιάλτη των αστικών κέντρων στην Γαλλία. Όμως οι παρατηρήσεις του ισχύουν για οποιοδήποτε μητρόπολη του δυτικού κόσμου: «Παράλληλα, πολλαπλασιάζονται οι βαθύπλουτες συνοικίες όπου οι προστατευόμενοι από φρουρές προνομιούχα ζουν παράμερα της θλίψης που τους περιβάλλει. Οι υπόλοιποι συνήθως, ένας πληθυσμός εξαθλιωμένων, ζώνουν το κέντρο της πόλης».

Κάθε μητρόπολη του δυτικού κόσμου οδηγείται σε ένα προκαθορισμένο μέλλον. Το κέντρο, ένας λαβύρινθος από διοικητικές υπηρεσίες και γιγαντιαία εμπορικά κέντρα, συνήθως στερείται από κάθε είδους κοινωνική ζωή. Οι τυχεροί κάτοικοι των πόλεων επιλέγουν τα προάστια, τα οποία οι τράπεζες και οι εργολάβοι έχουν φροντίσει να μετατρέψουν σε παράδεισο. Στις εισόδους του παραδείσου βρίσκονται οι ιδιωτικοί φύλακες, οι βιντεοκάμερες, τα ηλεκτρονικά συστήματα ασφάλειας και οι ταμπέλες «ο χώρος προστατεύεται από...» στους μαντρότοιχους. Η τυχαία εμφάνιση ενός παρία είναι αρκετή για να σημάνει συναγερμός.

Τυπικά δεν υπάρχει κάποιος κατασταλτικός μηχανισμός που να ελέγχει την επιμιξία των κατοίκων της μητρόπολης. Στην ουσία όμως, ο συγχρωτισμός των κατοίκων των πλούσιων προαστίων και όσων φυτοζωούν στα γκέτο έχει αποκλειστεί. Ή όπως σημείωσε σε μια συνέντευξη του ο Μαϊκ Ντειβς ο αμερικανός πολεοδόμος για το Λος Άντζελες **«το πρόβλημα της απομόνωσης και της δημιουργίας κλειστών θυλάκων είναι συνεχές και έντονο, τα κατώτερα στρώματα αποβάλλονται από τους τομείς όπου ζουν και εργάζονται τα ανώτερα»**. Μια απλή λύση διαχωρισμού των κατοίκων σε ζώνες και εξασφάλισης της τάξης να καταφύγει κανείς «στην αγένεια των πολυβόλων; όπως έγραφε ειρωνικά ο Βάνεγκεμ.

Ο Κρίστοφερ Λεό (Δ. Αναστασόπουλος, 2001, Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ελευθεροτυπία, σελ.5), καθηγητής πολιτικών επιστημών στο πανεπιστήμιο του Γουίνιπεγκ, υποστηρίζει ότι η διαδικασία εφαρμογής συνόρων στο εσωτερικό των σύγχρονων πόλεων ξεκινάει από την προβολή απειλητικών στερεοτύπων. Από την εποχή της γέννησης των πόλεων υπήρξαν παράλληλα και οι υποβαθμισμένες συνοικίες. Μόνο που τώρα οι κάτοικοί τους στιγματίζονται ως οργανωμένοι σε συμμορίες εγκληματίες

που απειλούν την ασφάλεια των φιλήσυχων πολιτών. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς, ότι η απομόνωση ξεκινά από τη στιγμή που ο ευυπόληπτος οδηγός κατεβάζει τις ασφάλειες στις πόρτες του αυτοκινήτου καθώς ετοιμάζεται να διασχίσει μια κακόφημη περιοχή.

Το επόμενο βήμα, το οποίο έχει ήδη αρχίσει να παίρνει σάρκα και οστά, είναι ο έλεγχος των απομονωμένων υποτομέων για την αποτροπή αιφνιδιαστικών εξεγέρσεων. Μια ματιά στην ειδησεογραφία αποκαλύπτει και τις επιλογές των κρατούντων. Στην Αμερική προτιμάται η χρήση συστημάτων ασφάλειας υψηλής τεχνολογίας, όπως τα ελικόπτερα με συσκευές υπέρυθρης ανίχνευσης ή ακόμα και κατασκοπευτικοί δορυφόροι. Στην Ευρώπη υπερισχύει η τακτική του πογκρόμ, όπου οι ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας εισβάλλουν στην περιοχή-στόχο και προχωρούν σε μαζικές συλλήψεις. Και αυτό έως ότου επικρατήσουν τα αμερικανικά πρότυπα «πρόληψης» σε όλο τους το μεγαλείο και στον ευρωπαϊκό ηπειρωτικό χώρο.

Η σύγχρονη μητρόπολη είναι πια το πεδίο ενός ακήρυχτου εμφύλιου πολέμου. Τα εμπορικά κέντρα διαθέτουν συστήματα ασφαλείας για να προστατεύονται από τους ανεπιθύμητους. Οι αυτοκινητόδρομοι που διαχωρίζουν τα προάστια θυμίζουν οχυρωματικά έργα. Οι σύγχρονοι πολεοδόμοι χρησιμοποιούν όρους όπως «υπερασπίσιμος χώρος» (Oscar Newman, *Defensible Space*, 1970), για το διοικητικό κέντρο και «οχυρωμένες περιοχές οικισμού» για τα προάστια των εύπορων ή «ζώνες ανάσχεσης αστέγων» για περιοχές που αποκλείουν τους παρίες. Ο Μαϊκ Ντέιβς (Δ. Αναστασόπουλος, 2001, *Ο Εφιάλτης του μεγάλου αδερφού*, Ελευθεροτυπία, σελ. 5) υποστηρίζει ότι αυτή η απομόνωση σε συνδυασμό με την οικονομική εξαθλίωση, είναι δυνατό να επιφέρει τη δημιουργία ενός ιδιότυπου αντάρτικου στα πρότυπα των ομάδων

της Λατινικής Αμερικής ή της Μέσης Ανατολής. Ήδη η αστυνομία και οι συμμορίες μιλούν με ένα ανατριχιαστικό ρεαλισμό για το αναπόφευκτο ενός είδους αστικού ανταρτοπόλεμου. Ίσως αυτό το σενάριο γίνει ζοφερή πραγματικότητα αν δεν πάψει να υφίσταται αυτό το κλουβί ασφάλειας που χωρίζει μια πόλη σε τομείς και της στερεί τη λειτουργική της οντότητα. Η πιθανότητα να ξεσπάσει στις σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις ένα είδος αστικού ανταρτοπόλεμου ίσως να ακούγεται υπερβολική και να θυμίζει έντονα ταινία φαντασίας ή μυστηρίου. Το ίδιο μας θύμιζε και το βιβλίο του Όργουελ «1984». Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί ότι το περιεχόμενο του βιβλίου θα αποτελούσε πηγή έμπνευσης για πολλούς; Μια έμπνευση εφιαλτική που δομεί σήμερα την καθημερινότητα κάθε ευρωπαίου πολίτη. Άρα τα όρια μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας είναι δυσδιάκριτα, πόσο μάλλον όταν αυτά αφορούν την πολιτική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή ενός τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, αναλύσαμε τις νέες τάσεις πρόληψης της εγκληματικότητας στον ευρωπαϊκό και όχι μόνο χώρο. Η πρόληψη της εγκληματικότητας αποτελεί καίριο εγκληματολογικό θέμα και βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος εγκληματολόγων, που προέρχονται από διάφορα πολιτικά και πολιτισμικά συστήματα (Κ. Σπινέλλη, 1982, σελ. 21). Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα μελετήσουμε την πρόληψη της εγκληματικής συμπεριφοράς στον ελληνικό χώρο.

Στην Ελλάδα μέχρι το 1980 η πρόληψη των εγκλημάτων στηριζόταν στις γενικές αρχές λειτουργίας της ποινής, αξιοποιώντας κατά το γερμανικό πρότυπο, την «παιδαγωγική» και την αποτρεπτική της λειτουργία. Από τη δεκαετία του 1980 και κυρίως τη δεκαετία του 1990 παρατηρείται στροφή προς την υιοθέτηση μέτρων κοινωνικής πρόληψης με σκοπό τη μείωση τόσο του φόβου του εγκλήματος, όσο και του ίδιου του εγκλήματος (Χ.Ζαραφονίτου, 2003, σελ. 154).

Αρχικά, ο προνοιακός αυτός χαρακτήρας της κρατικής πολιτικής απευθυνόταν σε αποφυλακισθέντες, σε θύματα εγκληματικών πράξεων και γενικότερα σε κοινωνικά αποκλεισμένους. Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η παραπάνω «κοινωνική» πολιτική δεν διέθετε σταθερά θεμέλια, ούτε αποτελούσε τμήμα μιας καλά σχεδιασμένης

μακροπρόθεσμης πολιτικής. Σε ότι αφορά την αντεγκληματική πολιτική ειδικότερα ιδρύεται το Εθνικό Συμβούλιο Πρόληψης της Εγκληματικότητας με το νόμο 1738/1987 υπό την αιγίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το οποίο όμως ποτέ δεν λειτούργησε (Ο.π., σελ. 155).

Η δεκαετία του 1990 δεν αποτέλεσε μόνο την αφετηρία έναρξης μιας ευρύτερης κοινωνικής πολιτικής προνοιακού κυρίως χαρακτήρα. Η στροφή αυτή στην αντεγκληματική πολιτική συντελέστηκε κάτω από το βάρος τεράστιων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών. Στις πρώην ανατολικές χώρες καθώς επίσης και στις βάλκανικές, συνέβησαν γεγονότα τα οποία σηματοδότησαν και την αρχή μιας νέας σύγχρονης παγκόσμιας ιστορίας. Στην Ελλάδα από το 1990 παρατηρήθηκε μαζική είσοδος οικονομικών μεταναστών, μετά την αλλαγή των συνόρων. Επεκτάθηκε η παραοικονομία και η περαιτέρω παράνομη απασχόληση. Στην παγκόσμια οικονομία και στην πολιτικοστρατιωτική σφαίρα συνέβησαν ευρύτερες ανακατατάξεις.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες η Ελλάδα, αλλά και άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, από χώρα αποστολής μεταναστών μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής. Η πληθυσμιακή ανομοιογένεια της χώρας αυξήθηκε και τα οικονομικά προβλήματα εντάθηκαν. Η «ανασφάλεια» και ο «φόβος του εγκλήματος» άρχισαν να απασχολούν πολιτικούς, πολίτες και ΜΜΕ. Το κύριο θέμα συζήτησης, τόσο μεταξύ πολιτών όσο και μεταξύ επιφανών προσωπικοτήτων της χώρας ήταν και είναι «Το έγκλημα» και η προσπάθεια καταπολέμησής του (Χ. Κωνσταντινίδου, Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο, στο Εικόνες εγκλήματος, 1999, σελ. 103).

Οι απλουστευτικές γενικεύσεις των κυμάτων εγκληματικότητας έχουν όμως ιδιαίτερο ιδεολογικό βάρος. Μέσω της υπερβολής και της κατασκευής στερεοτύπων, της συμβολοποίησης και της δραματοποίησης, ομάδες όπως οι μετανάστες, οι «περιθωριακοί» οπαδοί ποδοσφαιρικών ομάδων, οι αναρχικοί, οι τοξικομανείς κλπ μυθοποιούνται και δαιμονοποιούνται. Κατά τον Fishman (1981), αυτό σημαίνει, ότι οι παραπάνω ομάδες και οι δραστηριότητες τους αποτελούν θέμα, που έχει τέτοια δυναμική, ώστε να παραμείνει αρκετές μέρες στα Μ.Μ.Ε, με αποτέλεσμα να αποτελέσει κύμα εγκληματικότητας, το οποίο όμως δεν αντανακλά την πραγματικότητα, αλλά κατασκευάζεται. Αυτό επιτυγχάνεται με την βοήθεια όλων των Μ.Μ.Ε και την συμμετοχή των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (κυρίως της αστυνομίας) και διαφόρων (εγκληματολόγων, ψυχολόγων, ψυχιάτρων) που λαμβάνουν μέρος στη δημόσια συζήτηση. Εξάλλου, όσο το θέμα υπάρχει ακόμα στην ημερήσια διάταξη, θα συνεχίσουν να αναφέρονται γεγονότα που εντάσσονται σε αυτήν τη θεματική κατηγορία, επιβεβαιώνοντας την «πραγματικότητα» του θέματος.

Πολύ συχνά μάλιστα, μέσω του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος της διαμεσολάβησης των «πηγών» (κυρίως των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου)στη δημόσια συζήτηση σχετικά με την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος, το τιμωρητικό σύστημα, τη γενικευμένη κοινωνική ανομία, δημιουργείται κατά τον ορισμό του St. Cohen (1980) ένας **ηθικός πανικός**, ένα κλίμα κοινωνικής ανασφάλειας που τελικά ευνοεί την μετάβαση σε αυταρχικότερες μορφές διαχείρισης του εγκληματικού φαινομένου, τη γενικευμένη κοινωνική καταστολή και φυσικά την παραβίαση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων (Ο.π., σελ. 106).

Μέσα σε αυτό το κλίμα, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης προχωρά στη δημιουργία ειδικών αστυνομικών σωμάτων όπως: των «ειδικών φρουρών» (ν. 2734/1999), των «σχολικών φυλάκων» και ιδρύει την δημοτική αστυνομία (ν. 2647/1998) (Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 157 που παραπέμπει στο Α. Πιτσελά, «Προτάσεις για μια ορθολογική αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα στο κατώφλι της νέας χιλιετίας», Υπεράσπιση, 1/2000, σελ. 153-188). Εγκαινιάζει νέο εθνικό σχέδιο αστυνόμευσης «Ασφαλείς πόλεις» το οποίο προβλέπει περιπολίες, προφύλαξη «ευπαθών» στόχων και την επιμόρφωση όλο και περισσότερων αστυνομικών. Επίσης, τίθεται σε εφαρμογή η έναρξη ενός νέου θεσμού, του «αστυνομικού της γειτονιάς», ο οποίος θεσμός έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την κοινή γνώμη τόσο για την αποτελεσματικότητα, όσο και για τους λόγους ύπαρξής του (Χ.Ζαραφωνίτου, 2003, σελ. 157 που παραπέμπει στο Γ. Πανούσης, «Η εκπαίδευση των αστυνομικών στο πλαίσιο του νέου αντεγκληματικού τους ρόλου», Αντεγκληματική Πολιτική //, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σελ. 357-372).

Βλέπουμε λοιπόν, ότι το πεδίο άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαρκώς διευρύνεται (στις σελίδες 40-44 που ακολουθούν, αναφέρονται περιστατικά, που επιβεβαιώνουν την διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα). Ταυτόχρονα, συνταγματικά κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα αμφισβητούνται και δημιουργούν επιπλέον προβληματισμούς για ενδεχόμενες καταχρήσεις και παραβιάσεις τους. Με το πρόσχημα της αύξησης του φόβου του εγκλήματος, η ελληνική αντεγκληματική πολιτική αυστηροποιείται. Η δημιουργία νέων αστυνομικών σωμάτων (ειδικοί φρουροί, σχολικοί φύλακες, δημοτική αστυνομία) από μόνη της δε δύναται να αντιμετωπίσει δυναμικά το

έγκλημα. Αυτό που ουσιαστικά πετυχαίνει η πληθωρική παρουσία αστυνομικών δυνάμεων, είναι να καταστέλλει το έγκλημα προσωρινά.

Τελευταία εξέλιξη στην ελληνική αντεγκληματική πολιτική υπήρξε η ίδρυση **Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας**. Στόχος των ΣΠΕ είναι η μείωση ή εξάλειψη του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών. Τα ΣΠΕ απαρτίζονται από επιστήμονες και λειτουργούς που διαμένουν στην περιφέρεια του Δήμου και διαθέτουν ειδικές γνώσεις στον τομέα της εγκληματικότητας (Ο.π., σελ. 158-159).

Βασική επιδίωξη του θεσμού είναι η καταγραφή και μελέτη της εγκληματικότητας, η ενεργός συμμετοχή των κοινωνικών φορέων στα προγράμματα πρόληψης του εγκλήματος, η οργάνωση και ο συντονισμός πρωτοβουλιών κοινωνικών φορέων που στοχεύουν στην πρόληψη, η συνδρομή στο κοινωνικό έργο της αστυνομίας, η υποβολή προτάσεων προς τους αρμόδιους φορείς για παρεμβάσεις σε περιοχές που παρουσιάζουν έντονα κοινωνικά προβλήματα και ο σχεδιασμός καθώς και η εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης αναφορικά με ορισμένες παραβατικές/εγκληματικές συμπεριφορές. Όμως, ο θεσμός των ΣΠΕ δεν απέδωσε έως τώρα «καρπούς» και λόγω της πρόσφατης ιστορίας του θεσμού στην Ελλάδα, δεν είναι δυνατή οποιαδήποτε προσπάθεια αξιολόγησης του. Η ελλιπής ενημέρωση γύρω από το θεσμό καθώς και η έλλειψη οικονομικών πόρων και προσωπικού καθιστούν αδύνατη τη λειτουργία του. Παρότι ο αριθμός των ΣΠΕ έχει αυξηθεί και έχουν ιδρυθεί πάνω από 70 παρόμοια συμβούλια σε όλη τη χώρα, ελάχιστα στη πραγματικότητα λειτουργούν (Ο.π., σελ. 161).

Τα ΣΠΕ αποτελούν ελπιδοφόρα εξέλιξη στην ελληνική αντεγκληματική πολιτική γιατί συνδέονται περισσότερο με την κοινωνική πρόληψη και όχι με την περιστασιακή. Το ζήτημα που ανακύπτει, όμως, είναι εάν η Ελλάδα διαθέτει τις κοινωνικές εκείνες

δομές που θα «φιλοξενήσουν» ένα τέτοιο θεσμό, ο οποίος εάν λειτουργήσει επιτυχημένα θα μειώσει σε μεγάλο ποσοστό το ζήτημα της «ανασφάλειας» και της «αταξίας». Το θετικό, παρ' όλες τις δυσκολίες σχετικά με την υλοποίηση του θεσμού, είναι ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση εκδηλώνει έντονο ενδιαφέρον.

2.2 ΙΔΟΥ ΟΙ ΝΕΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ!

Σε ότι αφορά την ελληνική πραγματικότητα νωρίτερα έγινε λόγος για παραβιάσεις και καταχρήσεις ατομικών δικαιωμάτων εξαιτίας της αυξημένης καταστολής και του συνεχώς διευρυνόμενου πεδίου του ποινικού ελέγχου. Πιο κάτω θα παρατεθούν αποσπάσματα από τον **Ιό της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας (8/11/2002)** τα οποία θα αποδείξουν την παραπάνω υπόθεση καθώς επίσης και τη γενικότερη στροφή που πραγματοποιεί η ελληνική αντεγκληματική πολιτική σε ένα αυστηρό και αυταρχικό μοντέλο καταστολής του εγκλήματος. Θα γίνει σαφές, ότι έχοντας ως βιτρίνα την πάταξη του εγκλήματος, το κράτος περιθωριοποιεί πολίτες, καταχράται ατομικές ελευθερίες, περιορίζει συμπεριφορές και ελέγχει κοινωνικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με τον Ιό στις 28 Νοεμβρίου 2002 ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης, Μιχάλης Χρυσοχοϊδης γιορτάζοντας με λαμπρότητα την «Ημέρα της Αστυνομίας» μας υποσχέθηκε μια ΕΛ.ΑΣ «κοντά στον πολίτη, με σεβασμό στα δικαιώματα και στόχο την ασφάλειά του». Δεν θα υπήρχε λόγος διαφωνίας μαζί του αν δεν διαπιστώναμε ότι εν ονόματι της «ασφάλειας του» ο πολίτης χάνει όλο και περισσότερα από τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του στις συναντήσεις του με τις πολλαπλασιαζόμενες, αυτόν τον καιρό, αστυνομικές περιπόλους. Η περιπολία, όπως και η εξιχνίαση του εγκλήματος,

αποτελούν δύο από τις βασικές λειτουργίες της αστυνομίας, που αφορούν την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος. Έχει, εύστοχα, χαρακτηριστεί, ότι η αστυνομία με τις περιπολίες απονέμει τη «δικαιοσύνη του δρόμου» (street justice) (Λαμπροπούλου, 1994, σελ. 208). Τα τελευταία χρόνια παράλληλα πραγματοποιήθηκαν και οι μαζικές επιχειρήσεις «σκούπας» της αστυνομίας κατά των μεταναστών (αλλά και των λεγόμενων τοξικομανών).

Μέχρι και σε γήπεδα συγκεντρώνουν κατά καιρούς τις χιλιάδες των «προσαχθέντων για εξακρίβωση στοιχείων», εκτός όλων των άλλων αλλοδαπών πολιτών που καθημερινά-αρκετοί από τους οποίους είναι και καθ' όλα νόμιμοι- στερούνται την ελευθερία τους στα κρατητήρια για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οι φωνές διαμαρτυρίας δεν έλειψαν για αυτές τις πρακτικές που αντιγράφουν μεθόδους αυταρχικών καθεστώτων και σαφέστατα συγκρούονται με τις επιταγές του Συντάγματος (άρθρο 5,παρ.. 3 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο “....κανένας δεν καταδιώκεται, ούτε συλλαμβάνεται, ούτε φυλακίζεται, ούτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος”). Το φαινόμενο όχι μόνο δεν περιορίστηκε αλλά όλα δείχνουν ότι επεκτείνεται ραγδαία και προς άλλες μερίδες πολιτών με πρόσχημα «αντιτρομοκρατικές» ή άλλες «αντεγκληματικές» πολιτικές των δυνάμεων καταστολής. Τα μπλόκα, οι προσαγωγές οι δακτυλοσκοπήσεις, οι άτυπες ανακρίσεις και η πολύωρη ταλαιπωρία εκατοντάδων αθώων ανθρώπων σε διαφορετικές περιοχές όπου (σύμφωνα με τους εγκεφάλους της δημόσιας τάξης) κυκλοφορούν «ύποπτες ομάδες» (και του γηγενούς, πλέον) πληθυσμού, έχουν αυξηθεί.

Το πιο ανησυχητικό είναι ότι σήμερα οι σωρηδόν προσαγωγές δεν σχετίζονται ούτε καν με τη διάπραξη οποιουδήποτε –προσχηματικού έστω- αδικήματος που

ενδεχομένως διαπράχθηκε λίγο πριν και κοντά στο συγκεκριμένο χώρο. Τα περιστατικά που ακολουθούν αποδεικνύουν, ότι ο τρόπος με τον οποίο ενεργούν πολλοί εφαρμοστές του νόμου-αστυνομικοί, εισαγγελείς- υποδηλώνει και θεμελιώνει την εικασία, ότι δίνουν ιδιαίτερη σημασία στις εκφοβιστικές ποινές. Η δράση τους συχνά δεν αποτελεί προϊόν σεβασμού απέναντι στους νόμους(Κ. Σπινέλλη, 1982, σελ. 38).

Παράλληλα, αποδεικνύουν, ότι το γόητρο της αστυνομίας εξαρτάται από τις επιτυχίες των μελών της. Η ανάγκη και η πίεση για επιτυχία παρωθούν συχνά τους αστυνομικούς σε μια συμπεριφορά ή στη χρήση μέσων, που δεν συμπορεύονται με το περιεχόμενο του νόμου με αποτέλεσμα να έχουμε περιστατικά κατάχρηση της εξουσίας και χρήση παράνομων και αντιδεοντολογικών μεθόδων άντλησης πληροφοριών (Ε. Λαμπροπούλου, 1994, σελ. 216). Επιπλέον, οι περιπτώσεις που ακολουθούν, δίνουν μια εικόνα της στροφής των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής γενικότερα σε αυταρχικές μεθόδους. Συγκεκριμένα :

- ✓ Τον Ιούνιο 2002, ο Χρ. Ματθαίου μιλά για «συστηματικό διωγμό των ομοφυλοφίλων» στα Πάρκα του Ζαπείου και του Πεδίου του Άρεως στην Αθήνα, όπου «παρά την επίδειξη ταυτότητας, οι προσαγωγές για εξακρίβωση στοιχείων συχνά με χειροπέδες –χωρίς να λείπουν και κάποιες βρισιές, σφαλιάρες και κλοτσιές- αποτελούν ολοένα και πιο συχνό φαινόμενο» (Ιός της Κυριακής, 8-12-2002).

Άλλοι πολίτες διευκρινίζουν ότι «δεν πρόκειται καν για επ’ αυτοφώρω συλλήψεις που εμπίπτουν στην κατηγορία **«προσβολή της δημοσίας αιδούς»**, έτσι ώστε να δικαιολογείται το «μπουζούριασμα» στο κρατητήριο για ώρες και η σήμανση του «υπόπτου».

✓ Στις 5/9 2002 στις 8:30 το βραδάκι ο **Βαγγέλης Γεώργας** καθόταν ήσυχος με τους φίλους του για καφέ στην οδό Εμμ. Μπενάκη στα Εξάρχεια, όταν κατέφτασαν τρία αστυνομικά τζιπ.

«Κατέβηκαν 10 με 15 ειδικοί φρουροί (χωρίς διακριτικούς αριθμούς) μαζί με δύο ασφαλίτες με πολιτικά και, με προτεταμένα τα αυτόματα, μας διέταξαν όλους όσους βρισκόμασταν εκεί εκείνη τη στιγμή (11 συνολικά) να σηκωθούμε με τα χέρια στο κεφάλι στραμμένοι προς τον τοίχο. Αφού μας έψαξαν χωρίς να βρουν οτιδήποτε, μας ζήτησαν ταυτότητες, που όλοι αμέσως επιδείξαμε και προς μεγάλη μας έκπληξη είδαμε τότε να μας φοράνε χειροπέδες».

Ακολούθησαν βρισιές, απειλές και μεταφορά με τα τζιπ στο Τμήμα των Εξαρχείων, όπου και συντάχτηκαν τα έντυπα προσαγωγών. Χρόνος κράτησης 3 ώρες. «Τουλάχιστον άλλες δύο φορές τον τελευταίο καιρό –προσθέτει ο κ. Γεώργας- έχω δει ανθρώπους στη σειρά με χειροπέδες στην ίδια περιοχή. Τότε είχα θεωρήσει ότι κάτι θα είχαν κάνει. Τώρα ξέρω» στις 9/9 ο κ. Γεώργας εξέθεσε όλα τα παραπάνω στον αρμόδιο εισαγγελέα και εκείνος τον παρέπεμψε στον πρωθυπουργό (Ιός της Κυριακής, 8-12-2002)

✓ Ανάλογη εμπειρία στη ΓΑΔΑ την ίδια μέρα είχε και η 26χρονη φοιτήτρια Δ.Ρ. Ξετίναξαν την τσάντα της, τις ατζέντες, τις προσωπικές της φωτογραφίες, έκαναν...χιούμορ με ένα εσώρουχο και τις σερβιέτες της, τη ρώτησαν αν ζει με τους δικούς της και που, τι παρέες κάνει, αν συχνάζει στα Εξάρχεια και στο τέλος τη δακτυλοσκόπησαν. Μέσα σε μια ώρα οι αστυνομικοί είχαν φτιάξει απολύτως παράνομα έναν ακόμη φάκελο φρονημάτων πολίτου, ο οποίος ούτε κατηγορήθηκε, ούτε καν ύποπτος για οποιοδήποτε αδίκημα θεωρήθηκε.

- ✓ Στις 8/10 2002 ο 33χρονος Απόστολος Ντερέκης ερευνητής σε Πανεπιστήμιο του Δουβλίνου έκανε τη βόλτα του στην Πατησίων γύρω στις 10 το βράδυ. Μπροστά στα μάτια του είδε μια σχετικά άγρια στιγμή αστυνομικού ελέγχου ενός οδηγού Ι.Χ. Τόλμησε να ρωτήσει τους αστυνομικούς «αν ο έλεγχος είναι τυχαίος και αν συνηθίζεται πια στην Αθήνα». Έκανε λάθος.

Τον οδήγησαν στο Τμήμα της Κυψέλης για τα περαιτέρω. Τον έβρισαν, τον κλείδωσαν με άλλους (μετανάστες) στο κελί και κατά το ξημέρωμα τον άφησαν «εξακριβωμένο» να φύγει (Ιός της Κυριακής, 8-12-2002)

- ✓ Όπως γράφει η Ιωάννα Σωτήρχου στην «Ε»,στις 15/10 2002 ο επαγγελματίας Αλέξης Σαλιαρέλης, 26 χρονών, παρότι δίνει τις άδειες οδήγησης και κυκλοφορίας του αυτοκινήτου, επειδή κρίνεται ως μη συνεργάσιμος (δεν είναι όσο πρέπει χαρούμενος!) θα οδηγηθεί στο Τμήμα Βουλιαγμένης με χειροπέδες για εξακρίβωση, λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και συζήτησης περί του...θρησκευμάτός του.

- ✓ Σαββατόβραδο 5/10 2002 στη συμβολή των οδών Μπενάκη και Βαλτετσίου ο Ιάκωβος πίνει μπύρες με τους φίλους του. Άνδρες με πολιτικά θα τους μεταφέρουν για εξακρίβωση στα κεντρικά της Ασφάλειας, για αποτυπώματα και «φιλικές συζητήσεις» περί του αριστερού και αναρχικού κινήματος. Εκεί θα συναντήσουν και άλλους προσαγόμενους «ήταν πάνω από τριάντα», θα πει στον Π. Μπουγάνη της «Κ.Ε.»

Στο άρθρο τονίζεται ότι οι επώνυμες καταγγελίες που φτάνουν στην «Κ.Ε.» και στον «Ιό» πύκνωσαν από το καλοκαίρι του 2002 και μετά. Ταυτόχρονα, στο άρθρο ασκείται αυστηρή κριτική στις διατάξεις ειδικά του Π.Δ. 141/1991 (για τις

προσαγωγές:άρθρα 74 και 95) από τον δικηγόρο Δημήτρη Τσεντολούρη με αφορμή τις «σκούπες» κατά των μεταναστών. Παρατηρεί ότι υπάρχουν ουσιαστικά «νομικά παράθυρα» που χρησιμοποιεί ο εγκληματολογισμός σχεδιασμός των αρχών ασφαλείας για να μαζεύει σωρηδόν ανύποπτους πολίτες και υλικό για το φακέλωμά τους όπως οι πιο κάτω μάλλον ξεχασμένες και οπωσδήποτε πεπαλαιωμένες διατάξεις: το άρθρο 74, παρ. 15, εδάφιο θ' του Π.Δ 141/1991 που δίνει την εξουσία στον αστυνομικό «να οδηγεί στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα τα οποία στερούνται στοιχείων αποδεικτικών της ταυτότητας τους ή τα οποία, εξαιτίας του τόπου, του χρόνου, των περιστάσεων και της συμπεριφοράς τους δημιουργούν υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας». Κριτική ασκείται και για τις δακτυλοσκοπήσεις (342/1997 άρθρα 27,29,32) από μέλος του διοικητικού συμβουλίου του ΔΣΑ (εκπρόσωπος της Εναλλακτικής παρέμβασης Δικηγόρων) Κώστα Παπαδάκη.

Το ρεπορτάζ του «Ιού» ολοκληρώνεται με την λεγόμενη *altera pars*. Την άποψη, δηλαδή, των αστυνομικών:

«Ακολουθούμε εντολές της Πολιτικής Ηγεσίας και του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ Δεν κάνουμε του κεφαλιού μας. Δεν έχουμε όμως και ειδική γνώση των δικαιωμάτων των πολιτών, ότι θυμάται ο καθένας από τις σχολές κάνει. Ρωτήστε στο Υπουργείο». Η παραπάνω δήλωση, φανερώνει, ότι οι αστυνομικοί στην πλειοψηφία τους, ως προσωπικότητες, θεωρούνται αυταρχικοί, συντηρητικοί, επιθετικοί και ανασφαλείς. Σε αυτά τα χαρακτηριστικά αποδίδεται η κοινωνική απομόνωση και η δημιουργία της υποκουλτούρας τους, γνωστής ως υποκουλτούρας της « μπλε αυλαίας» (Ε. Λαμπροπούλου, 1994, σελ. 211).

Με δεδομένο όλο αυτό το πλέγμα των αυθαιρεσιών που επισημάνθηκαν προκύπτει σοβαρή προσβολή των συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών, της ισότητας απέναντι στο νόμο, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της προσωπικής ελευθερίας και του τεκμηρίου αθωότητας.

Ο πολίτης επιβάλλεται να έχει τη δυνατότητα να αποδεικνύει ανάλογα περιστατικά, προκειμένου να τα θέτει στην κρίση των αρμοδίων δικαστικών και άλλων αρχών σε περίπτωση που διεκδικήσει την αποκατάστασή του για τις όποιες ζημιές θα έχει υποστεί. Εξαναγκάζοντας τις αρχές να δίνουν λόγο για τις πράξεις τους, συμβάλλει στη διαφάνεια της λειτουργίας τους. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα δημοσίου διαλόγου και κριτικής μέσω της αποτίμησης των συγκεκριμένων αυταρχικών συμπεριφορών της αστυνομίας, ώστε να καθίσταται ευχερέστερος ο κοινωνικός τους έλεγχος.

Το ελληνικό κράτος, υποστηρίζοντας, ότι επιθυμεί να περιορίσει το έγκλημα, αυξάνει την καταστολή, εντατικοποιεί τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και περιορίζει σημαντικά το χώρο ελεύθερης έκφρασης και κίνησης των πολιτών. Με αυτό τον τρόπο, αρχίζει να ενσωματώνει στην πολιτική που ασκεί για την καταπολέμηση του εγκλήματος, την λογική της «μηδενικής ανοχής». Σύμφωνα, με αυτή τη λογική, ενισχύει την αστυνομική πρόληψη και αγνοεί την κοινωνική. Η αποτελεσματικότητα, όμως, των ενεργειών της αστυνομικής πρόληψης έχουν αμφισβητηθεί. Αυτό αποδίδεται στην ολοένα και μεγαλύτερη διεύρυνση, τα τελευταία χρόνια, των αρμοδιοτήτων των αστυνομικών οργάνων (Κ. Σπινέλλη, 1982, σελ. 106-107).

Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι καλύτερο επίλογο για το κεφάλαιο αυτό, παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών δεν αποτελεί τίποτα άλλο από το μουσικό κομμάτι των Radiohead, “Karma Police” (το οποίο

παρατίθεται πριν την εισαγωγή). Οι στίχοι αποτελούν ουσιαστικά καλλιτεχνική έκφραση όλων των παραπάνω περιστατικών και δηλώσεων, ενώ περιγράφουν την ελληνική πραγματικότητα με τα πιο έντονα χρώματα χωρίς καμία δόση υπερβολής. Θα έλεγε κανείς ότι στους στίχους αυτούς συμπυκνώνεται όλη η αλήθεια για το τι συμβαίνει όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη, σε ότι αφορά την αντιμετώπιση του εγκλήματος και του αισθήματος της «ανασφάλειας»

2.3 ΠΩΣ ΟΙΚΟΔΟΜΟΥΝΤΑΙ ΤΕΙΧΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ – ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

Ο δημόσιος χώρος μιας σύγχρονης μεγαλούπολης σαν την Αθήνα, με την καταλυτική κατεργασία της εικόνας του από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχει μετατραπεί σε σκηνικό φόβου. Πουθενά κανείς δε νιώθει ασφαλής καθώς έχει μάθει να βλέπει παντού κινδύνους- τα αυτοκίνητα και η επιθετική οδήγηση από όλους τον απειλούν. Οι κλέφτες караδοκούν, οι διαδηλωτές τον εμποδίζουν, αν δεν τον τρομοκρατούν όποτε γίνονται πιο μαχητικοί. Και οι ξένοι βέβαια, αυτοί οι «άλλοι» που δεν ξέρεις τι παρανομία έχουν κάθε φορά στο νου τους, τον κάνουν να αισθάνεται διαρκώς στο στόχαστρο. Ο δημόσιος χώρος μοιάζει να έχει αλωθεί απόλυτα από τη ζοφερή εικόνα του. Όμως πάνω σε ποια πραγματικότητα παρασιτούν τούτες οι εικόνες; Και τι είδους χρήση του δημόσιου χώρου επιχειρούν να αποτρέψουν;

Ίσως έχουμε μάθει να πιστεύουμε πως η καταστολή στην πόλη είναι σχεδόν αναπόσπαστο κομμάτι της ίδιας της εκρηκτικής ανομίας που αναγκαστικά συνοδεύει τη σύγχρονη ζωή. Οι εικόνες της τηλεόρασης στον καταγισμό και τον υποτιθέμενο ρεαλισμό τους πείθουν πως η πόλη στεγάζει κάθε λογής στοιχεία. Η μεταφορά της ζούγκλας, αυτής της αρχέτυπης στα μάτια του τηλεθεατή εικόνας απειλητικής αταξίας, κάθε μέρα πρέπει να εμπεδώνεται και να εικονογραφείται.

Όμως η καταστολή ούτε είχε ποτέ, ούτε τώρα έχει χαρακτήρα θεραπευτικό. Δεν αποτελεί μια επιχείρηση ανάκτησης του ελέγχου της πόλης από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, μιας πόλης που παρουσιάζεται να έχει ξεπέσει εξαιτίας της αλόγιστης ανάπτυξής της και της πολυμορφίας των κατοίκων της σε μια κατάσταση

γενικευμένης αναρχίας. Η καταστολή συνεργεί με τις δυνάμεις που πλάθουν την πόλη και το δημόσιο χώρο της στην προοπτική της διαμόρφωσης μιας κοινωνικής εμπειρίας συμβατής με μια κοινωνία σκληρών διακρίσεων και συγκροτημένης ιεραρχικής δομής. Δεν είναι ο δημόσιος χώρος σκηνικό τρόμου εξαιτίας της ανεξέλεγκτης ζωής που αφήνει απροστάτευτους τους «νομοταγείς» πολίτες. Μετατρέπεται σε σκηνικό τρόμου γιατί έτσι διαμορφώνεται σε αποτελεσματικό μέσο επιβολής της καταστολής. Μιας καταστολής που διαχωρίζει, που επιτηρεί και καταδιώκει.

Έτσι ουσιαστικά μέσα από τη διαχείριση της εικόνας του δημόσιου χώρου και ταυτόχρονα τις επεμβάσεις που δίνουν σε μια τέτοια εικόνα αξιώσεις πραγματικότητας, η καταστολή πετυχαίνει να αλλάξουν ραγδαία τα χαρακτηριστικά των χώρων της δημόσιας ζωής, της πλατείας, του δρόμου, της αγοράς, του πάρκου, του καφενείου, του “στεκιού” κάθε είδους, των τόπων συλλογικής ζωής. Δεν είναι μόνο οι κάμερες που επιτηρούν και ξεχωρίζουν, ούτε μόνο οι κάθε είδους αρμόδιοι (αστυνόμοι, ιδιωτικοί αστυνόμοι, δημοτικοί αστυνόμοι, ειδικοί φρουροί, υπάλληλοι και ελεγκτές) που φροντίζουν να τηρούνται απαρέγκλιτα οι οδηγίες χρήσης του δημόσιου χώρου. Είναι που νέα τείχη ξεχωρίζουν ολόκληρες επικράτειες που κάποτε ανήκαν στη δημόσια χρήση, καθορίζοντας ποιοι μπορούν να διαβαίνουν τις πύλες τους και ποιοι όχι. Οι προνομιούχοι κλείνονται στα συγκροτήματα κατοικίας με τον ψηλό περίβολο (είναι δραστητικός μετασχηματισμός της σχέσης της κατοικίας με το χώρο της πόλης). Οι έμποροι φτιάχνουν χώρους που μετατρέπουν την αγορά σε ελεγχόμενο και αστραφτερό στη φαντασμαγορία του οχυρό. Τα σύγχρονα πολυκαταστήματα και τα εμπορικά κέντρα κλείνουν το δημόσιο χαρακτήρα της αγοράς στα όρια μιας ιδιωτικής επικράτειας. Οι εταιρείες που αναλαμβάνουν τομείς μέχρι τώρα δημόσιους (μέσα μεταφοράς, σταθμοί,

δρόμοι, χώροι εκθέσεων, πάρκα αναψυχής κτλ.) ορίζουν χώρους επιτηρούμενης πρόσβασης, τους οποίους ελέγχουν με αποκλειστικό γνώμονα τη διαφύλαξη των κερδών τους.

Τελικά, φορείς της καταστολής δεν είναι μόνο οι ένστολοι φρουροί μιας «τάξης» των διακρίσεων. Η καταστολή υλοποιείται μέσα από τη ριζική μεταμόρφωση του χώρου της πόλης που επιφέρει η ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου. Η καταστολή υλοποιείται μέσα από την παραγωγή ενός δημόσιου χώρου φτιαγμένου στα μέτρα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας όπου καθετί έχει τη θέση του στο βαθμό που προσκομίζει κέρδος σε εκείνους που επενδύουν. Και το κράτος, βέβαια, ακόμα συνεχίζει να συνεισφέρει (κάνοντας χρήση των χρημάτων εκείνων που φορολογούνται) πληρώνοντας για την ασύμφορη επενδυτικά υποδομή σε κοινόχρηστο εξοπλισμό (πεζοδρομήσεις, αναπλάσεις, κλπ), (Σ. Σταυρίδης, Καταστολή και δημόσιος χώρος, στο Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, 8-5-2001, σελ. 4-5)

Γεννιέται έτσι ένας υβριδικός χώρος, χώρος φαινομενικά δημόσιας χρήσης αλλά ουσιαστικά ιδιωτικός, εξαρτημένος απόλυτα από τη λογική του κέρδους, μια λογική που χρειάζεται την καταστολή για να εξασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία των ταμειακών μηχανών. Τούτος ο υβριδικός χώρος προεικονίστηκε στα μεγάλα πολυκαταστήματα του 19^{ου} αιώνα. Στον προφυλαγμένο από την ανεξέλεγκτη ζωή του δρόμου, κλειστό χώρο τους, σκηνοθετήθηκε και συνεχίζει να σκηνοθετείται ως σήμερα μια «οικεία» καθησυχαστική φαντασμαγορία.

Ο υβριδικός χαρακτήρας μιας τέτοιας εμπειρίας που συνδυάζει την εξοικείωση με την έκπληξη μπροστά στο θέαμα, προϋποθέτει την αναγωγή της δημόσιας ζωής στην

εξατομικευμένη και εξατομικευτική κατανάλωση. Και βέβαια η συνάθροιση των αγοραστών δε διατηρεί τίποτα από την εκρηκτικότητα μιας δημόσιας συνάθροισης.

Υπάρχει σήμερα άραγε τρόπος ανάκτησης του δημόσιου χώρου της πόλης μακριά από την κατασταλτική φαντασμαγορία και τον τρόπο μπροστά στην εικόνα μιας πόλης-τέρατος; Ίσως ναι, αν αναζητήσουμε μια νέα δημόσια ζωή που φτιάχνει και κατοικεί τόπους συνάντησης. Οι σύγχρονοι μετανάστες σπρωγμένοι έξω από τα αβίωτα σπάρτα τους αλλά και επειδή είναι συχνά φορείς ζωντανών ακόμα παραδόσεων συλλογικής ζωής, παρέχουν σποραδικά δείγματα μιας επανοικειοποίησης ακόμα και ιδιαίτερα αφιλόξενων υπαίθριων δημόσιων χώρων. Οι νέοι όταν δεν τυλίγονται το αστραφτερό περίβλημα «σέντερ» (κινηματογράφου, εμπορίου, καφέ, internet, ή γυμναστικής) μετατρέπουν στην πολυμορφία της επινοητικότητάς τους πλατείες, δρόμους ακόμα και μνημεία σε χώρους δημόσιας ζωής.

Το θέμα δεν είναι να οικοδομήσει κάθε ομάδα το στέκι της, ούτε βέβαια να φαντασιώσει την ιδιαιτερότητά της στο λογότυπο ενός οποιουδήποτε χώρου καταναλώνοντάς τον. Το θέμα δεν είναι να αναγνωριστούν στην αυτοτέλειά τους οχυρά ατομικών ή ομαδικών ταυτοτήτων. Το θέμα είναι να διερευνηθούν οι τόποι και οι εμπειρίες με μια ολότελα διαφορετική έννοια. Τόποι, ίσως, ενός νέου πολιτισμού κατοίκησης που επαναδιακδικεί εκείνο το ξεχασμένο «δικαίωμα στην πόλη» (Σ. Σταυρίδης, Καταστολή και δημόσιος χώρος, στο Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, 8-5-2001, σελ. 4-5).

2.3.1. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ- ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΛΠΗ ΤΑΞΗ

Οι ολυμπιακοί αγώνες, ως μεγάλο γεγονός, είχαν πάντα ανάγκες αυξημένης ασφάλειας (ειδικά μετά την τρομοκρατική επίθεση στο Μόναχο), αποτελούσαν όμως επίσης πάντα και ιδανικό πρόσχημα για την ενίσχυση κατασταλτικών μηχανισμών εν γένει. Άλλωστε ότι αποφασίζεται για την προστασία των Αγώνων συνεχίζει να ισχύει και μετά ως ανάμνηση από τις ωραίες στιγμές «ολυμπιακής εκειχειρίας» που θα περάσουμε όλοι μαζί.

Στην Αθήνα του 2004 λοιπόν:

Θα υπάρχει σεβαστός αριθμός από κάμερες (κοντά στις 3000, σύμφωνα με την εκπομπή *REPORTAZ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ*, του Στέλιου Κούλογλου) οι οποίες φυσικά δε θα ξηλωθούν μετά τους Αγώνες. Εδώ και αρκετό καιρό, αν κοιτάξει κανείς ψηλά, μπορεί να δει τις πρώτες από αυτές στην Πατησίων, στην Πανεπιστημίου στο ύψος των Προπυλαίων, στη Λεωφόρο Συγγρού. Θα ενισχυθούν τα σώματα ασφαλείας τόσο σε προσωπικό όσο και σε υλικοτεχνική υποδομή και φυσικά σε αρμοδιότητες που τους λύνουν ακόμα περισσότερο τα χέρια.

Χαλαρώνει το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, διευκολύνοντας τις ανεξέλεγκτες προληπτικές παρακολουθήσεις ατόμων, τηλεφώνων. Απαγορεύονται οι διαδηλώσεις και οι αφισοκολλήσεις, όχι όμως για όλους. Οι συναθροίσεις που επιχορηγούνται από πολυεθνικές (π.χ. γιορτές για τους Αγώνες, διάφορα χάπενινγκς) και οι διαφημίσεις καταναλωτικών προϊόντων δε θα υποστούν τις συνέπειες των παραπάνω απαγορεύσεων. Με άλλα λόγια η ελευθερία έκφρασης περιορίζεται σημαντικά. (Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα, Στέλιος Κούλογλου, NET)

Με πρόσχημα την καταπολέμηση του εγκλήματος εν όψει του νέου εθνικού στόχου, της Ολυμπιάδας του 2004, το κράτος έρχεται να ποινικοποιήσει συλλογικές κινητοποιήσεις και να καταπατήσει ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες και όλα αυτά με τρόπο επίσημο, μέσα από την ψήφιση και αποδοχή ενός νέου «αντιτρομοκρατικού» νόμου, ενός νόμου που αποτελεί συνέχεια του παλαιότερου 1916/90. Πρόκειται για το νόμο 2928 της 27.6.2001. Στην εισηγητική έκθεση του νόμου δηλώνεται, ότι η συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία επιχειρεί αξιοποιώντας τις **μεγάλες προόδους της τεχνολογίας**, στο πλαίσιο πάντοτε των θεμελιωδών κανόνων του κράτους δικαίου, να περιορίσει δραστικά το αίσθημα ανασφάλειας που τείνει να ριζωθεί στον πολίτη αυτής της χώρας απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα και το, ακόμη πιο, οδυνηρό αίσθημα ότι το οργανωμένο έγκλημα, με οποιαδήποτε μορφή, αναπτύσσεται μέσα σε ένα καθεστώς ασυλίας.

- Στην παράγραφο 1 του άρθρου 187 προβλέπεται ως βασικό έγκλημα η συγκρότηση και συμμετοχή σε οργάνωση με σκοπό τη συστηματική τέλεση επιλεγμένων αξιόποινων πράξεων, οι οποίες διακρίνονται για την αυξημένη **απαξία και αντικοινωνικότητας τους**. Δε δίνονται, όμως, σαφείς εξηγήσεις για τις έννοιες της αντικοινωνικότητας και της απαξίας, οπότε είναι δυνατό να θεωρηθεί έγκλημα η συμμετοχή σε όποια οργάνωση αμφισβητεί τις πολιτικές της καθεστηκυίας τάξης και λειτουργεί απαξιωτικά απέναντι στις επιταγές της.
- Με το άρθρο 5 του σχεδίου προστίθεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας νέα διάταξη, δηλαδή το άρθρο 200 α, **με την οποία εισάγεται ρητά στη νομοθεσία μας η εξέταση του D.N.A ως ένα είδος πραγματογνωμοσύνης**. Η νέα αυτή εξέταση είναι υποχρεωτική (όπως και η πραγματογνωμοσύνη σύμφωνα με το

ισχύον άρθρο 18 Κ.Π.Δ), με την έννοια ότι δε χρειάζεται η συναίνεση του εξεταζόμενου. Με την παράγραφο 3 καθιερώνεται ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο πρέπει μετά την περάτωση της ποινικής δίκης να καταστρέφεται το βιολογικό υλικό και τα σχετικά δεδομένα. Ο κανόνας ωστόσο επιδέχεται εξαίρεση: Είναι δυνατόν να διατηρηθεί το βιολογικό υλικό εφόσον : α) Ο κατηγορούμενος έχει καταδικαστεί αμετακλήτως. β) τη διατήρηση του βιολογικού υλικού και των σχετικών δεδομένων διατάζει το συμβούλιο εφετών με ειδικώς για το σκοπό αυτόν αιτιολογημένο βούλευμα του, και γ) η διατήρηση αυτή κριθεί αναγκαία για τη διαλεύκανση και άλλων αξιόποινων πράξεων, για τις οποίες επιτρέπεται, σύμφωνα με την παράγραφο 1, η ανάλυση του D.N.A.

➤ Με το άρθρο 6 η ελληνική πολιτεία ανταποκρίνεται προς τα οριζόμενα στο άρθρο 20 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το οργανωμένο έγκλημα, προτείνονται δηλαδή σε αυτό ορισμένες ανακριτικές έρευνες, οι οποίες, όπως έχει στην πράξη αποδειχθεί, προσφέρονται για την εξάρθρωση των εγκληματικών οργανώσεων. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 253Α Κ.Π.Δ, ορίζεται ότι η διενέργεια των ανακριτικών αυτών ερευνών επιτρέπεται μόνο για την διακρίβωση των αξιόποινων πράξεων που τελούνται από εγκληματική οργάνωση κατά τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 187 Π.Κ. Στη συνέχεια ορίζονται συγκεκριμένα οι επιτρεπόμενες ανακριτικές πράξεις όπως προβλέπονται ήδη σε ειδικά νομοθετήματα. Πρόκειται για την ανακριτική διεύθυνση, τις ελεγχόμενες μεταφορές, την άρση του απορρήτου των επιστολών και των τηλεπικοινωνιών, την καταγραφή με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα

ειδικά τεχνητά μέσα, την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τον έλεγχο της κίνησης λογαριασμών σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Ήδη οι Ολυμπιακοί Αγώνες πριν καν ακόμη ξεκινήσουν άφησαν ένα «είδος παρακαταθήκης» στους Έλληνες πολίτες. Ο νόμος αποτελεί μέρος της πραγματικότητάς μας εδώ και αρκετό καιρό. Χαρακτηριστική εφαρμογή του παρατηρήθηκε στη Σύνοδο των Ευρωπαίων ηγετών στη Χαλκιδική τον Ιούνιο του 2003. το κλίμα «στρατικοποίησης» ήταν εμφανές και αισθητό σε όποιον βρισκόταν εκεί τις μέρες εκείνες μιας και η αστυνομική παρουσία ήταν διαρκής και έντονη, ενώ σε όλο το κέντρο της Θεσσαλονίκης είχαν τοποθετηθεί κάμερες που έλεγχαν τις κινήσεις και τις δραστηριότητες όχι μόνο των διαδηλωτών αλλά και των υπόλοιπων πολιτών. Παράλληλα, ένα ελικόπτερο της αστυνομίας φωτογράφιζε κατά τη διάρκεια της ημέρας πρόσωπα και ειδοποιούσε την αστυνομική διεύθυνση όταν «ΚΑΤΙ» δεν πήγαινε καλά!!!

Η ασφάλεια όμως των Ολυμπιακών Αγώνων δεν εξαρτάται μόνο από την άριστη εφαρμογή του «αντιτρομοκρατικού νόμου». Η τεχνολογία καλείται να συνδράμει και αυτή με τα νέα επιτεύγματά της. Ήδη στη Μεγ. Βρετανία, στις ΗΠΑ, στην Ιαπωνία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες «το κλομπ το κρατάει πλέον η επιστήμη». Δυστυχώς όμως και μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες τα όσα θα αναφερθούν παρακάτω θα αποτελούν για όλους εμάς ζοφερή πραγματικότητα στην οποία θα επιβάλλεται να προσαρμοστούμε και να λειτουργήσουμε.

2.3.2. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Η αστυνομία, πέραν του ότι ανήκει στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, έχει και μια πολιτικά ιδιαίτερα ευαίσθητη κοινωνική λειτουργία, εφόσον αποτελεί τον κύριο φορέα κρατικής εξουσίας με τη μορφή άσκησης φυσικής βίας. Η πρώτη σύγχρονη αστυνομία οργανώθηκε στο Λονδίνο το 1829 από τον Sir Robert Peel, και οι Άγγλοι αστυνομικοί έχουν την κοινή ονομασία «Bobbies», από το μικρό όνομα του οργανωτή του Σώματος (Ε. Λαμπροπούλου, 1994, σελ. 203).

Από το 1829 μέχρι σήμερα, έχουν συντελεστεί αλλαγές στον τρόπο δράσης της αστυνομίας. Στα κεφάλαια που ακολουθούν τονίζεται η συμβολή της τεχνολογίας στην καταστολή του εγκλήματος και των παραβατικών συμπεριφορών. Η προστασία του κοινωνικού συνόλου(?) από εγκληματικές πράξεις και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης(?) στηρίζεται όχι μόνο στην δράση των κατασταλτικών οργάνων, αλλά και στην τεχνολογία.

Προσπαθώντας να σχηματιστεί το πέρασμα από τις πειθαρχικές κοινωνίες σε εκείνες του ελέγχου, ο φιλόσοφος Ζιλ Ντελέζ σχηματοποίησε τη θεωρία του ως εξής: «ο τυφλοπόντικας είναι το ζώο των χώρων αποκλεισμού, ενώ το ερπετό εκείνο των κοινωνιών ελέγχου. Πέρασαμε από το ένα ζώο στο άλλο, από τον τυφλοπόντικα στο ερπετό (...) οι σπείρες ενός ερπετού είναι ακόμα πιο πολύπλοκες από τις τρύπες του τυφλοπόντικα.» το συμπέρασμα είναι απλό. Οι κοινωνίες του ελέγχου οφείλουν την έλευσή τους στην τεχνολογική έκρηξη που προκάλεσε η επιστημονική πρόοδος. Έτσι ο Γενναίος Νέος Ψηφιακός κόσμος προκάλεσε επανάσταση και στις κατασταλτικές μεθόδους.

Αυτό που πάντα επιθυμούσε μια κεντρική εξουσία στην προσπάθειά της να ελέγξει τους υπηκόους της ήταν η διαφάνεια. Το κλασικό όραμά της, ένας απόλυτα διαφανής κόσμος, ένας κόσμος χωρίς μυστικά, μοιάζει να γίνεται πραγματικότητα.

«Ένας πολίτης που εκτελεί τις συνηθισμένες ασχολίες του καταγράφεται από τριακόσιες τουλάχιστον κάμερες σε καθημερινή βάση» γράφουν οι “TIMES” σε πρόσφατο δημοσίευσμά τους για τις κάμερες στην Μεγ. Βρετανία. Τι είδους κάμερες όμως; Το μέλλον ανήκει στις ασύρματες κάμερες παρακολούθησης που μπορούν να αναμεταδίδουν εικόνες σε μεγάλες αποστάσεις σε δέκτες όπως οι φορητοί υπολογιστές. Το νέο σύστημα παρακολούθησης αποτελείται από κάμερες με σκληρό δίσκο και κινητό τηλέφωνο, ώστε η αναμετάδοση εικόνας να γίνεται ακόμα και σε φορητούς δέκτες. Ο επιτηρητής μπορεί με τη χρήση του κατάλληλου κωδικού να αλλάζει τη θέση της κάμερας, είτε από τον υπολογιστή, είτε από ένα ειδικό φορητό μηχανήμα. (Οι πληροφορίες αυτές είναι από το ειδικό ένθετο της Ελευθεροτυπίας «ο επιάλτης του Μεγάλου Αδερφού, Μάιος 2001)

Παράλληλα αναπτύσσεται και η τεχνολογία στις κάμερες νυκτερινής όρασης. Το σύστημα που αναπτύχθηκε στον πόλεμο του Βιετνάμ εξελίχθηκε με τη βοήθεια της στρατιωτικής τεχνολογίας σε μια κάμερα που μπορεί να εστιάσει σε μια ανθρώπινη φιγούρα από χιλιόμετρα μέσα σε απόλυτο σκοτάδι και να ερευνήσει αν κρύβει όπλα ή παράνομες ουσίες ακόμα και κάτω από τα ρούχα (από την εκπομπή «Εξάντας» Ιούλιος 2002, Alpha).

Φυσικά η εικόνα απαιτεί ήχο. Η τέχνη υποκλοπής συνομιλιών είναι παλιά, όσο και οι κοριοί του παρελθόντος με τα καλώδια. Η νέα εκδοχή τους είναι οι δικτυακοί κοριοί σε σχήμα κατσαρίδας που χάρη σε ενσωματωμένα μικροτοίπ μπορούν να

κινούνται στο χώρο και να υποκλέπτουν συνομιλίες από την πιο κατάλληλη θέση. Οι Γιαπωνέζοι ερευνητές πειραματίζονται ήδη πάνω σε αληθινές κατσαρίδες στα σώματα των οποίων εμφυτεύουν ηλεκτρόδια ώστε να έχουν τον απόλυτο έλεγχο. Τα έντομα απόλυτα αθώα στην εμφάνιση παρακολουθούν τους υπόπτους οπλισμένα με μικροκάμερες και πομπούς αναμετάδοσης ήχου. Έτσι μένει η αναγνώριση της ταυτότητας των υπόπτων (περιοδικό «ΟΕΥ», τεύχος 18).

Μια δεκαετία πριν το «Εκονομιστ» πρότεινε ως μία εκλεπτυσμένη λύση για τον έλεγχο της ταυτότητας των επισκεπτών, σε χώρους όπου η πρόσβαση επικίνδυνων ατόμων θα δημιουργούσε πρόβλημα, « ένα βιομετρικό κριτήριο που θα μπορούσε να μετρηθεί χωρίς το άτομο να χρειάζεται να κάνει το οτιδήποτε. Η μοναδική σε κάθε άτομο δομή της ίριδας του ματιού μπορεί να ανιχνευθεί από κρυφές κάμερες χωρίς το άτομο να το αντιληφθεί», με τέτοια εξέλιξη οι ψηφιακές συσκευές αυτόματης αναγνώρισης αποτυπωμάτων μοιάζουν αρχαίες. Ήδη μόνο στην Ευρώπη πάνω από 109 εταιρείες ασχολούνται με τα βιομετρικά συστήματα. Η «Mamark Diagnostics» πειραματίζεται με την αναγνώριση της ταυτότητας μέσω γονιδίων. Η Mastiff Security Systems εστιάζουν στην αναγνώριση μέσω της χαρακτηριστικής οσμής του σώματος. Κάτω από αυτή την προοπτική η αναγνώριση μέσω DNA μοιάζει απλή διαδικασία. Έτσι κι αλλιώς ο έλεγχος αυτού του είδους θεωρείται δεδομένος. Στη Μεγάλη Βρετανία έχει δημιουργηθεί ένα αρχείο με δείγματα γενετικού υλικού από ένα εκατομμύριο υπόπτους που αναμένεται σε δύο χρόνια να αυξηθεί στα τριάντισι εκατομμύρια. Το όραμα ενός διάφανου κόσμου συμπληρώνεται με τη χρήση των δορυφόρων. Η χρήση του LANDSAT, για παράδειγμα ξεκίνησε για την αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος στις μητροπόλεις των ΗΠΑ και ύστερα αξιοποιήθηκαν για την επιτήρηση των ακριβών αυτοκινήτων από

ιδιωτικές εταιρείες. Τώρα πλέον χρησιμοποιούνται για την επιτήρηση των κακόφημων συνοικιών, αφού οι οπλισμένες συμμορίες δεν επιτρέπουν την προσπέλαση αστυνομικών δυνάμεων από το έδαφος. (ένθετο Ελευθεροτυπίας «Ο εφιάλτης του Μεγάλου Αδελφού», Μάιος 2001).

2.3.3. ΕΞΥΠΝΑ ΟΠΛΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΕΧΘΡΟ

Η τεχνολογία και η επιστημονική πρόοδος καλούνται να στηρίξουν το έργο της αστυνομίας και για την αντιμετώπιση του εσωτερικού εχθρού. Πέρα από τα κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης και τα βιομετρικά συστήματα, η επιστήμη εφοδιάζει τις αστυνομικές δυνάμεις με νέα όπλα για την εξουδετέρωση των «εσωτερικών» υπόπτων- διαδηλωτών- πολιτών που αντιδρούν και αμφισβητούν πολιτικές τακτικές και παγιωμένες καταστάσεις.

« Τώρα βρισκόμαστε μπροστά σε μια διαδικασία εξέλιξης τεχνικών και προϊόντων ικανών να καταστήσουν ακίνδυνα βίαια άτομα ή ομάδες χωρίς να τους προκαλέσουν μόνιμες βλάβες». Μια δεκαετία πριν το τέλος του κογκρέσου, ο Τζεimis Σερ έδειχνε το μέλλον. Το μόνο που άλλαξε από τότε ήταν ο όρος «λιγότερο θανατηφόρα». Η αιτία ήταν τα παράπονα των υψηλόβαθμων αξιωματούχων της αστυνομίας ότι ο όρος «μη θανατηφόρα» δημιουργούσε λανθασμένες εντυπώσεις στους αστυνομικούς. Οι άπειροι αυτοί φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου θεωρούσαν την ονομασία κυριολεκτική και έκανα υπερβολική χρήση τέτοιων όπλων.

Η φιλοσοφία των νέων «λιγότερο θανατηφόρων» όπλων είναι δεδομένη. Σύμφωνα με τον δημοσιογράφο Δημ. Αναστασόπουλο (Ελευθεροτυπία, Μάιος 2001), από τις ξύλινες σφαίρες περάσαμε στις πλαστικές από PVC. Τα «πρωτόγονα» ασφυξιογόνα και δακρυγόνα έχουν εξελιχθεί, αφού από τα επικίνδυνα κυανιούχα αέρια CN και CS που στιγματίστηκαν ως υπεύθυνα για τη δημιουργία καρκινωμάτων, οι αστυνομίες πέρασαν στο αέριο πιπεριού, (pepper gas οc), πολύ πιο αποτελεσματικό και λιγότερο επικίνδυνο. Αυτό το βελτιωμένο αέριο προκαλεί προσωρινή τύφλωση,

δυσκολία αναπνοής, μια αφόρητη αίσθηση καψίματος στο δέρμα και να φτάσει μέχρι την πρόκληση σπασμών.

Σύμφωνα πάντα με τον ίδιο δημοσιογράφο, οι περισσότερες από τις νεόκοπες επινοήσεις βασίζονται σε μια έκθεση του 1972 της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής των ΗΠΑ σχετικά με όπλα κατάλληλα για την καταστολή ταραχών. Αυτή περιελάμβανε εκτός από τα συνήθη χημικά αέρια δακρυγόνα και ασφυξιογόνα, πολλά πρωτοποριακά όπλα, όπως το συνδυασμό στροβοσκοπικού προβολέα και παλμικών ήχων, βαλλίστρες που εκτοξεύουν σύριγγες με αναισθητικό στο άτομο στόχο ή εκτόξευση υγρών που κάνουν το οδόστρωμα τόσο ολισθηρό ώστε να είναι απροσπέλαστο από τις ομάδες των διαδηλωτών. Κάποια από αυτά εξελίχθηκαν, ενώ άλλα παρέμειναν σε πειραματικό στάδιο.

Έτσι η νέα εποχή της καταστολής υπόσχεται καινούρια προϊόντα, όπως το ευφάνταστο volcano που αποτελείται από ένα σύστημα που εκτοξεύει με αεροβόλο στους διαδηλωτές ένα λεπτό ατσάλινο δίχτυ που τους παγιδεύει και τους ακινητοποιεί. Το μέγεθός του μπορεί να καλύψει ένα γήπεδο ποδοσφαίρου. Ο κατάλογος περιλαμβάνει θερμικά όπλα που μπορούν να διαπεράσουν τοίχους και έχουν αποτέλεσμα την αύξηση της θερμοκρασίας του ανθρώπινου σώματος και το σοκ του οργανισμού που δέχεται επίθεση. Πιστόλια βασισμένα στην τεχνολογία των ακτινών λέιζερ και βομβίδες που όταν εκρήγνυνται απελευθερώνουν εκθαμβωτικό φως προκαλώντας προσωρινή τύφλωση. Πιστόλια που εκτοξεύουν κάθε είδους ηχητικά κύματα απόηχων που διαταράσσουν την αίσθηση ισορροπίας και προσανατολισμού του ατόμου-στόχου.

Στην εκπομπή του Εξάντα τον Ιούλιο του 2002 στον Αίρφα, τονίζεται ότι γίνεται χρήση όπλων κολλώδους αφρού που ακινητοποιούν τα χέρια και τα πόδια του στόχου.

Επίσης, χρησιμοποιούνται γεννήτριες υπερήχων που στοχεύουν σε ένα πλήθος και εκτοξεύουν κύματα διαταράσσοντας το σύστημα ακοής, προκαλώντας αίσθηση ιλίγγου στους διαδηλωτές. Παράλληλα, για την σύλληψη ατόμων χρησιμοποιούνται δίχτυα οπλισμένα με χημικούς ή ηλεκτρικούς ερεθιστές που αναισθητοποιούν ή προκαλούν ένα μίνι ηλεκτροσόκ.

Πόσο ασφαλή είναι αυτά κανείς δε γνωρίζει. Η επικινδυνότητα των παλιών ασφυξιογόνων αποκαλύφθηκε 20 χρόνια μετά την έναρξη της χρήσης τους. Όπως αναφέρουν οι επιστήμονες η «επινόηση» του ιδανικού όπλου για την αντιμετώπιση ταραχών είναι αδύνατη. Κανείς δε μπορεί να εγγυηθεί με ασφάλεια για την υγεία όσων γίνουν στόχοι. Μέχρι τότε τα πειράματα θα συνεχίζονται στα σώματα των υπόπτων και των διαδηλωτών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΥ

3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Στο πρώτο κεφάλαιο μελετήσαμε τις νέες τάσεις στην πρόληψη της εγκληματικότητας. Παράλληλα, επισημάνσαμε και τη δυναμική συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε ζητήματα ασφάλειας. Πράγματι, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονη προσφυγή των πολιτών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών ασφάλειας. Αποτελεί πια συνηθισμένο φαινόμενο. οι όλο και αυξανόμενες παρεμβάσεις του ιδιωτικού τομέα σε θέματα αντεγκληματικής πολιτικής.

Οι ιδιωτικές εταιρείες έχουν εισβάλει ουσιαστικά στο χώρο πρόληψης της εγκληματικότητας. Οι εταιρείες αυτές εγγυώνται την ασφάλεια υλικών αγαθών με τη χρήση συστημάτων συναγερμού, πορτών ασφαλείας, ενώ παράλληλα προμηθεύουν την αγορά και με ανθρώπινο δυναμικό φύλαξης. Ταυτόχρονα οργανώνονται και κινητές περιπολίες καθώς και ομάδες άμεσης επέμβασης στο χώρο των πελατών τους μετά από ενεργοποίηση των συναγερμών και ειδοποίησής τους από το κέντρο λήψης σημάτων.

Σε χώρες όπως η Αγγλία σύμφωνα με τη Ζαραφονίτου (2003 σελ. 76-80) τα συστήματα επιτήρησης της γειτονιάς (Neighbourhood Watch) εμφανίζονται ως πρακτική περισσότερο συλλογική, που τις περισσότερες φορές οργανώνονται από την ίδια την αστυνομία μέσα σε ένα πλαίσιο βελτίωσης των σχέσεων πολίτη και αστυνομίας.

Σύμφωνα με τον Ε. Παπαθανασόπουλο (στο άρθρο του «ιδιωτικός τομέας και πρόληψη της εγκληματικότητας» σελ. 356) όλα αυτά που παρέχουν οι ιδιωτικές εταιρείες

για την προστασία των πολιτών και των περιουσιών τους όπως οι συναγερμοί, είναι στοιχεία της προεγκληματικής κατάστασης, τα οποία με τη σειρά τους καθιστούν την εγκληματική πράξη λιγότερο ή περισσότερο επικίνδυνη. Ο δράστης μελετά προσεκτικά τα στοιχεία (κάμερες παρακολούθησης, συναγερμοί) και σταθμίζει τους κινδύνους. Τα μέτρα ασφαλείας είναι πολύ πιθανό να τον μεταπείσουν εφόσον τον φέρνουν αντιμέτωπο με τη μελλοντική του ποινή. Σε μια τέτοια περίπτωση μπορούμε να κάνουμε λόγο για καταστασιακή μετάπειση.

Που μπορεί όμως να οδηγήσει μια τέτοια κατάσταση; Πόσο επικίνδυνη μπορεί να γίνει η εμμονή αυτή για περισσότερη ασφάλεια; Αρχικά με τις ιδιωτικές περιπολίες, ο πολίτης εξοικειώνεται με τη βία ως γενικευμένη πρακτική, όπως στην περίπτωση του Παλαιού Κεραμιδιού στο νόμο της Πιερίας, όπου το Μάρτιο του 1998, η κοινοτική αρχή είχε μεταξύ άλλων απαγορεύσει την συνάθροιση και την κυκλοφορία των αλβανών μεταναστών μετά τη δύση του ηλίου, «προκειμένου να ελέγξει την εγκληματικότητα». Η απόφαση αυτή είχε ακυρωθεί ως παράνομη και καταχρηστική από το αρμόδιο Τριμελές Συμβούλιο της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ είχε ασκηθεί και ποινική δίωξη κατά του προέδρου και του κοινοτικού συμβουλίου για διατάραξη οικιακής ειρήνης και διέγερση του λαού σε διχόνοια από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Κατερίνης (Α. Κουκουτσάκη, 1999, σελ. 109).

Οι ιδιωτικές εταιρείες πολλαπλασιάζονται και διεκδικούν πρωτοβουλίες. Επιδιώκουν ουσιαστικά να αναλάβουν το έργο της αστυνομίας. Παντού βρίσκονται φρουροί ιδιωτικοί και μη. Οι στολές τους μοιάζουν με αυτές της επίσημης αστυνομίας και στη συνείδηση του πολίτη εδραιώνονται ως αστυνομικοί –όργανα του κράτους. Η ασφάλεια γίνεται οικονομικό φαινόμενο, οι εταιρείες γεννούν ανάγκες και έπειτα

έρχονται έπ' αμοιβή να καλύψουν τις ανάγκες αυτές. Οι εταιρείες αυτές έχουν άμεση ανάγκη το έγκλημα για να επιβιώσουν.

Με την παρουσία των ιδιωτικών εταιρειών στην πρόληψη του εγκλήματος, αναπόφευκτα δημιουργούνται και αστυνομίες δύο ταχυτήτων. Ιδιωτική αστυνομία θα απαιτήσουν οι εύπορες γειτονίες για να προστατέψουν τις περιουσίες τους, οι γειτονίες των μη προνομιούχων θα αρκεστούν στην «καλή θέληση» των επίσημων οργάνων του κράτους. Οι γειτονίες αυτές όμως θα αποτελέσουν δέλεαρ για τους δράστες με αποτέλεσμα να έχουμε όχι αντιμετώπιση αλλά μετατόπιση της εγκληματικότητας. Το πρόβλημα, όμως, δε λύνεται με το να εφευρίσκουμε διαρκώς νέα είδη αστυνομίας. Το αίσθημα της ανασφάλειας θα αντικατασταθεί από αυτό της καχυποψίας. Το ζητούμενο δεν είναι να υπάρχει φρουρός σε κάθε γωνία. Στόχος δεν πρέπει να είναι οι γειτονίες-φρούρια. Αυτό που χρειάζεται είναι να υιοθετηθούν μακροπρόθεσμες πολιτικές πρόληψης. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να απευθύνονται όχι μόνο στους ελεύθερους πολίτες μιας κοινότητας, αλλά και σε αυτούς που βρίσκονται έγκλειστοι σε σωφρονιστικά καταστήματα και εκτίουν την ποινή τους. Και αυτό γιατί, πέρα από τη «βιομηχανία της ασφάλειας», έχει δημιουργηθεί και η «βιομηχανία του σωφρονισμού». Μια βιομηχανία καλά εδραιωμένη με μελλοντικές βλέψεις και τεράστια κέρδη. Ας δούμε όμως τι εννοούμε όταν μιλάμε για βιομηχανία του εγκλεισμού.

Το περίφημο «στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα» που σημάδεψε την περίοδο του ψυχρού πολέμου, μπορεί να έχασε μια κερδοφόρα αγορά με την άχαρη κατάρρευση της πάλαι ποτέ «κόκκινης απειλής», όμως κέρδισε μια νέα, με τη νέα απειλή του εγκλήματος και τον ακήρυχτο πόλεμο ενάντια στον εσωτερικό εχθρό: η ακμάζουσα βιομηχανία του σωφρονισμού είναι τρανταχτό παράδειγμα της νέας οικονομίας της

καταστολής. Καθώς οι ιδιωτικές φυλακές και η μαύρη εργασία των εγκλείστων αποτελούν καθεστώς ιδιαίτερα στις ΗΠΑ όλο και περισσότεροι από τον πολιτικό, όσο και από τον επιστημονικό κόσμο, μιλάνε για την ανάδειξη ενός νέου κόμβου εργασίας και κέρδους: τον ονομάζουν «σωφρονιστικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα» (*prison-industrial complex*) σε αναλογία με το στρατιωτικό- βιομηχανικό σύμπλεγμα, του οποίου είναι αν όχι φυσική συνέχεια, τουλάχιστον ένα ανερχόμενο μεταλλαγμένο παρακλάδι. Το μοντέλο της ιδιωτικοποίησης του σωφρονισμού αντρώθηκε μεν στις ΗΠΑ, αλλά εξαπλώνεται ραγδαία και στον υπόλοιπο κόσμο. Στην Ευρώπη τα σκήπτρα κρατά η Βρετανία - με εταιρείες όπως η GROUP 4 - ενώ οι πολυεθνικές των ιδιωτικών φυλακών επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους ανά την υφήλιο, από τη Λατινική Αμερική και τις χώρες πρώην ανατολικού μπλοκ, ως την Αυστραλία και τη Νότια Αφρική (Α. Πολίτη, Οι Φυλακές, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, Μάιος 2001).

Μόνο στην Καλιφόρνια των Η.Π.Α, ο προϋπολογισμός της σωφρονιστικής διοίκησης σημείωσε άλμα, από τα 200 εκατομμύρια το πολύ το 1975, σε 4,3 δισεκατομμύρια τουλάχιστον το 1999, ενώ από το 1994 ξεπερνά τον προϋπολογισμό των κρατικών πανεπιστημίων, που θεωρούνται επί μακρόν το κόσμημα του κράτους (Waquant, 1999, σελ. 109). Το σωφρονιστικό- βιομηχανικό σύμπλεγμα δεν είναι κάποια σκοτεινή συνωμοσία που λειτουργεί πίσω από κλειστές πόρτες, αλλά προϊόν συνδυασμένων πολιτικών και οικονομικών σκοπιμοτήτων. Από επαγγελματίες της πολιτικής που δρέπουν ψηφοφόρους υποσχόμενοι μια «ασφαλή» κοινωνία, μέχρι επιχειρηματίες που μετράνε κεφάλια πίσω από τα κάγκελα καθώς τα κέρδη τους αυξάνονται μαζί με τον πληθυσμό των φυλακισμένων. Ταυτόχρονα, υποβαθμισμένες

περιοχές της υπαίθρου και των προαστίων βλέπουν τη δημιουργία νέων φυλακών ως μάννα εξ ουρανού που θα προσφέρει διέξοδο οικονομικής ανάπτυξης.

Όλα αυτά συγκλίνουν σε ένα εξαιρετικό φαινόμενο: Ενώ τα βίαια εγκλήματα στις ΗΠΑ έχουν μειωθεί κατά 20% από 1991, οι φυλακισμένοι έχουν σχεδόν διπλασιαστεί. Παράλληλα, μέσα σε δύο δεκαετίες πενταπλασιάστηκαν τα κρατικά κονδύλια για το σωφρονισμό (L. Waquant, 1999, σελ. 110-111). Σε μια άριστη σύζευξη κρατικών συμφερόντων και ιδιωτική πρωτοβουλίας, εταιρείες όπως η **Wackennhut**, η **Esmor**, και η πανίσχυρη πλέον **Correction's Cooperation of America (CCA)**, αναλαμβάνουν την κατασκευή και λειτουργία ιδιωτικών φυλακών, συνάπτουν συμβόλαια με πολιτειακές κυβερνήσεις αλλά και ιδιωτικές εταιρείες στις οποίες παρέχουν πάμφθινο και ανταγωνιστικό εργατικό δυναμικό. Παράλληλα πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στο επίσης ανθηρό εμπόριο συστημάτων φύλαξης, παρακολούθησης και κατασταλτικού εξοπλισμού, ενώ διαθέτουν ισχυρό μερίδιο στην αγορά της ιδιωτικής αστυνομίας. Οι εταιρείες ιδιωτικών φυλακών αποτελούν μια σίγουρη επένδυση, ενώ οι ευπόληπτες της **Wall Street**, όπως η **Meyrill Lynco** και οι κολοσσοί όπως η **General Electric**, επενδύουν τεράστια ποσά στις ιδιωτικές φυλακές. (Α .Πολίτη, Οι Φυλακές, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, Μάιος 2001).

Με τέτοιους υποστηρικτές δεν είναι να απορεί κανείς που η αξία των προϊόντων και των υπηρεσιών που παρέχουν οι έγκλειστοι αυξήθηκε κατά 300% μέσα σε μια 15ετία. Πολλές φυλακές μετατρέπονται σε βιομηχανίες που κατασκευάζουν τα πιο απίθανα πράγματα, όπως τσιπάκια και στρώματα νερού, για λογαριασμό εταιρειών όπως η **Victoria's Secret** και η **Microsoft** ή η ανερχόμενη αλυσίδα catering **Sodexho**.

Κρατούμενοι ιδιωτικών φυλακών παρέχουν τηλεφωνικές υπηρεσίες (π.χ. κρατήσεις θέσεων για τις αερογραμμές της TWA) ή συντάσσουν ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων.

Οι κρατικές φυλακές έχουν κι αυτές τις δικές τους εταιρείες, όπως είναι η UNICOR που κατασκευάζει έπιπλα, ενώ συχνά χρεώνουν τους εγκλείστους για «κρεβάτι και διατροφή» ως εκβιαστικό μέσο για να τους αναγκάσουν να δουλέψουν. Μπορεί η εργασία των φυλακισμένων να είναι ένα σχετικά περιθωριακό φαινόμενο σε σχέση με την εργασία των μεταναστών ή τη μεταφορά εργοστασίων σε χώρες με φθηνή εργατική δύναμη, όμως διαθέτει τρομερή δυναμική και απεριόριστες δυνατότητες πλουτισμού: οι φυλακισμένοι αμείβονται με εξευτελιστικά έως αόρατα ποσά 8 φορές κάτω από τον ελάχιστο μισθό. Δεν απεργούν, δεν έχουν συνδικαλιστικά δικαιώματα και απαιτήσεις για αποζημίωση, ασφάλιση ή ταμείο ανεργίας. Είναι ο παράδεισος του εργοδότη ή μάλλον οι νέες γαλέρες της απλήρωτης δουλειάς. (Α. Πολίτη, Οι Φυλακές, Ένθετο Ελευθεροτυπία, Μάιος 2001).

Όμως τα κέρδη του σωφρονιστικού- βιομηχανικού πλέγματος δεν εξαντλούνται στα κέρδη από τη μαύρη εργασία. Ένα ολόκληρο επιχειρηματικό σύμπαν δραστηριοποιείται στην καρδιά αλλά και στις παρυφές του συστήματος: από μεγάλες κατασκευαστικές μέχρι χρηματιστηριακές εταιρείες (που διαχειρίζονται τα ομόλογα και τις μετοχές των ιδιωτικών φυλακών), από αλυσίδες μαζικής εστίασης και μεταφορών (αναλαμβάνουν τη σίτιση και τη μετακίνηση των κρατουμένων), μέχρι τηλεπικοινωνίες όπως η AT&T (που χρεώνουν διπλά και τριπλά τους κρατουμένους για το προνόμιο της επαφής με τον κόσμο). Ταυτόχρονα δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας μέσα και έξω από τις φυλακές. Ιδιαίτερα σε πρώην αγροτικές περιοχές των ΗΠΑ και περιοχές που έχουν πληγεί από την ανεργία και την αποβιομηχάνιση, ο πληθυσμός ολόκληρων

κωμωπόλεων βρίσκει απασχόληση στη σωφρονιστική βιομηχανία και στους παράπλευρους προμηθευτές. (Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα, Στ. Κούλογλου, NET).

Όμως και για τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους των ιδιωτικών φυλακών τα πράγματα δεν είναι και τόσο ρόδινα. Ενώ οι πολιτειακοί σωφρονιστικοί υπάλληλοι έχουν τουλάχιστον συλλογικές συμβάσεις και συνδικαλιστική εκπροσώπηση, το προσωπικό των ιδιωτικών φυλακών είναι από τα πιο κακοπληρωμένα και ανανεώνεται διαρκώς με νέο αίμα, προσφέροντας κυρίως προσωρινή απασχόληση. Το μοντέλο θυμίζει τους εργαζομένους των fast-food που δεν κάθονται περισσότερο από ένα χρόνο. Ενώ οι υπέρμαχοι του νεοφιλευθερισμού και της ιδιωτικοποίησης υποστηρίζουν ότι το κράτος και οι φορολογούμενοι γλιτώνουν λεφτά με τις ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες λειτουργούν με χαμηλότερο κόστος, δεν είναι λίγοι αυτοί που τις επικρίνουν. Η ανάθεση των φυλακών σε αυτούς που έχουν συμφέρον να τις βλέπουν γεμάτες είναι από μόνη της προβληματική. Οι ιδιωτικές φυλακές λειτουργούν με τη λογική των ξενοδοχείων: για να έχουν κέρδος η πληρότητά τους δεν πρέπει να πέφτει κάτω από το 90% με 95%. Λογικά λοιπόν, οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις ιδιωτικών φυλακών προσλαμβάνουν επαγγελματίες «lobbyists», ανθρώπους με επιρροή και γνωριμίες που πιέζουν για περισσότερους και ισχυρότερους νόμους. Έχουν καταγγεληθεί αρκετά κρούσματα διαφθοράς και δωροδοκίας πολιτικών από ανάλογες εταιρείες με σκοπό την ανάθεση συμβολαίων ή την έγκριση νόμων που τις ωφελούν άμεσα ή έμμεσα. Όσο μεγαλώνει το κλίμα πανικού και η προπαγάνδα για περισσότερη και αποτελεσματικότερη καταστολή, τόσο θεριεύει το σωφρονιστικό- βιομηχανικό σύστημα (Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα, Στ. Κούλογλου, NET).

Το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης των φυλακών δεν εντοπίζεται μόνο στις Η.Π.Α. Συγκεκριμένα προγράμματα, με ορισμένης μορφής και έκτασης ιδιωτικοποίηση

και αντίστοιχη νομοθετική της ρύθμιση υιοθέτησαν και στον ευρωπαϊκό χώρο η Γαλλία, η οποία προηγήθηκε χρονικά, και η Μ.Βρετανία, η οποία προσανατολισμένη προς αμερικανικά πρότυπα φάνηκε πολύ πιο τολμηρή (Σ. Αλεξιάδης, 1995, σελ. 15).

Στη Γαλλία σύμφωνα με το νόμο 87-432/1987 (επαναλαμβάνοντας από το πρώτο άρθρο του ότι η «δημόσια σωφρονιστική υπηρεσία» είναι οργανωμένη κατά τρόπο που εξασφαλίζει την εξατομίκευση των ποινών) επιτρέπει τις ακόλουθες μορφές ιδιωτικοποίησης στην οργάνωση και λειτουργία των γαλλικών σωφρονιστικών καταστημάτων (Ο.π, σελ.17).

Α. Το σχεδιασμό, την ανέγερση και τη διαχείριση των σωφρονιστικών καταστημάτων (άρθρ. 2 περ. α') (Ο.π, σελ. 18).

Β. Οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία για τη λειτουργία των σωφρονιστικών καταστημάτων, εκτός από τη διοίκηση, τη γραμματεία και την επίβλεψη των κρατουμένων (άρθρ. 2 περ. γ') (Ο.π, σελ. 18).

Η ανάθεση των πιο πάνω υπηρεσιών γίνεται κατόπιν διαγωνισμού με σύμβαση ανάμεσα στο Κράτος και το πρόσωπο ή τα πρόσωπα (δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) που έχουν τα προσόντα συμμετοχής στο διαγωνισμό, όπως αυτά καθορίζονται με ιδιαίτερο διάταγμα (άρθρ. 2 περ. β', γ'). (Ο.π, σελ. 18).

Στην Μ.Βρετανία η κυβέρνηση Θάτσερ το 1979, θέτει σε εφαρμογή ένα ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων σε διάφορους τομείς (οικονομία, συγκοινωνίες, εκπαίδευση). Στόχος ήταν η σταδιακή αντικατάσταση των συστημάτων κοινής πρόνοιας του «κοινωνικού κράτους» από συστήματα που υπαγόρευε η φιλοσοφία της ιδιωτικής αγοράς (Ο.π, σελ.19).

Η ιδέα της επέκτασης του εν λόγω προγράμματος στο σωφρονιστικό σύστημα προτάθηκε το 1984 από το ινστιτούτο Adam Smith. Ως αιτιολογίες της πρότασης αυτής προβλήθηκαν τότε αφενός η αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού των φυλακών και αφετέρου η μείωση του κόστους λειτουργίας τους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η κυβέρνηση Θάτσερ καταθέτει τον Ιούλιο του 1988 Έκθεση (Green Paper) με αντικείμενο την παρέμβαση του ιδιωτικού τομέα στο σύστημα κράτησης των ατόμων, τα οποία κρατούνται αναμένοντας να δικαστούν ή κατά τη διάρκεια της δίκης τους. Ακολουθεί η Έκθεση της Επιτροπής Deloitte προς το κοινοβούλιο το Φεβρουάριο του 1989, η οποία συνιστά την αποδοχή των παρεμβάσεων του ιδιωτικού τομέα στο σύστημα κράτησης των προσωρινά κρατουμένων ατόμων (Ο.π, σελ. 20).

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας χτίζονται νέες φυλακές, οι οποίες στηρίζονται για τη λειτουργία τους στην συμβολή του ιδιωτικού τομέα. Τα αποτελέσματα, όμως, των ερευνών που συσχετίζουν τον κίνδυνο εγκλεισμού στη φυλακή με τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενα. Αξιολογώντας τις έρευνες στον τομέα της γενικής πρόληψης, ο Blumstein και οι συνεργάτες του δεν διαπίστωσαν να λειτουργεί εκφοβιστικά η φυλάκιση στην εγκληματικότητα, ούτε να υπάρχει σχέση ανάμεσα στον μεγάλο χρόνο παραμονής στη φυλακή και στη μείωση των ποσοστών εγκληματικότητας. Από την άλλη πλευρά, οι βραχυχρόνιες ποινές που εθεωρείτο ότι θα λειτουργήσουν ως σοκ στους παραβάτες και θα τους αποτρέψουν από μελλοντικές πράξεις, δεν αποδείχθηκαν αποτελεσματικές (Ε. Λαμπροπούλου, 1999, σελ. 231-232).

Ο σωφρονιστικός θεσμός, ουσιαστικά, συγκεντρώνει και περιορίζει τους
(υπο)προλετάριους που θεωρούνται άχρηστοι, ανεπιθύμητοι ή επικίνδυνοι, και ως εκ

τούτου αποκρύπτει τη φτώχεια και τις διαβρωτικότερες επιπτώσεις. Παράλληλα, συμβάλλει στην ενίσχυση και διαίωνιση της κοινωνικής ανασφάλειας και εγκατάλειψης, που τροφοδοτούν και ταυτόχρονα εγγυώνται την προσωρινότητα (L. Wacquant, 2001, σελ. 190).

Ο σωφρονιστικός μηχανισμός, αποκτά κεντρική θέση στο σύστημα των οργάνων διαχείρισης της εξαθλίωσης, στο σταυροδρόμι της αγοράς ανειδίκευτης εργασίας, των γκέτο των μεγάλων πόλεων και των «μεταρρυθμιστικών» κοινωνικών υπηρεσιών με σκοπό να στηριχθεί η πειθαρχία της λεγόμενης μισθωτής εργασίας. Συμβάλλει στη ρύθμιση των κατώτερων στρωμάτων της αγοράς εργασίας με αποτέλεσμα να συμπίεζεται τεχνητά το επίπεδο ανεργίας, αφαιρώντας βίαια εκατομμύρια ανθρώπους από τον πληθυσμό που αναζητεί εργασία (L. Wacquant, 2001, σελ. 121-124).

Κλείνοντας αυτό το μεγάλο κεφάλαιο της ιδιωτικοποίησης της ασφάλειας και των φυλακών κατ' επέκταση, θα αναφερθώ στα λόγια ενός πρώην σωφρονιστικού υπαλλήλου και νυν ακτιβιστή του **Zerom Miller**, ο οποίος παραλλήλισε το αμερικάνικο σωφρονιστικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα με στρατόπεδα εξόντωσης των πολιτικών αντιπάλων του Στάλιν, με άλλα λόγια έκανε λόγο για «κράτος των γκούλαγκ». Ο Miller δήλωσε: « Μέσα στα επόμενα 15 χρόνια μια ζωτική πλειοψηφία Αφρο-Αμερικανών αντρών θα είναι πίσω από τα κάγκελα. Ο πληθυσμός των φυλακισμένων θα φτάσει τα 3-5 εκατομμύρια. Είναι πολύ πιθανό να ξανακυλήσουμε σε καταστάσεις περασμένων αιώνων, όταν για ένα διάστημα μετά τον εμφύλιο οι φυλακές θεωρήθηκαν ένα φτηνότερο και αποτελεσματικότερο υποκατάστατο της δουλείας».

3.2 Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ- ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗ

Δε θα αποτελούσε υπερβολή η παραδοχή ότι οι περισσότερες φυλακές σήμερα είναι ένας αρχαϊσμός φυτεμένος στους καιρούς της νέας τεχνολογίας. Πρότυπο των φυλακών αυτών υπήρξε το Πανοπτικόν που σχεδίασε ο Τζέρεμι Μπένθαμ το 1791. Ένα σχέδιο που ο ίδιος το όριζε ως « μια τελειοποιημένη μέθοδο επιβολής εξουσίας, γιατί η χρήση του επιτρέπει την άσκηση ελέγχου σε πάρα πολλά άτομα με τη χρησιμοποίηση ελάχιστου προσωπικού.» Ο Μισέλ Φουκό στο φημισμένο έργο του «Επιτήρηση και Τιμωρία, Η γέννηση της φυλακής» σημειώνει την αποτελεσματικότητα της επινόησης του Μπένθαμ: «στην περιφέρεια, ένα δακτυλιοειδές οικοδόμημα, στο κέντρο ένας πύργος, ο πύργος αυτός έχει μεγάλα παράθυρα που βλέπουν στο εσωτερικό του δακτυλίου, το περιφερειακό οικοδόμημα διατηρείται σε κελιά που το καθένα τους διαπερνά ολόκληρο το πάχος του οικοδομήματος. Τα κελιά έχουν δύο παράθυρα. Το ένα βλέπει προς τα μέσα και αντιστοιχεί σε ένα από τα παράθυρα του πύργου και το άλλο βλέπει προς τα έξω και αφήνει το φως να διαπερνά το κελί πέρα για πέρα. Έτσι φτάνει να τοποθετηθεί ένας επιτηρητής στον κεντρικό πύργο και σε κάθε κελί να κλειστεί ένας τρελός, ένας άρρωστος, ένας κατάδικος, ένας εργάτης ή ένας μαθητής. Με την αντιφεγγιά της μέρας μπορείς να διακρίνεις από τον πύργο τους εγκλείστους, μικρές σιλουέτες δέσμιες στα κελιά της περιφέρειας... το πανοπτικό αυτό σύστημα δημιουργεί μονάδες χώρων που επιτρέπουν την αδιάκοπη παρακολούθηση και την άμεση αναγνώριση» (M. Foucault, 1976, σελ. 265).

Για τον Φουκό, οι πειθαρχικές κοινωνίες, όσες δηλαδή χρησιμοποίησαν κατά κόρον το μοντέλο του εγκλεισμού, τοποθετούνται ανάμεσα στο 18^ο και το 19^ο αιώνα και

φτάνουν στο απόγειό τους στον 20^ο αιώνα. Τώρα πια, όπως εκτιμά ο φιλόσοφος Ζιλ Ντελέζ, στην «Κοινωνία Του Ελέγχου», οι μεγάλοι χώροι εγκλεισμού έχουν χρεοκοπήσει. «Οι κοινωνίες του ελέγχου έρχονται να αντικαταστήσουν τις πειθαρχικές κοινωνίες» υποστηρίζει ο ίδιος και θα διαθέτουν μηχανισμούς που θα μπορούν να ανταγωνιστούν τις πιο σκληρές μορφές εγκλεισμού.

Ο Ντελέζ είναι σίγουρα διορατικός. Κάποτε ο στοχαστής Φελίξ Γκουαταρί είχε φανταστεί μια ουτοπική φυλακή γεμάτη φράκτες. Ο κάθε πολίτης-εγκλειστος θα ήταν εφοδιασμένος με μια ηλεκτρονική κάρτα που θα του επέτρεπε να κυκλοφορεί, αφού μόνο με την κάρτα θα μπορούσε να σηκώσει τους φράκτες που του εμπόδιζαν την είσοδο. Φυσικά το σημαντικό δεν ήταν ο φράκτης, αλλά η κάρτα που συνδεδεμένη με έναν κεντρικό υπολογιστή πρόδιδε κάθε στιγμή τη θέση του συγκεκριμένου πολίτη, αποφάσιζε σε ποια κατεύθυνση θα του επιτρέψει να κινηθεί και εξασφάλιζε στην πόλη μια οικουμενική ρύθμιση. Πάνω σε αυτό το πλαίσιο στηρίχτηκε και η ιδέα του περιβόητου «κολάρου» ή αλλιώς «ηλεκτρονικά επιτηρούμενος κατ' οίκον περιορισμός». Ένα πρωτοποριακό πείραμα που για την ώρα εφαρμόζεται ελάχιστα μόνο στο Βερολίνου και το Αμβούργου και μόνο για ποινές φυλάκισης μέχρι 6 μηνών, ως μια προσπάθεια αποσυμφόρησης των φυλακών. Το «κολάρο» δεν είναι παρά ένας πομπός στο σώμα του επιτηρούμενου που στέλνει σήματα στο δέκτη που είναι συνδεδεμένος με τη συσκευή τηλεφώνου του επιτηρητή. Η ισχύς του δέκτη υπολογίζεται σε 30 με 40 μέτρα. Όταν το σήμα διακοπεί σημαίνει ότι ο επιτηρούμενος έχει απομακρυνθεί από τη συμφωνημένη ζώνη, δηλαδή «δραπέτευσε».

Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων παρατηρείται πλέον και για τον έλεγχο μιας φυλακής υψίστης ασφαλείας. Οι πρώτες σκέψεις εφαρμογής ηλεκτρονικής επιτήρησης

ξεκίνησαν από το γιατρό R. Schwirgeble που κατασκεύασε ένα μικρό πομπό ο οποίος τοποθετήθηκε σε υπότροπους που είχαν ήδη εκτίσει 8 χρόνια φυλάκισης. Η προσπάθεια απέτυχε και ξαναεπιχειρείται μια νέα προσπάθεια το 1983 του δικαστή J. Love. Ο δικαστής αυτός ζήτησε από τον M. Groos να του κατασκευάσει ένα βραχιόλι ηλεκτρονικό που τελικά τοποθετήθηκε για τον έλεγχο των ατόμων που είχαν καταδικαστεί σε ποινές φυλάκισης λόγω οδήγησης σε κατάσταση μέθης. Η επιτυχία αυτού του προγράμματος ήταν ο κινητήριος μοχλός για την επέκταση προγραμμάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Σύμφωνα με τον Ε. Παπαθανασόπουλου στο άρθρο του «Κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος», μπορούμε να έχουμε τρεις μορφές ηλεκτρονικής επιτήρησης:

- 1) Η ενεργητική επιτήρηση "active" στην κατ' οίκον φυλάκιση γίνεται μέσω ενός πομπού που είναι εμφυτευμένος στον αστράγαλο του παραβάτη και εκπέμπει σε μια ακτίνα περίπου 60 μέτρων, ενώ ένας δέκτης που υπάρχει δίπλα στο τηλέφωνο, λαμβάνει το σήμα και το μεταφέρει μέσω της τηλεφωνικής γραμμής στον κεντρικό υπολογιστή.
- 2) Η παθητική επιτήρηση "passive" ή προγραμματισμένη επικοινωνία, στηρίζεται πάλι στην ύπαρξη ενός τηλεφώνου. Αποτελείται από τρία εξαρτήματα: τον αποκωδικοποιητή (encoder) που βρίσκεται σταθερά στον εποπτευόμενο, το εξάρτημα επαλήθευσης (verifying box) στο τηλέφωνο του καταδίκου και τον υπολογιστή στο κέντρο παρακολούθησης. Ο κεντρικός υπολογιστής είναι προγραμματισμένος με ένα σύστημα "random" να τηλεφωνεί τυχαίες ώρες και οι πληροφορίες γράφονται σε μια κασέτα. Κατόπιν γίνεται έλεγχος με ένα εξακριβωτή φωνής για να διαπιστωθεί αν τηρούνται οι όροι επιτήρησης.

3) Η ανιχνευτική “tracking” αναφέρεται σε έναν πομπό που βρίσκεται στο λαιμό ή κάτω από τα ρούχα και ο οποίος εκπέμπει συνέχεια σήματα, όσο ο υποβληθείς στο μέτρο βρίσκεται έξω από το σπίτι του, αλλά σε μια καθορισμένη επιτρεπόμενη περιμετρική ζώνη. (circular cells). Τα σήματα αυτά φθάνουν σε έναν υποδοχέα π.χ. στο αυτοκίνητο του επιτηρητή που βρίσκεται στην περιοχή ο οποίος κατ’ αυτόν τον τρόπο μπορεί να ελέγχει το άτομο ανά πάσα στιγμή αν βρίσκεται μέσα στη ζώνη ελέγχου. Η εφαρμογή της τρίτης προαναφερόμενης μορφής ηλεκτρονικής επιτήρησης συζητείται πολύ στην Αγγλία.

Σύμφωνα πάλι με τον ίδιο συγγραφέα, η κατ’ οίκον κράτηση με ηλεκτρονική παρακολούθηση φιλοδοξεί να εφαρμοστεί σε όλα τα στάδια: στη θέση της προσωρινής κράτησης (front end strategy), στη θέση της ποινής της φυλάκισης και στη γρήγορη απόλυση υπό όρους (release) ως back and strategy.

Προγράμματα απόλυσης υπό όρους με ηλεκτρονική παρακολούθηση (post-trials) εφαρμόζονται κυρίως στην Οκλαχόμα. Είναι αλήθεια ότι η χρήση της κατ’ οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση επηρεάζει θετικά ή αρνητικά κάθε μία ξεχωριστά από τις άλλες εναλλακτικές ποινές, όπως η χρηματική ποινή, η εργασία για κοινωνοφελείς σκοπούς. Στην Αμερική η κατ’ οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική παρακολούθηση αποτελεί τη νέα γενιά των εναλλακτικών της δοκιμασίας (probation alternatives).

Πραγματοποιείται λοιπόν ένας διαρκής έλεγχος χωρίς την ανάγκη καταφυγής στο χώρο των φυλακών. Ή όπως διέβλεψαν οι Κέβιν Ρόμπστερ και Φρανκ Ουέμπστερ: «οι τεχνολογίες επικοινωνίας επιτρέπουν ιδιαίτερα με τη μορφή αλληλοσυνδεόμενων ηλεκτρονικών δικτύων, μια μαζική διεύρυνση και διαμόρφωση της ίδιας εφαρμογής που

σύστηνε με θέρμη ήδη η αρχή του Μπένθαμ. Αυτές οι τεχνολογίες είναι ουσιαστικά η ίδια η εξάπλωση εξουσίας και κυριαρχίας αλλά απαλλαγμένες από τους αρχιτεκτονικούς περιορισμούς του σιδερένιου πρωτότυπου που παρουσιάστηκε από τον Μπένθαμ» (Δ. Αναστασόπουλος, Από τα κολαστήρια στα λευκά κελιά, Στο Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, 8-5-2001, σελ. 6).

Ξεπερασμένο από τις εξελίξεις, το πανοπτικόν δε χρησιμεύει πια ως πρότυπο για ιδρύματα. Η αξία του, όμως, ως αρχιτεκτονική έκφραση που εξασφαλίζει ένα συνεχή έλεγχο παραμένει. Αν πιστέψουμε τον αμερικάνο Όσκαρ Νιούμαν, συγγραφέα του «Defensible space», ενός οδηγού για αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, το σχέδιο του Μπένθαμ είναι ιδανικό για τα εμπορικά κέντρα των σύγχρονων μητροπόλεων ή τα μεταμοντέρνα συμπλέγματα γραφείων. Σκοπός, στην πρώτη περίπτωση, είναι η αποτροπή της τυχαίας εισβολής βανδάλων που θα επιδοθούν σε λεηλασίες, ενώ στο δεύτερη η απρόσκοπτη επιτήρηση των εργαζομένων.

3.3 ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΕΚΤΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΤΕΡΗΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΠΟΙΝΩΝ

Οι κίνδυνοι προσβολής των ατομικών ελευθεριών είναι πολλοί με την εφαρμογή των προγραμμάτων αυτών. Για παράδειγμα, ο πομπός, ο οποίος είναι εμφυτευμένος σε κάποιο σημείο του σώματος, είναι δυνατό να εκπέμπει σήματα και εκτός περιμετρικής ζωής ελέγχου. Κάτω από συνθήκες έντονου stress ή σε περίπτωση που ο κρατούμενος ερεθιστεί σεξουαλικά, τα ποσοστά αδρεναλίνης αυξάνονται και ο πομπός στέλνει ειδικά σήματα. Με αυτό τον τρόπο όμως πολλές αρχές ηθικής και νομικής προστασίας αμφισβητούνται (Ε. Παπαθανασόπουλος, Κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος, στην Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 5-10/1990-1992, σελ. 235).

Οι ατομικές ελευθερίες καταπατούνται και ο κίνδυνος καταστρατήγησής τους είναι υπαρκτός. Με την ηλεκτρονική παρακολούθηση στις φυλακές υπάρχει ένας διαρκής έλεγχος αόρατος. Ο παραβάτης ξέρει ότι μπορεί ανά πάσα στιγμή να παρακολουθείται, χωρίς να μπορεί να ελέγξει, αν ελέγχεται, και από ποιόν τελικά ελέγχεται.

Στο άρθρο του Ε. Παπαθανασόπουλου τονίζεται ότι στο 7^ο Διεθνές Συνέδριο για την ευρωπαϊκή σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που έγινε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης (1990) συζητήθηκαν τα προβλήματα που δημιουργεί η ηλεκτρονική παρακολούθηση. Στην περίπτωση της κατ' οίκον φυλάκισης με

ηλεκτρονική παρακολούθηση η δημιουργία προβλημάτων δεν οφείλεται μόνο στη χρήση της τεχνολογίας, αλλά και στον ανθρώπινο παράγοντα. Ο συνεχής έλεγχος που υφίσταται ο κρατούμενος τον μειώνει απέναντι στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί και γενικότερα προβλήματα εκνευρισμού για όλο το σπίτι, εφόσον και αυτό βρίσκεται υπό συνεχή παρακολούθηση.

Βλ.
2α φ

Η κατάσταση δυσχεραίνεται πολύ περισσότερο, όταν η κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική παρακολούθηση τίθεται σε εφαρμογή όχι για να μειωθεί ο σωφρονιστικός έγκλειστος πληθυσμός, αλλά για να περιληφθούν σε αυτά τα προγράμματα άτομα στα οποία θα επιβαλλόταν μια ηπιότερη ποινή π.χ κοινωφελής εργασία. Με αυτό τον τρόπο όμως δε βελτιώνεται τίποτα αντίθετα πλησιάζουμε σε μια ολικά πειθαρχημένη έγκλειστη κοινωνία (M. Foucault, 1976, σελ. 280).

Η ηλεκτρονική επιτήρηση, είτε αυτή εφαρμόζεται μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα, είτε κατά τη διάρκεια επιβολής εναλλακτικών τρόπων έκτισης ποινών, εντάσσεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο ποινικών κυρώσεων, αποτελεί μια μορφή κοινωνικού ελέγχου και δε διαφέρει από το είδος του ελέγχου, που ασκείται μέσω της κλασσικής στερητικής της ελευθερίας ποινής. Θα λέγαμε, ότι απλώς διευρύνει τον κοινωνικό ποινικό έλεγχο (net widening) (Α. Χάιδου, 2002, σελ. 89).

Η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί μια σύγχρονη παρέμβαση στον περιορισμό των ελευθεριών του ατόμου. Παραβιάζει τον ιδιωτικό του χώρο και σε κάθε περίπτωση το στιγματίζει. Μέσω της τεχνολογίας έχει διαμορφωθεί μια διαφανής κοινωνία, στην οποία να γίνουν ορατές οι σκέψεις και τα συναισθήματα, λειτουργίες που άλλοτε προστατεύονταν (G. Marx, 1989, σελ. 33).

Είναι σαφές, ότι οι επεμβάσεις στην προσωπικότητα και οι περιορισμοί σε οποιοδήποτε μοντέλο σωφρονιστικής μεταχείρισης θα ενυπάρχουν, γιατί στην ιδανική περίπτωση ολοσχερούς εξάλειψής τους, η «φυλακή» δεν θα είναι πια φυλακή. Φυσικά, παρά τις θαυμαστές εξελίξεις της τεχνολογίας, η κατάργηση των φυλακών δεν διαφαίνεται πουθενά στο μέλλον. Αντιθέτως, η μεταρρύθμιση της δεκαετίας του '60 προώθησε τη νέα εποχή του ραφιναρισμένου εγκλεισμού, όπως αναφέρει με σαρκασμό ο Γερμανός μελετητής Γούνφρεντ Ριμπς. Στη μελέτη του «Φυλακές και αρχιτεκτονική – Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης», υποστηρίζει ότι οι ειδικοί άρχισαν να αναζητούν μεθόδους για την καθυπόταξη των κρατούμενων χωρίς τη χρήση βίαιων κατασταλτικών μέτρων. Έξοχος μελετητής των «λευκών κελιών»- που ήρθαν πρόσφατα στην επικαιρότητα με τα γεγονότα στις φυλακές της Τουρκίας (αιματηρές συμπλοκές ανάμεσα σε κρατούμενους και σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Δεν έλειψαν και οι περιπτώσεις θανάτων από βασανιστήρια μέσα στις φυλακές) – ο Ριμπς αναφέρει το συμπόσιο «Νέοι ορίζοντες της σωφρονιστικής» που πραγματοποιήθηκε το 1961 στις Η.Π.Α.

Εκεί ο καθηγητής κοινωνικής ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ταφτς, Μπέρναρ Κράμερ, είχε διαπιστώσει ότι «η δύναμη να μεταβάλεις τον τρόπο συμπεριφοράς μετασχηματίζοντας το κοινωνικό περιβάλλον είναι μια γιγαντιαία δυνατότητα». Ίσως ο Κράμερ είχε αγαθές προθέσεις, εννοώντας ένα πιο ανθρώπινο περιβάλλον στις φυλακές. Η διαπίστωσή του όμως βρήκε εφαρμογή στα λευκά κελιά των φυλακών Σταμχάιμ στη Στουγκάρδη, όπου φυλακίστηκαν τα μέλη της RAF φράξιας Κόκκινος Στρατός. Η απομόνωση στις νεκρές πτέρυγες ήταν μια τεχνική που αποσκοπούσε στο να «να χάσει ο κρατούμενος την αυτοεκτίμησή του, την επαφή με το παρελθόν του, ώστε να

αποσταθεροποιηθούν οι αξίες σύμφωνα με τις οποίες συμπεριφέρεται» (Δ. Αναστασόπουλος, Από τα κολαστήρια στα λευκά κελιά, Στο Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, 8-5-2001, σελ. 7).

Η περίπτωση των λευκών κελιών αποτελεί απόδειξη καταπάτησης και κατάργησης των οποιωνδήποτε ατομικών δικαιωμάτων των κρατουμένων. Η σύλληψή τους βασίζεται στην απόλυτη απομόνωση και την αισθητηριακή στέρηση . Πρόκειται για ένα αργό βασανιστήριο εγκλεισμού. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να γίνεται λόγος για σωφρονισμό ή κοινωνική επανένταξη του εγκλεισμού. Το αποτέλεσμα που επιδιώκεται είναι η κατάλυση της προσωπικότητας. Έτσι, φτάνει κανείς στο συμπέρασμα ότι σκοπός της Δικαιοσύνης δεν είναι κατά κύριο λόγο τα η βελτίωση , αλλά γενικότερα η διατήρηση του Κράτους .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ

4.1 ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ – ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΦΑΚΕΛΩΜΑ

Το Μάρτιο του 2000 είχε δημιουργηθεί έντονος θόρυβος , όταν ο πρώτος διευθυντής της CIA James Woolsey είχε παραδεχτεί δημόσια ότι το Echelon χρησιμοποιείται «και για τη συλλογή πληροφοριών οικονομικής φύσεως» - ένας ευφημισμός για τη βιομηχανική κατασκοπία –αν και υποστήριζε ότι αυτό αφορούσε εταιρείες του ιδιωτικού τομέα που ενέχονταν σε παράνομες δραστηριότητες . Το διαβόητο Echelon , το σύστημα ηλεκτρονικής παρακολούθησης της Γηραιάς Ηπείρου , βασίζεται σε 120 κατασκοπευτικούς δορυφόρους και έχει την δυνατότητα να υποκλέπτει και να αναλύει οποιουδήποτε τύπου ηλεκτρονικά μηνύματα σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου . Σύμφωνα και με την ειδική επιτροπή που συγκρότησε η γαλλική βουλή και η οποία μελέτησε το θέμα για επτά μήνες , το Echelon αποτελεί απειλή κατά των ατομικών και των πολιτικών ελευθεριών και του απορρήτου των οικονομικών συναλλαγών (Δ. Τζιατζής, Παγκοσμιοποίηση της καταστολής, στο Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας, 8-5-2001, σελ. 9).

Το τελευταίο διάστημα πληθαίνουν οι αποκαλύψεις και οι αντιδράσεις γύρω από την ενεργοποίηση του περίφημου Carnivore («σαρκοφάγου») , ενός προγράμματος που χρηματοδοτεί η κυβέρνηση των Η.Π.Α ώστε να παρακολουθεί τα e-mails των χρηστών για λόγους «εθνικής ασφάλειας» .

Καθώς συνεχίζεται η δημοσιοποίηση εγγράφων σχετικών με το πρόγραμμα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας , αποκαλύπτεται ότι το Carnivore αποτελεί απλώς την κορυφή του παγόβουνου . Το FBI άλλωστε αναγκάστηκε να δεχτεί τη δημοσιοποίηση των σχετικών στοιχείων έπειτα από δικαστική εντολή .

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που βλέπουν το φως της δημοσιότητας , αποδεικνύεται ότι το Carnivore είναι μέρος ενός ευρύτερου συστήματος που ονομάζεται Dragon Ware Suite και το οποίο έχει δυνατότητα να αναπαράγει στην οθόνη του παρακολουθώντας όλη τη διαδρομή και τις σελίδες ενός website που έχει επισκεφθεί ο χρήστης . Με αυτόν τον τρόπο είναι δυνατό να ελέγχονται και να αστυνομεύονται όλοι οι χρήστες σε οποιοδήποτε μέρος της γης . Το Carnivore δεν είναι το πρώτο πρόγραμμα παρακολούθησης που αναπτύχθηκε κατά παραγγελία της αμερικάνικης κυβέρνησης. Υπάρχουν τουλάχιστον άλλα τρία αντίστοιχα προγράμματα , ήδη από το 1996 , τα δύο από τα οποία παραμένουν ακόμα και σήμερα απόρρητα . Το τρίτο είχε την κωδική ονομασία omniware και λειτούργησε –με άκρα μυστικότητα – από τον Οκτώβριο του 1997 ως τον Ιούνιο του 1999, οπότε οι μεγάλες δυσκολίες και τα έξοδα συντήρησης οδήγησαν τους αρμόδιους στην αντικατάστασή του . Η έκδοση 1.2 του Carnivore άρχισε να λειτουργεί το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους . Οι αρχικές εκδόσεις του Carnivore αποδείχτηκαν ιδιαίτερα χαώδεις και «βαριές» αφού υπέκλεπταν πολύ περισσότερα στοιχεία από όσα ήταν σε θέση να επεξεργαστεί και χρειαζόταν το FBI . Έτσι, το Σεπτέμβριο ξεκίνησε η «ελαφρύτερη» νέα έκδοση για την οποία γίνεται τόσος θόρυβος. Πρόσφατα, τις – αντιδράσεις – ακόμη και των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στο internet – προκάλεσε η νέα δημοσιοποίηση πληροφοριών για την αυταρχική «συνθήκη για το κυβερνοέγκλημα» που συντάσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο τέλος του 2001

υπογράφηκε συνθήκη, η οποία προσφέρει απεριόριστες δυνατότητες αστυνόμευσης του κυβερνοχώρου παραβιάζοντας στοιχειώδη δικαιώματα των πολιτών. Ύστερα από τέσσερα χρόνια εργασιών το 2001 παρουσιάστηκε το εικοστό πέμπτο προσχέδιο, στο οποίο μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι οι εταιρείες παροχής πρόσβασης στο Διαδίκτυο θα είναι υποχρεωμένες να παραδίδουν στις αρχές πλήρη φάκελο των συνδρομητών του, όπου εκτός από τα προσωπικά δεδομένα θα παρουσιάζονται και τα site που επισκέπτεται ο κάθε χρήστης. Το προσχέδιο παρουσιάστηκε σε πάνελ που διοργανώθηκε στο Παρίσι και στο οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι εταιρειών, αξιωματούχοι της αστυνομίας από διάφορες χώρες της Ευρώπης και δημοσιογράφοι. Η παρουσίαση έγινε με διαφορά λίγων μόλις ημερών (αν όχι ωρών) από σχετική συνεδρίαση των G8 (σύνοδος των οκτώ κορυφαίων ηγετών των πιο πλούσιων κρατών του κόσμου) όπου αναπτύχθηκαν οι «γνωστοί-άγνωστοι» κίνδυνοι που δημιουργεί το internet για τη δημόσια ασφάλεια. Η αντίστοιχη συνεδρίαση των G8 του 2000 για την πάταξη του κυβερνοεγκλήματος είχε «συμπέσει» με μια από τις μεγαλύτερες επιθέσεις χάκερ εναντίον γνωστών ιστοσελίδων που θεωρούνται προπύργια του ηλεκτρονικού εμπορίου (Ο.π., σελ. 10).

Βλέπουμε ότι στη σύγχρονη χοάνη του θαυμαστού μεταμοντέρνου κόσμου μας , εκτός από την παγκοσμιοποίηση της παραγωγής, της κατανάλωσης, του lifestyle των πολιτικών και στρατιωτικών συστημάτων παρατηρείται και παγκοσμιοποίηση της καταστολής....

Εκτός από την Ευρώπη της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, υπάρχει και Ε.Ε που οικοδομείται με διεθνείς συμφωνίες καταστολής, όπως του Τρέβι, του Σέγκεν, του Παλέρμο, του Ταμπερέ, που την καθιστούν σιδερόφραχτο φρούριο όχι μόνο απέναντι στους τρομοκράτες αλλά κυρίως απέναντι σε οποιεσδήποτε νέες διακηρύξεις των

δικαιωμάτων και των ελευθεριών που απαιτεί η σύγχρονη εποχή, απέναντι σε οποιεσδήποτε νέες « εφόδους από τον ουρανό» (Ο.π., σελ. 10).

Αυτό το διεθνές πλέγμα καταστολής εκδηλώνεται είτε με τις συνθήκες Σέγκεν και Τρέβι , τα πιο προωθημένα στην ιστορία σύστημα του ηλεκτρονικού φακελώματος , διεθνούς αστυνομικής συνεργασίας και αμείλικτου χωρίς όρια ελέγχου των υπόπτων, είτε με τη μετατροπή του FBI σε διεθνές οργανισμό που αναγορεύει το σύνολο του πλανήτη σε πεδίο εσωτερικής ασφάλειας των Η.Π.Α

Με τις συγκεκριμένες συνθήκες επεκτάθηκε το δικαίωμα της διασυνοριακής παρακολούθησης και καταδίωξης. Υψηλόβαθμα στελέχη αποσπάστηκαν και μετακινήθηκαν στις αστυνομικές υπηρεσίες άλλων κρατών και δημιουργήθηκε το «μηχανοργανωμένο σύστημα Σέγκεν» ή SIS, μια τράπεζα πληροφοριών με έδρα το Στρασβούργο που εμπεριέχει φακέλους που διαβιβάζονται από όλες τις συμβεβλημένες χώρες και αφορούν είτε πρόσωπα που έχουν ανάμειξη στη σοβαρή εγκληματικότητα είτε αλλοδαπούς για τους οποίους υπήρξε άρνηση χορήγησης βίζας ή άρνηση υποδοχής στα σύνορα (L. Wacquant, 2001, σελ. 196).

Δυστυχώς στις μέρες μας, πραγματοποιείται πάνω απ' όλα υπερανάπτυξη ενός (δημόσιου και ιδιωτικού) τρομοκρατικού, αστυνομικού, σωφρονιστικού, νομοθετικού, και κατασκοπευτικού συμπλέγματος, το οποίο προβάλλει ως πεμπτουσία της ατομικής ασφάλειας, της ατομικής ελευθερίας και της ατομικής ιδιοκτησίας, στον πλούτο, στον πολιτισμό και στην ευδαιμονία μιας κοινωνίας χωρίς πολιτισμό και ελευθερίες.

4.2 ΕΝΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΜΥΣΤΙΚΑ

Στο χαοτικό παγκόσμιο σκηνικό του εικοστού πρώτου αιώνα η έννοια της κρατικής «Ασφάλειας» αποκτά περιεχόμενο το οποίο έχει σχέση με το κοντινό παρελθόν απορροφώντας ακόμη και αυτήν της «Άμυνας». Οι υπηρεσίες «Ασφαλείας» των ισχυρών του πλανήτη φιλοδοξούν να δημιουργήσουν μια «εργαλειοθήκη» συλλογής πληροφοριών που θα κάνει διάφανη και την πιο σκοτεινή πλευρά του πλανήτη.

Είναι καθολικά αποδεκτό πως στις μέρες μας οι εξελίξεις στην τεχνολογία του πολέμου προέρχονται κυρίως από τις Η.Π.Α. Η «*avanguardia*» της πολεμικής διανόησης των Η.Π.Α που εκφράζεται από τον όρο Επανάσταση στις στρατιωτικές υποθέσεις (Revolution in military affairs\RMA) εξετάζει στο μετά-μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα του εικοστού πρώτου αιώνα και την συνεπακόλουθη μορφή των πολεμικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο του σημερινού πληροφοριακού πολιτισμού ήταν θέμα χρόνου και ο πόλεμος να γίνει και αυτός πληροφοριακός ή καλύτερα πληροφοριοκεντρικός. Σε πολύ γενικές γραμμές, ως πληροφοριοκεντρικός πόλεμος μπορεί να θεωρηθεί η πολεμική διαδικασία η οποία «*χτίζεται*» επάνω στην πληροφορία, έχει ως επίκεντρο και θεμέλιο της την πληροφορία.

Θα ήταν ωστόσο λάθος να πιστέψουμε πως για τους αμερικάνους (και όχι μόνο...) ο πληροφοριοκεντρικός πόλεμος εξαντλείται στον εντοπισμό και την καταστροφή μαχητικών αεροσκαφών, αρμάτων μάχης ή κέντρων διοίκησης και έλεγχου. Στο πλαίσιο της ενοποίησης της έννοιας της Άμυνας στην ευρύτερη έννοια της «Ασφάλειας» (όπως στη διεθνολογική ανάλυση) ο ορισμός της «πολεμικής απειλής» και του «νόμιμου στόχου» έχει λάβει ευρύτερες και άκρως ασαφείς διαστάσεις. Ο όρος «Ασφάλεια»,

μεταξύ των άλλων , περιλαμβάνει και αυτά που εμείς αποκαλούμε «θέματα Δημόσιας Τάξης». Άρα λοιπόν, αντίπαλος της αμερικάνικης πολεμικής μηχανής του μέλλοντος δεν θα είναι αποκλειστικά και μόνο η στρατιωτική ισχύς κάποιας άλλης χώρας. Αντίθετα, στρατιωτικός αντίπαλος για τους αμερικάνους θεωρείται πλέον μια ευρεία γκάμα μεγάλων ή μικρών απειλών στις οποίες περιλαμβάνεται και ό,τι περικλείεται στον ευρύτατο και ασαφή όρο «τρομοκρατία» (Κ. Γρίβας, Ένας κόσμος χωρίς μυστικά, περ. Οξύ, τεύχος 18, σελ. 42-43).

Η ενοποίηση των στόχων της Άμυνας και της Ασφάλειας και η συνακόλουθη ομογενοποίηση των Υπηρεσιών Ασφάλειας και πληροφοριών με τις Ένοπλες Δυνάμεις θα επιφέρει αλλαγές όχι μόνο στον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των πληροφοριών αλλά και στον τρόπο δράσης ενάντια στους πάσης φύσεως εχθρούς. Για παράδειγμα, οι Ένοπλες Δυνάμεις ενδέχεται να ενσωματώσουν στο χαρακτήρα του αμερικάνικου μελλοντικού μηχανισμού Άμυνας \ Ασφάλειας την έννοια της άμεσης δράσης , της βίαιης αντιμετώπισης καταστάσεων, για πολλές από τις οποίες οι παλαιότερες , παραδοσιακές υπηρεσίες Ασφαλείας θα προτιμούσαν απλώς να τις παρακολουθούν και να επαγρυπνούν. Με τη σειρά τους οι υπηρεσίες Ασφαλείας θα εντάξουν στη μεθοδολογία αντιμετώπισης των μελλοντικών απειλών, μεθόδους δράσης οι οποίες χαρακτηρίζονταν ως ανήθικες από τους στρατιωτικούς της αλλά αποτελούσαν κοινό τόπο για τη CIA και τις υπόλοιπες αμερικανικές υπηρεσίες με ειδικότητα τις «μαύρες» επιχειρήσεις. Η αμερικάνικη μελλοντική μηχανή «ολιστικής ασφάλειας» ενδέχεται να είναι πολύ περισσότερο ασύδοτη απ' ότι οι προκάτοχοι της. Τα υπό ανάπτυξη συστήματα συλλογής πληροφοριών, ιδιαίτερα δε τα συστήματα «αστεακής επιτήρησης» (urban survei mance), σε συνδυασμό και με ένα εξειδικευμένο προηγμένο λογισμικό διαχείρισης πληροφοριών

που θα επιτρέπει τον διαχωρισμό των αξιοποιήσιμων πληροφοριών από έναν ωκεανό «θορύβου»; έχουν μετατρέψει τον πλανήτη γη σε έναν κόσμο χωρίς μυστικά για τις αμερικάνικες δυνάμεις (ορατές και αόρατες) (N. Chomsky, Ο έλεγχος των Μ.Μ.Ε και τα θεαματικά επιτεύγματα της προπαγάνδας, Ουτοπία, 1994, σελ. 19-28) .

Ωστόσο ο δρόμος για την «ευγενή αυτή προσπάθεια των αμερικάνικων υπηρεσιών δεν είναι χωρίς αγκάθια . Η τεχνολογία δεν ευνοεί πάντα τους ισχυρούς. Για παράδειγμα , πριν από λίγο καιρό ο αρχηγός της πλέον μυστικής από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, της διαβόητης Υπηρεσίας Εθνικής Ασφάλειας (NSA), αντιπρόεδρος Μάικλ Χάιντεν «εξέφρασε την αγωνία» του για το ότι ο συνεχώς αυξανόμενος τεράστιος πληροφοριακός ιστός που καλύπτει τον κόσμο, ξεπερνά πλέον τις ικανότητες της υπηρεσίας του να βάζει το αφτί της στις παγκόσμιες επικοινωνίες.

Εκτός από το τεράστιο όγκο των πληροφοριών που πρέπει πλέον να υποκλέψει, να αναλύσει και να διανείμει στους υπόλοιπους ενδιαφερόμενους της «πληροφοριακής κοινότητας» (intelligence community) των ΗΠΑ, η NSA δυσκολεύεται ιδιαίτερα να σπάσει τα ολοένα και πιο εξελιγμένα εμπορικά διαθέσιμα προγράμματα κρυπτογράφησης που χρησιμοποιούνται για επικοινωνία μεταξύ υπολογιστών μέσω internet ή επιμέρους ασύρματων δικτύων.

Έτσι λοιπόν, η NSA αποφάσισε να σπάσει λίγο το αδιαφανή θόλο που της χάριζε τη φήμη της πιο μυστικής υπηρεσίας των ΗΠΑ και να δώσει στοιχεία για τις αδυναμίες της, ώστε να μπορέσει να απαιτήσει περισσότερα κεφάλαια από τον κρατικό προϋπολογισμό και να συνεχίσει να κρυφακούει τον υπόλοιπο πλανήτη, δίνοντας έμφαση στις «απειθαρχες χώρες» του διεθνούς συστήματος, όπως το Ιράκ και η Β.

Κορέα, καθώς και σε αυτές όπου «ανθεί η τρομοκρατία», στην κορυφή των οποίων βρίσκεται και η χώρα μας .

Εκτός από τα προγράμματα κρυπτογράφησης, πρόβλημα για τους ιθύνοντες της NSA είναι η αυξανόμενη διάδοση των οπτικών ινών στα παγκόσμια συστήματα τηλεπικοινωνιών. Μια άλλη μυστική υπηρεσία των ΗΠΑ με το όνομα Εθνικό Γραφείο Αναγνώρισης (NRO), η οποία ελέγχει τους αμερικάνικους κατασκοπευτικούς δορυφόρους και μέχρι το 1996 επισήμως «δεν υπήρχε», δηλώνει αδύναμη να υποκλέψει στοιχεία που διακινούνται με συστήματα οπτικών ινών. Οι κατασκοπευτικοί δορυφόροι «διακριτικής όρασης» τηλεπικοινωνιών μπορούν να υποκλέπτουν σήματα που κατά κάποιο τρόπο διαρρέουν ηλεκτρομαγνητικά στην ατμόσφαιρα. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει με τις οπτικές ίνες. Για να ξεπεράσει αυτά τα προβλήματα , το NRO, οι δραστηριότητες του οποίου κοντά με αυτές της NSA, έχει επενδύσει μεγάλο μέρος των ελπίδων του στους νέους δορυφόρους ηλεκτρονικής κατασκοπείας του δικτύου USA-2 (Intergraded Overhead Signals Intelligence Architecture-2). Η NSA έθεσε τις προδιαγραφές των νέων δορυφόρων, έτσι ώστε να καλύπτουν τις αυξημένες ανάγκες της. Είναι πολύ ενδιαφέρον το ότι οι Αμερικάνοι αναφέρουν δημόσια, πως η τυχόν ανικανότητά τους να υποκλέπτουν τις επικοινωνίες, όχι μόνο των πολιτών της χώρας τους αλλά και του υπόλοιπου κόσμου, «απειλεί την ασφάλεια τους». Αυτή η ωμή δήλωση είναι κάτι παραπάνω από χαρακτηριστική για το πώς ακριβώς θεωρούν την «ασφάλειά» τους οι Αμερικάνοι και το τι είναι διαθέσιμοι να κάνουν στον υπόλοιπο κόσμο έτσι ώστε να την εξασφαλίσουν . . . (Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα, Στέλιος Κούλογλου, NET).

4.2.1. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα

Εκτός από τους δορυφόρους της IOSA-2 , η NSA ετοιμάζει ένα τεράστιο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού το οποίο μεταξύ των άλλων, περιλαμβάνει την πρόσληψη επιπλέον προσωπικού που θα ασχοληθεί με την ανάλυση και την αξιολόγηση των πληροφοριών και την προμήθεια νέων υπολογιστικών συστημάτων και ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Το ποσό που θα αφιερωθεί στην προσπάθεια αυτή φθάνει τα 2 δις δολάρια σε ορίζοντα δέκα ετών.

Στο πλαίσιο του προγράμματος εκσυγχρονισμού τους , η NSA είναι διατεθειμένη να ανοιχτεί στον ιδιωτικό τομέα (!) δίνοντας εργολαβικά ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος σε ιδιωτικές εταιρείες . ο νικητής του διαγωνισμού θα αναλάβει ένα σημαντικό μέρος της τεχνικής υποστήριξης του πληροφορικού ιστού της NSA έτσι ώστε να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη ανανέωση του με το ρυθμό που εξελίσσεται η εμπορικά διαθέσιμη τεχνολογία (η οποία κατέχει πλέον τα σκήπτρα από την αμγώς στρατιωτική τεχνολογία στον τομέα της πληροφορικής) και να βελτιωθεί η κατανομή των διατιθέμενων κονδυλίων. Σε περίπτωση που η NSA αναλάμβανε εκ των έσω τις εργασίες αυτές, θα έπρεπε να προσλάβει τουλάχιστον πέντε χιλιάδες άτομα ειδικευμένου προσωπικού, γεγονός που θα επιβάρυνε πάρα πολύ την γραφειοκρατική της υποδομή και τον προϋπολογισμό της.

Δεν γνωρίζουμε κατά πόσον είναι παρήγορο να βλέπουμε ακόμη και την πανίσχυρη NSA να καταφεύγει στην ιδιωτική πρωτοβουλία έτσι ώστε να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της στην αστυνόμευση του πλανήτη, όμως είναι σίγουρα ενθαρρυντικό το γεγονός πως στις μέρες μας η υψηλή τεχνολογία δεν αυξάνει μόνο τη δύναμη των ισχυρών του κόσμου αλλά τους δημιουργεί και προβλήματα. Αξίζει να

σημειωθεί πως η NSA και η NRO δεν ασχολούνται μόνο με την «Ασφάλεια» των Η.Π.Α ως χώρας, αλλά και με την πρόοδο και ευημερία των αμερικάνικων βιομηχανιών. Το περιβόητο δίκτυο Echelon της NSA που «αφουγκράζεται» τις παγκόσμιες τηλεφωνικές και όχι μόνο επικοινωνίες, έχει επανειλημμένως χρησιμοποιηθεί για βιομηχανική κατασκοπία (Κ. Γρίβας, Ένας κόσμος χωρίς μυστικά, Περ. Οξύ, τεύχος 18, σελ. 45).

4.2.2. Η εργαλειοθήκη απόκτησης πληροφοριών

(Οι πληροφορίες που ακολουθούν στο 4.2.2 προέρχονται από τις τηλεοπτικές εκπομπές του Στέλιου Κούλογλου, Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα στις 15/5/2003 στη NET και από την εκπομπή Το κουτί της Πανδώρας στις 21/9/2003 στη NET)

Το πιο παραδοσιακό μέσο συλλογής πληροφοριών είναι οι δορυφόροι, γύρω από τις ικανότητες των οποίων έχει αναπτυχθεί μια ολόκληρη μυθολογία. Τα τελευταία χρόνια όμως παρουσιάστηκε ένας μεγάλος ανταγωνιστής τους, η μεγάλη οικογένεια των Μη Επανδρωμένων Αναγνωριστικών Σκαφών (VAV), η οποία ξεκινάει από τα μεγέθους σπουργιτιού μικροσκοπικά αεροσκάφη (MAV) και καταλήγει στα στρατιωτικά αμερικάνικα UAV, όπως είναι το Global Hawk, το Predator και το Stealth Dark Star. Αεροσκάφη όπως το Global Hawk ανταγωνίζονται σε επιδόσεις τους δορυφόρους και μπορούν να ελέγχουν για πολλές ώρες μια ευρωπαϊκή χώρα, έχοντας ως αφετηρία τις Η.Π.Α.

Επίσης, η NSA ως εναλλακτική λύση στους κατασκοπευτικούς δορυφόρους προτείνει τη χρησιμοποίηση του κινούμενου με ηλιακή ενέργεια αεροσκάφους Path Finder. Το συγκεκριμένο αεροσκάφος θα πετάει σε ύψος 40.000 ποδιών, όπου θα μπορεί

να παραμένει για διάστημα περίπου δύο ημερών λειτουργώντας ως ένα οικονομικό υποκατάστατο δορυφόρου τηλεπισκόπισης.

Κρίσιμο ρόλο στις αποστολές απόκτησης πολεμικής γνώσης αναμένεται να διαδραματίσουν οι «συγγενείς» των UAV, τα μικρά Micro Air Vehicles (MAV), μικροσκοπικά αεροσκάφη μεγέθους μικρού πουλιού ή ακόμη και εντόμου. Σήμερα τα MAV χρησιμοποιούνται σε ειδικές περιπτώσεις όπως στις επιχειρήσεις μέσα σε πόλεις (MOUT) ή σε δάση. Ωστόσο, η εξέλιξη των τεχνολογιών υπερσμίκρυνσης (miniaturization technologies) αναμένεται να προσφέρει στα αυριανά MAV περισσότερες δυνατότητες, αυξάνοντας έτσι το φάκελο των δυνητικών αποστολών τους. Το μικρό κόστος των MAV τα καθιστά απολύτως αναλώσιμα ενώ το μικρό μέγεθος τους επιτρέπει να διεισδύουν και στα πιο δυσπρόσιτα μέρη και να ανακαλύπτουν και τον πιο καλά κρυμμένο αντίπαλο, χωρίς να γίνονται εύκολα αντιληπτά (Ο.π., σελ. 45-46).

4.2.3. Έξυπνη σκόνη

Το πιο φουτουριστικό μέσο απόκτησης πληροφοριών είναι, κατά πάσα πιθανότητα η λεγόμενη «έξυπνη σκόνη», οι πληροφορίες σχετικά με την οποία κινούνται στα όρια του μύθου με την πραγματικότητα. Η «έξυπνη σκόνη» θα αποτελείται από μικροηλεκτρονικομηχανήματα (MEMS) τα οποία θα διασπείρονται στο πεδίο της μάχης, αν χρησιμοποιούνται για αμιγώς στρατιωτικούς σκοπούς ή θα διασπείρονται από ορισμένα «διακριτικά» μέσα όταν αναλαμβάνουν αποστολές κατασκοπίας. Κάθε «κόκκος» της έξυπνης αυτής σκόνης θα διαθέτει σειρά μικροσκοπικών αισθητήρων, στους οποίους θα περιλαμβάνονται μικρόφωνα, καταδείκτες υπερύθρων κ.λ.π όταν ένα τεράστιο «χαλί» αποτελούμενο από χιλιάδες

αισθητήρες καλύψει το πεδίο της μάχης ή κάποιον «αστικό χώρο επιχειρήσεων» ο «εχθρός» δε θα έχει πλέον μυστικά. Η πρώτη επιχειρησιακή γενιά των μηχανισμών αυτών θα έχει διαστάσεις περίπου ενός εκατοστού σε μήκος και ενός χιλιοστού σε πλάτος, ωστόσο απώτερος στόχος είναι η δημιουργία μηχανισμών με μέγεθος μερικών μικρομέτρων (micron) , ορατών μόνο στο μικροσκόπιο.

NANOROMΠΟΤ

Ένα βήμα πέρα από την έξυπνη σκόνη βρίσκονται τα νανορομποτ . Μέχρι στιγμής , η ρομποτική βιομηχανία έχει επιτύχει τη δημιουργία πειραματικών μικρό-ρομπότ, μεγέθους μεγάλου εντόμου. Τα όρια των αποστολών των μικρό-ρομπότ , είναι ανεξάντλητα. Με τη χρήση διαφόρων τύπων αισθητήρων – οπτικών, ακουστικών, ηλεκτρονικών, κ.λπ.- θα μπορούν να αναλαμβάνουν ίσως με περισσότερη επιτυχία από οποιοδήποτε σημερινό μέσο, αποστολές έρευνας, επιτήρησης και κατάδειξης στόχων καθώς και απαιτητικές αποστολές κατασκοπίας. Η διείσδυση των ρομπότ είναι πολύ δύσκολο να ανιχνευθεί και να αναχαιτιστεί. Μπορούν να χρησιμοποιούν τους αεραγωγούς, τις ρωγμές στους τοίχους, τα κενά ανάμεσα στις πόρτες κ.λπ. Παρ' όλο που το καλόνι θα έχει εξαιτίας του μεγέθους του περιορισμένες ικανότητες συλλογής στοιχείων, τα δεδομένα που θα συλλέγουν όλα τα ρομπότ μαζί θα λειτουργούν ως ψηφίδες που θα συνθέτουν τη συνολική εικόνα.

Ωστόσο , οι δυνητικές τους αποστολές δεν εξαντλούνται στην κατασκοπία. Θα μπορούν να διεξάγουν ακόμη και «πλήρεις» πολεμικές επιχειρήσεις, όπως είναι η εξόντωση ανθρώπινων στόχων, είτε μαζικά σε πολεμικές επιχειρήσεις , είτε με δολοφονίες στο πλαίσιο διαφόρων «μαύρων» δραστηριοτήτων των μυστικών υπηρεσιών.

HAARP- Ο «μεγεθυντικός φακός» της ιονόσφαιράς ακτινογραφεί τη CU

Ένα από τα πιο φιλόδοξα ερευνητικά προγράμματα που ετοιμάζουν οι Η.Π.Α και το οποίο έχει σημαντικές δυνητικές εφαρμογές στον πληροφοριοκεντρικό πόλεμο είναι το περιβόητο HAARP (High Frequency Active Auroral Research Program).

Στην Τζακόννα της κεντρικής Αλάσκας, όπου εδρεύει το σύστημα, ένα τεράστιο δίκτυο 360 κεραιών, ύψους 24 μέτρων η καθεμία και συνολικής ισχύος 1,7 gigawat, βομβαρδίζει την ιονόσφαιρα με ηλεκτρομαγνητικά κύματα πολύ χαμηλών και εξαιρετικά χαμηλών συχνοτήτων (vlf – elf). Τα κύματα αυτά αντανακλώνται πίσω στη γη και εξαιτίας της μεγάλης τους διεισδυτικότητας υποτίθεται πως επιτρέπουν την πραγματοποίηση μιας γεωτομογραφίας, της ακτινογράφησης κατά κάποιο τρόπο, του πλανήτη, εντοπίζοντας αντικείμενα και εγκαταστάσεις τόσο στο υπέδαφος όσο και κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Οι αμερικάνικες Ένοπλες Δυνάμεις φιλοδοξούν να χρησιμοποιήσουν το HAARP για να εντοπίζουν θαμμένες βαθιά στο έδαφος εγκαταστάσεις παραγωγής και φύλαξης όπλων μαζικής καταστροφής και κέντρα διοίκησης και ελέγχου και κυρίως, υποβρύχια και νάρκες στη θάλασσα. Βέβαια, το πρόγραμμα βρίσκεται σε πειραματικό στάδιο και θα περάσουν χρόνια για να δούμε τι μπορεί πράγματι να κάνει.

Τέλος, το HAARP έχει κατηγορηθεί ότι ενδέχεται να προκαλέσει σημαντική αλλοίωση της ιονόσφαιρας και κατά συνέπεια κατακλυσμιαίες βλάβες στο περιβάλλον. Έχουν ακουστεί διάφορες θεωρίες ακόμη και για την επαφή με εξωγήινους πολιτισμούς (!) ή την ανάπτυξη πανίσχυρων ενεργειακών όπλων, η σοβαρότητα των οποίων είναι άκρως ελέγξιμη.

4.3 ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ HIGH-TECH ΦΑΚΕΛΩΜΑ

Η παρακολούθηση μέσω της εγκατάστασης κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης αποτελεί πραγματικότητα και στον εργασιακό τομέα. Το κράτος στην προσπάθεια του να «συνετίσει», να απαγορεύσει και να απομονώσει επικίνδυνες τάσεις, εφαρμόζει προληπτικά μέτρα και στο χώρο εργασίας. Μέτρα τα οποία πέρα από το στοιχείο της πρόληψης συνδυάζει και το στοιχείο της καταστολής. Πρόκειται για πρακτικές οι οποίες τείνουν να προλάβουν οτιδήποτε μπορεί να οδηγήσει στην αμφισβήτηση του νέου δεσποτισμού του κεφαλαίου στην παραγωγή. Και σε αυτή την περίπτωση κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα κινδυνεύουν και χάνουν την ισχύ τους. Με λίγα λόγια ακυρώνονται και υποχωρούν σχεδιάζοντας ένα μέλλον, μάλλον θολό, για τους εργαζόμενους. Σύμφωνα με τη δήλωση του Δ. Βερβεσσού, γνωστού εργατολόγου και γραμματέα του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας, τονίζεται ότι με την εφαρμοσμένη ειδική μέθοδο αναγνώρισης της ταυτότητας το προσώπου στους χώρους εργασίας, τόσο για τους εργαζόμενους, όσο και για τους απλούς πολίτες, που εισέρχονται στις υπηρεσίες, τα γραφεία ή τις εταιρείες, ανοίγει ο ασκός του Αιόλου για την παραβίαση στοιχειωδών όρων της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, όπως κατοχυρώθηκαν πρόσφατα στο νόμο 2472\97 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, σε υλοποίηση συγκεκριμένων οδηγιών και κανονισμών της Ε.Ε. Θέτουν παράλληλα σε αμφισβήτηση το κεκτημένο του σύγχρονου ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού. Η απόσταση μεταξύ των ηπειρωτικών πλακών Αμερικής και Ευρώπης συντέμενεται διαρκώς, με την ευρωπαϊκή όμως πλάκα να προσεγγίζει την αμερικάνικη και όχι το αντίστροφο.

Για του λόγου το αληθές μάλιστα, τόνισε ότι οι εργαζόμενοι σε καζίνο αμερικάνικου τύπου στην Ελλάδα, κατήγγειλαν πρόσφατα ότι έχουν τοποθετηθεί κάμερες ασφαλείας, που τους παρακολουθούν σε όλους τους χώρους της επιχείρησης, ακόμη και στις τουαλέτες , κατά παράβαση των πάγιων γνωμοδοτήσεων της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

Έτσι λοιπόν, ηλεκτρονικό φακέλωμα νέου τύπου, μέσω συσκευών αναπτυγμένης ψηφιακής τεχνολογίας, που θα «διαβάζουν» και θα αναγνωρίζουν συγκεκριμένα «ευαίσθητα» ανθρώπινα χαρακτηριστικά, όπως η ίριδα του ματιού, η γεωμετρία του χεριού ή τα δαχτυλικά αποτυπώματα, βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη εδώ και καιρό.

Τρία μόλις χρόνια μετά την πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια να εγκατασταθούν τέτοιου είδους βιομετρικές συσκευές ανίχνευσης προσωπικών χαρακτηριστικών των εργαζομένων σε διάφορους χώρους εργασίας, (στους Δήμους Μάνδρας και Δάφνης αποσύρθηκαν οι συσκευές που είχαν τοποθετηθεί το 1999 λόγω των αντιδράσεων). Ο « ψηφιακός Μεγάλος Αδερφός» είναι και πάλι εδώ. Με άλλο πρόσχημα αυτή τη φορά (την ασφάλεια «κρίσιμων» εγκαταστάσεων, όπως έχουν ονομασθεί) αλλά με τον ίδιο σκοπό: Τον ασφυκτικό και άρα αποτελεσματικό έλεγχο της πρόσβασης των εργαζομένων σε αυτές (Χρ. Ζέρβας, Εργασιακό hi-tech φακέλωμα, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 8-6-2003, σελ. 58).

Το «πράσινο φως» για την υπό όρους εγκατάσταση συσκευών βιομετρικής ανίχνευσης σε χώρους εργασίας με υψηλό δείκτη ασφάλειάς , άναψε με απόφαση της η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Σε συνεργασία με τις αρμόδιες τεχνικές υπηρεσίες της εταιρείας Αττικό Μετρό (ΑΜΕΑ), έκανε δεκτό το αίτημα της και

επέτρεψε την εγκατάσταση ειδικού συστήματος βιομετρικής καταγραφής σε τοποθεσίες υψηλού κινδύνου του μετρώ (Ο.π., σελ. 58)

Μέχρι τώρα, η οδηγία 112\2001 της Αρχής, για την προστασία των εργαζομένων, απαγόρευε γενικά την τοποθέτηση παρόμοιων συσκευών σε χώρους εργασίας, εκτός αν προκύπτουν λόγοι ασφαλείας και δεν υπάρχει άλλο μέσο για τον αποτελεσματικό έλεγχο των εργαζομένων (Ο.π., σελ. 58).

Με το σκεπτικό αυτό, κρίθηκαν παράνομες όλες οι βιομετρικές συσκευές που είχαν εγκατασταθεί στο παρελθόν για να ελέγχουν την ώρα προσέλευσης των εργαζομένων, αντί της παραδοσιακής κάρτας, τον χρόνο απουσίας τους από την εργασία ή την προσέλευση τους σε ιδιωτικές εταιρείες και δημόσιες υπηρεσίες χωρίς κίνδυνο ασφάλειας (π.χ δήμους, νομαρχίες, δημόσιες υπηρεσίες γενικά).

Η νέα απόφαση της Αρχής αλλάζει τα μέχρι σήμερα δεδομένα, χωρίς να προσδιορίζει όμως ποιες εγκαταστάσεις μπορούν να χαρακτηρισθούν «κρίσιμες» από άποψη ασφαλείας και αναμένεται να λειτουργήσει «πιλοτικά»για όλες τις επόμενες περιπτώσεις, με κορυφαία την ασφάλεια των ολυμπιακών αγώνων. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στην απόφαση, οι συσκευές βιομετρικής τεχνολογίας που θα εγκατασταθούν στους «ευαίσθητους» χώρους εργασίας του μετρώ πρέπει να είναι «ήπιες»: να χρησιμοποιούν δηλαδή φυσικά χαρακτηριστικά που δεν αφήνουν ίχνη, όπως είναι η γεωμετρία του χεριού και όχι τα δακτυλικά αποτυπώματα, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι υπαρκτοί προφανώς κίνδυνοι παραβίασης των ατομικών δικαιωμάτων (Ο.π., σελ. 58).

Η Αρχή απαιτεί να μην τηρούνται τα προσωπικά αυτά δεδομένα των εργαζομένων σε κεντρική βάση δεδομένων, αλλά μόνο στις ξεχωριστές συσκευές που

έχουν τοποθετηθεί στις εισόδους των «ευαίσθητων» εργασιακών εγκαταστάσεων (προς αποφυγή καταχρήσεων), η επεξεργασία να γίνεται αποκλειστικά για τον έλεγχο της πρόσβασης και όχι για άλλους σκοπούς, να τηρούνται τα ελάχιστα στοιχεία για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου σκοπού και μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο. Η Αρχή απαγορεύει, δηλαδή, τη χρήση των προσωπικών αυτών στοιχείων για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς του εργαζομένου, χωρίς να μπορεί να ελέγξει όμως παράλληλα την εφαρμογή της οδηγίας της. Ζητάει επίσης να λαμβάνονται , από την ενδιαφερόμενη εταιρεία, όλα τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας των βιομετρικών δεδομένων (αποθήκευση, εξαγωγή χαρακτηριστικών και σύγκριση) ώστε να αποτραπεί τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, ή απαγορευμένη διάδοση και επεξεργασία τους.

Ακόμη, ο υπεύθυνος της επεξεργασίας, οφείλει να ενημερώσει τους εργαζόμενους για την εφαρμογή του συστήματος, δίνοντας πληροφορίες , για τον ακριβή ορισμό του σκοπού , το χρόνο και τον τόπο επεξεργασίας. Είχε προηγηθεί έγγραφο της Αττικό Μετρό στο οποίο η εταιρεία εξέφραζε την άποψη ότι ο έλεγχος πρόσβασης στις «κρίσιμες» εγκαταστάσεις του μετρό πρέπει να εφαρμόζεται με τα πιο αποτελεσματικά τεχνικά και οργανωτικά μέσα για την επίτευξη της μέγιστης ασφάλειας επιτήρησης των συγκεκριμένων χώρων (Ο.π., σελ. 58).

Δύο ελέγκτριες της Αρχής παρακολούθησαν και την πιλοτική εφαρμογή ενός τέτοιου συστήματος, το οποίο, όπως αναφέρουν, δε συλλέγει δακτυλικά αποτυπώματα ,αλλά καταγράφει με ψηφιακό τρόπο στοιχεία της «γεωμετρίας του χεριού» και θα χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τον έλεγχο της πρόσβασης των εργαζομένων σε κρίσιμες εγκαταστάσεις (Ο.π., σελ. 58).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αναμφισβήτητα, το «1984» είναι το μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας που αναφέρεται πιο συχνά όταν γίνεται λόγος για τις τεχνικές ελέγχου και χειραγώγησης του πληθυσμού από την κεντρική εξουσία. Γραμμένο το 1948 – ο τίτλος προέκυψε από μια αντιστροφή των τελευταίων αριθμών – είναι φορτισμένο με την αγανάκτηση του Τζορτζ Όργουελ ,απέναντι στον σταλινικό ολοκληρωτισμό. Ο Όργουελ οραματίστηκε ένα κόσμο εφιαλτικό όπου κάθε ελπίδα έχει χαθεί. Οι ήρωες του Όργουελ κινούνται κάτω από το βλέμμα του Μεγάλου Αδερφού, που τους παρακολουθεί από μια συνεχώς ανοιχτή οθόνη.

Δεν θα αποτελούσε υπερβολή, αν κάποιος χαρακτήριζε σήμερα τον Όργουελ προφήτη. Αυτό που κάποτε θεωρούνταν επιστημονική φαντασία σήμερα αποτελεί ζοφερή πραγματικότητα. Το μυθιστόρημα απέκτησε σάρκα και οστά και κατέστησε το όριο μεταξύ της φαντασίας και της πραγματικότητας δυσδιάκριτα. Ο Μεγάλος Αδερφός αποτελεί συστατικό μέρος της καθημερινής ζωής των πολιτών. Έννοιες όπως η επιτήρηση, η παρακολούθηση, τα κλειστά κυκλώματα βίντεο-επιτήρησης έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο όχι μόνο των εκπροσώπων της κυβερνητικής πολιτικής , αλλά και των απλών πολιτών. Οι έννοιες αυτές παλαιότερα θα προκαλούσαν πανικό, έντονες αντιδράσεις και ανασφάλεια. Σήμερα αντίθετα χρησιμοποιούνται γιατί εγγυώνται την ασφάλεια και την κοινωνική συνοχή.

Οι ραγδαίες κοινωνικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας έγιναν η αιτία να κυριαρχήσουν η αταξία, η ανασφάλεια και η έξαρση του εγκλήματος. Τα Μ.Μ.Ε από την άλλη πλευρά φορτίζουν το ήδη έντονο κλίμα και δημιουργούν εντυπώσεις πλήρους

αναρχίας της κοινωνίας. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι μάλλον ο πιο σημαντικός μεταδότης γνώσης από όλους τους φορείς κοινωνικού ελέγχου στις σύγχρονες κοινωνίες, τόσο από άποψη έκτασης, όσο και διάρκειας. Τα Μ.Μ.Ε με την συγκέντρωση και την ερμηνεία πληροφοριών για την εγκληματικότητα, την ένταξη τους σε νοηματικές ενότητες, την αξιολόγηση ατόμων, ομάδων και συμπεριφορών, συμβάλλουν στη δημιουργία γνώσης για την εγκληματικότητα. Συχνά δημιουργούν κλίμα φόβου και πανικού, ενώ ενεργοποιούν κοινωνικές προκαταλήψεις στην κοινή γνώμη με καμπάνιες, οι οποίες με τη σειρά τους χρησιμεύουν στην εξουδετέρωση μεταρρυθμιστικών προσπαθειών και στην αύξηση αυστηρότητας του μηχανισμού του κοινωνικού ελέγχου. Οι καθημερινές θεωρίες που μεταδίδονται στους πολίτες λειτουργούν νομιμοποιητικά και ενισχυτικά των ενεργειών των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Ε. Λαμπροπούλου, 1999, σελ. 82-87).

Ο επίσημος κοινωνικό έλεγχος, επομένως, είναι αναποτελεσματικός εάν δεν υποστηρίζεται από τον ανεπίσημο, διότι και οι δύο αποτελούν τμήματα ενός ενιαίου συστήματος, που συμβάλλει στην διάδοση συγκεκριμένης αξιολογικής και κανονιστικής γνώσης για την εγκληματικότητα και την αντιμετώπιση της.

Η ανεργία, η φτώχεια και η εξαθλίωση δε θεωρούνται πλέον δυσάρεστες συνέπειες λανθασμένων κυβερνητικών πολιτικών, αλλά “αδικήματα”. Όσο παράλογο και αν ακούγεται αυτό η φτώχεια πλέον χαρακτηρίζεται έγκλημα και αντιμετωπίζεται μόνο εάν ο μη παραγωγικός πολίτης (φτωχός, εξαθλιωμένος) τιμωρηθεί και φυλακιστεί. Είναι λοιπόν σαφές, ότι η εξαθλίωση και η κοινωνική υποβάθμιση ποινικοποιούνται. Σήμερα δεν καταστέλλεται μόνο ο παραβάτης, ο εγκληματίας, αλλά και ο άπορος, ο

αναλφάβητος, ο άνεργος. Και αυτό γιατί, αυτός θεωρείται υπεύθυνος για την κατάσταση του και εφόσον δεν παρουσιάζει δείγματα βελτίωσης επιβάλλεται η τιμωρία του.

Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες έχοντας ως πρότυπο τη λειτουργία και τη δομή των Η.Π.Α επιστρέφουν στο παρελθόν και υιοθετούν πολιτικές και στρατηγικές αντιμετώπισης των κοινωνικών αναταραχών, οι οποίες θυμίζουν παλαιότερα αυταρχικά καθεστώτα. Οι νόμοι αυστηροποιούνται, το αυταρχικό μοντέλο καταστολής επανέρχεται στο προσκήνιο ως το πιο δραστικό μέσο πάταξης του εγκλήματος και αντιμετώπισης της αμφισβήτησης της καθεστηκυίας τάξης. Γιατί αυτό που πραγματικά κινδυνεύει είναι η ισχύς της κεντρικής εξουσίας και η επιρροή της στο ευρύτερο κοινωνικό σώμα.

Συνειδητοποιώντας λοιπόν σήμερα οι “ισχυροί” του πλανήτη ότι απειλούνται όχι μόνο από αυτούς που πάντα τους αμφισβητούσαν, αλλά και από τις ίδιες τους τις επιλογές, αποφάσισαν να διευρύνουν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και να κατασκευάσουν κοινωνίες υψίστης ασφάλειας. Να κατασκευάσουν με άλλα λόγια κοινωνίες – φρούρια όπου τα πάντα θα ελέγχονται και κάθε διαφορετική φωνή θα ποινικοποιείται και θα τιμωρείται.

Έτσι από το κράτος πρόνοιας περάσαμε στο ποινικό κράτος. Μητέρα όλων αυτών των πολιτικών επιλογών υπήρξαν οι Η.Π.Α. Αργότερα, ακολούθησαν η Αγγλία, η Γαλλία, η Ιταλία, και σιγά – σιγά ο ποινικός άνεμος κάλυψε ολόκληρη τη Γηραιά Ήπειρο. Ελπίδα όλων στο παρελθόν ήταν η λιγότερη καταστολή, αίτημα σήμερα των περισσοτέρων είναι η ολοένα αυξανόμενη καταστολή.

Νέα είδη αστυνομίας δημιουργούνται και όλοι συμμετέχουν στην πάταξη του εγκλήματος. Με πρόσχημα πάντα την αντιμετώπιση του εγκλήματος, του προαιώνιου αυτού εχθρού, οι κυβερνήσεις λαμβάνουν έκτακτα μέτρα, δημιουργούν διάφορους

φορείς, εφαρμόζουν προγράμματα κοινωνικών παροχών και υπόσχονται την πολυπόθητη ασφάλεια και τάξη. Στην ουσία όμως μέσα από όλα αυτά καθιστούν πιο έντονη την ανάγκη για περισσότερο έλεγχο και καταστολή. Και αυτό γιατί, όταν δεν εφαρμόζονται μακροπρόθεσμες πολιτικές πρόληψης, είναι αδύνατο να δοθούν λύσεις σε ζητήματα τόσο σοβαρά όπως η πάταξη του εγκλήματος. Και όταν όλα αποτυγχάνουν οι κυβερνήσεις στρέφονται σε τακτικές που έχουν ήδη εφαρμοστεί όπως είναι ο αυταρχισμός, η αυστηροποίηση των νόμων, η ποινικοποίηση κάθε έκφρασης και κίνησης. Τακτικές που κάποτε παρείχαν την ψευδαίσθηση της ασφάλειας και κέρδισαν έδαφος στις συνειδήσεις των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, ο πολίτης μη έχοντας περιθώριο επιλογών και πιεσμένος από το βάρος των κοινωνικών συνθηκών ασυναίσθητα επιζητά νέα είδη αστυνομίας, περισσότερη καταστολή, πιο αυστηρές τιμωρίες και ποινές. Για τον πολίτη, τα μόνα μέτρα που πέτυχαν ήταν τα παραπάνω, άρα επιθυμεί την εφαρμογή τους και πάλι, με τη μόνη διαφορά ότι τώρα ζητά πιο αυστηρή και πιο σκληρή εφαρμογή τους, γιατί πιστεύει ότι με αυτό τον τρόπο θα αντιμετωπιστεί ριζικά το πρόβλημα.

Οι εξελίξεις δε σταματούνε εδώ. Σύμμαχος των νέων πολιτικών είναι και η τεχνολογία. Από δω και πέρα η καταστολή και ο έλεγχος δεν θα εφαρμόζονται με το “κλόμπ”. Η πρόοδος της τεχνολογίας έχει να προσφέρει νέα υπερσύγχρονα μέσα επιτήρησης και καταστολής. Κάμερες, κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης, βίντεο – επιτήρησης, πομποί, τηλεφωνικές υποκλοπές αποτελούν τα νέα προϊόντα. Όλα αυτά εγγυώνται ασφάλεια, ηρεμία, μείωση της εγκληματικής δραστηριότητας. Τα πάντα ελέγχονται και ένα «ηλεκτρονικό μάτι» παρακολουθεί ολόκληρη την κοινωνία και εντοπίζει τους παραβάτες και τους ταραξίες. Ο Μεγάλος Αδερφός του Όργουελ δεν αποτελεί πλέον μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας, αποτελεί όμως ζωντανό εφιάλτη.

Παράλληλα, μειώνεται δραστικά ο «χώρος» ελεύθερης έκφρασης και κίνησης. Οι πολίτες περιορίζονται και προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της νέας τεχνολογίας. Βασικές ατομικές ελευθερίες καταπατώνται και κανείς δε μπορεί να αποφύγει τον διαρκή έλεγχο. Επιτηρούνται πλέον οι ζωές και η καθημερινότητα όλων και αν αυτή η καθημερινότητα δεν “αρέσει” στο Μεγάλο Αδερφό επιβάλλεται να αναπροσαρμοστεί συμφωνά με τα νέα δεδομένα.

Ο ιδιωτικός τομέας βέβαια διαδραματίζει και αυτός το δικό του ρόλο. Η ασφάλεια, το πολυτιμότερο αυτό αγαθό, εμπορευματοποιείται, αποκτά τιμή, κέρδος και κόστος. Η ιδιωτικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου είναι πλέον γεγονός. Οι εταιρείες προμηθεύουν, έναντι ανταλλάγματος, τις κοινωνίες με τα προϊόντα της σύγχρονης τεχνολογίας. Παράλληλα, διοχετεύουν την αγορά με νέα είδη αστυνομίας, με ειδικούς φρουρούς, οι οποίοι διεκδικούν ευθύνες και πρωτοβουλίες από την επίσημη αστυνομία. Ο ιδιωτικός τομέας επίσης επενδύει στο κτίσιμο νέων φυλακών, οι οποίες βρίσκονται υπό τον έλεγχο του. Περισσότερη αστυνομία, περισσότερος έλεγχος, προϊόντα ασφαλείας που καταπολεμούν το έγκλημα συνεπάγονται και περισσότερες φυλακές.

Ακόμη και οι πόλεμοι αλλάζουν τρόπο διεξαγωγής. Και εδώ η τεχνολογία προσφέρει απλόχερα τη βοήθεια της. Όλα μοιάζουν με ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι παρόμοιο με αυτό που παίζουν τα παιδιά στο play – station. Όλα αυτά που περιέγραφαν οι Χάξλει, Μπάροουζ, Φίλιπ Ντίκ στα βιβλία τους έχουν γίνει πραγματικότητα. Μυθιστορήματα που έχουν γίνει ταινίες όπως το “Blade Runner”, “Οι πόλεις της κόκκινης νύχτας”, “Minority Report” από τον κινηματογράφο πέρασαν στην ίδια τη ζωή με θεατές και πρωταγωνιστές εμάς τους ίδιους.

Το μέλλον διαγράφεται απαισιόδοξο αν σκεφθεί κανείς ότι πλέον άρχισε να ποινικοποιείται και η εξωτερική εμφάνιση και να επιζητάται η ομοιομορφία. Από τη δεκαετία του '90, στόχος των συνεχών ελέγχων της αστυνομίας είναι οι μετανάστες, κυρίως αλβανοί, που διακρίνονται από τα φθηνά αθλητικά παπούτσια και τις φόρμες γυμναστικής. Παράλληλα, η αστυνομία δείχνει πάντα μια επιλεκτική προτίμηση στην εξακρίβωση ταυτότητας ή και τη σύλληψη νέων που η εμφάνιση τους παραπέμπει σε κάποια νεανική υποκοουλτούρα. Αρχίζει, λοιπόν, με διακριτικό τρόπο να εφαρμόζεται μια επιλεκτική καταστολή «λομπροζιανού» τύπου με δεδομένα αποτελέσματα: την επιβολή μιας φαιάς ομοχρωμίας. Θεσπίζονται “ορθοί ενδυματολογικοί κώδικες” που οδηγούν στην απόλυτη ομοιομορφία στρατιωτικού τύπου.

Παρ' όλα αυτά, δε χάθηκαν όλα. Υπάρχουν αισιόδοξα μηνύματα που δίνουν ελπίδες για βελτίωση της κατάστασης. Τα μηνύματα αυτά έρχονται από το Σιάτλ, το Κεμπέκ, τη Γένοβα, τη Λυών και τη Θεσσαλονίκη όπου χιλιάδες άνθρωποι συνεχίζουν να αμφισβητούν και να απορρίπτουν τα νέα κοινωνικά δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία η καθημερινότητα, οι σκέψεις, οι δραστηριότητες θα ελέγχονται και παρακολουθούνται. Ουσιαστικά, απορρίπτουν τις πολιτικές των ισχυρών της γης, οι οποίοι με τη σειρά τους στο όνομα της τάξης και της ασφάλειας, ετοιμάζουν κοινωνίες υψίστης ασφαλείας, μέσα στις οποίες οι πολίτες θα ασφυκτιούν. Αυτό που τονίζουν είναι ότι αν οι κατασταλτικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούν την εξέλιξη της τεχνολογίας για τον έλεγχο των μαζών, το ίδιο μπορούν να κάνουν και οι αντίπαλοι τους για να αντιμετωπίσουν την καταστολή. Η έκρηξη της τεχνολογίας ίσως και να προσφέρει ίδιες ευκαιρίες τόσο στην εξουσία όσο και στους ανατροπείς της, και όσο πιο γρήγορα το συνειδητοποιήσουν οι αρνητές της εξουσίας τόσο πιο εύκολα θα πάρουν το προβάδισμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

ΒΙΒΛΙΑ

Αλεξιάδης Σ., *Η ιδιωτικοποίηση των φυλακών*, Αθήνα/ Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1995

Βακάντ Λ., *Οι φυλακές της μιζέριας*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, 2001

Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1995

Ζαραφονίτου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος*, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002

Ζαραφονίτου Χ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Αθήνα, Νομική βιβλιοθήκη, 2003,

Κουκουτσάκη Α., *Εικόνες εγκλήματος*, Αθήνα, εκδ. Πλέθρον, 1999

Κουράκης Ν., *Ποινική καταστολή*, Αθήνα/ Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1997

Λαμπροπούλου Ε., *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999

Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1994

Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999

Όργουελ Τζ., 1984, Αθήνα, εκδ. Διεθνή Βιβλία, 1976

Παπαθεωδόρου Θ., *Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2002

Σπινέλλη Κ. Δ., *Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση μορφών κοινωνικού ελέγχου*, Αθήνα/ Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982

Τσήτσουρα Α., *Η πρόληψη της εγκληματικότητας*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2001

Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1990

Φαρσεδάκης Ι, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1991

Φουκώ Μ., *Επιτήρηση και τιμωρία – Η γέννηση της φυλακής*, Αθήνα, εκδ. Ράππα, 1976

Χαίδου Α., *Το σωφρονιστικό σύστημα. Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2002

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Γρίβας Κ., «Ενας κόσμος χωρίς μυστικά», περιοδικό *Οζύ*, τεύχος 18, Φλεβάρης 2001, Αθήνα, σελ. 42-47

Τσόμτσι Ν., «Ο έλεγχος των Μέσων Ενημέρωσης και τα θεαματικά επιτεύγματα της προπαγάνδας», περιοδικό *Ουτοπία*, τεύχος 9, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1004, σελ. 7-28

ΑΡΘΡΑ

Κωνσταντινίδου Χ., «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο συλλογικό έργο *Εικόνες εγκλήματος*, Αθήνα, εκδ. Πλέθρον, 1999, σελ. 103-141

Πανούσης Γ., «Εγκλημα και τοπική κοινωνία», στο *Εγκληματολογικά*, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1/1993, σελ. 29

Πανούσης Γ., «Η εκπαίδευση των αστυνομικών στο πλαίσιο του νέου αντεγκληματικού τους ρόλου», στο *Αντεγκληματική Πολιτική*//, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 357-372

Παπαθανασόπουλος Ε., «Η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στην πρόληψη της εγκληματικότητας», περιοδικό *Ποιν. Δικ.*, τεύχος 4, έτος 1^ο, Αθήνα, 1998, σελ. 355-358

Παπαθανασόπουλος Ε., «Κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος», περιοδικό *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, Αθήνα, 5-10/1990-1992, σελ. 225-237

Πιτσελά Α., «Προτάσεις για μια ορθολογική αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα στο κατώφλι της νέας χιλιετίας» στο *Υπεράσπιση*, Αθήνα, 1/2000, σελ. 153-158(168)

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αναστασόπουλος Δ., «Από τα κολαστήρια στα λευκά κελιά», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 6

Αναστασόπουλος Δ., «Όταν η επιστήμη κρατάει το κλομπ», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 8,9

Ζέρβας Χ., «Hi-tech φακέλωμα», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 8-6-2003, σελ. 58

Κωστόπουλος Τ, Τρίμης Δ., Ψαρρά Α., Ψαρράς Δ., «Ιδού οι νέοι φάκελου», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 8-12-2002, σελ. 53-55

Παρασκευόπουλος Ν., «Τα μοντέλα της ποινικής καταστολής», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 3.

Πολίτη Α., «Οι φυλακές», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 7

Σταυρίδης Σ., «Καταστολή και δημόσιος χώρος», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 4-5

Τζιατζής Δ., «Παγκοσμιοποίηση της καταστολής», στο *Ο εφιάλτης του μεγάλου αδερφού, Ένθετο Ελευθεροτυπίας*, 8-5-2001, σελ. 10-11

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ιός, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, «Η πόλη και οι άνθρωποι-σκουπίδια», 1999,
<http://www.iospress.gr/ios1999/ios19990124c.htm>

ΞΕΝΟΓΩΣΣΗ

BIBΛΙΑ

Bratton W., & Knobler P., *Turnaround how America's top cop reversed the crime epidemic*, εκδ. Random House, New York, 1998

Crawford A., *Crime prevention and community safety. Politics, Policies and Practices*, εκδ. Longman, London & New York, 1998

Marx G. T., *Privacy and the home: The king doesn't have to enter your cottage to invade your privacy*, Assessment Bulletin, 1989

Newman O., *Defensible space*, MacMillan, New York, 1972

Rosenbaum D., *Community Crime Prevention. Does it work?*, εκδ. Sage, 1986

Willson Q. J., & Kelling G. L., 1982, *The police and neighborhood safety, Broken windows*, Atlantic Monthly, New York, 1982

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Detton J., "Crime and city, public attitudes towards open-street CCTV in Glasgow", στο *British Journal of Criminology*, vol. 40, 2000, σελ. 692-709

ΑΡΘΡΑ

Clarcke R., "Situational crime prevention", στο: Tonry M., Farrington D., *Building a safer society. Strategic approaches to crime prevention*, Chicago, University of Chicago Press, 1995, σελ. 111

Hope T., "Community crime prevention", στο: Tonry M., Farrington D., *Building a safer society. Strategic approaches to crime prevention*, Chicago, University of Chicago Press, 1995, σελ. 27

Hughes G., "The shifting sands of crime prevention and community safety", στο: Hughes G., Mc Laughlin E., Muncie J., *Crime prevention and community safety. New Directions*, London, Sage, 2002, σελ. 2-4

Lindsay B. & McGillis D., "Citywide community crime prevention. An assessment of the Seattle program", στο: Rosenbaum D., *Community Crime Prevention. Does it work?*, Sage, 1986, σελ. 46-47

Newburn T., "Community safety and policing", στο: Hughes G., Mc Laughlin E., Muncie J., *Crime prevention and community safety. New Directions*, London, Sage, 2002, σελ. 104

